

30946

T. C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI ANASANAT DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ISPARTA MERKEZ'DE EL HALISI ÜRETİMİ VE
PAZARLAMASI

Hazırlayan
N.RENGİN OYMAN

Danışman Öğretim Üyesi
Yrd.Doç.Dr. ŞERİFE SEZGİN

İZMİR
1994

İÇİNDEKİLER

YEMİN.....	III
TUTANAK.....	IV
ÖZET.....	V
ÖNSÖZ.....	VI
TABLolarIN LİSTESİ.....	VII
RESİMLERİN VE FOTOĞRAFLARIN LİSTESİ.....	VIII
GİRİŞ.....	1

1.BÖLÜM

ISPARTA'NIN TANITIMI, ISPARTA'DA HALICILIĞIN EKONOMİDEKİ YERİ, MERKEZ'DE HALI ÜRETİMİ İLE UĞRAŞAN KURULUŞLAR	
1.1. Isparta'nın tanıtımı.....	2
1.1.1. Coğrafya, turistik, tarihi tanıtımı.....	2
1.1.2. Ekonomik tanıtımı.....	9
1.2. Isparta'da halıcılığın ekonomideki yeri.....	13
1.3. Merkez'de halı üretimi ile uğraşan kuruluşlar.....	17
1.3.1. Resmi Kuruluşlar.....	17
1.3.1.1. Sümer Halı Fabrikası.....	17
1.3.1.2. Cezaevi.....	27
1.3.1.3. Aşevi-İşevi.....	29
1.3.1.4. 60.Yıl El Sanatları.....	30
1.3.2. Özel Kuruluşlar.....	32
1.3.2.1. Bilginer Halıcılık.....	37
1.3.2.2. Çam Halıcılık.....	38
1.3.2.3. Yeşilot Halıcılık.....	40
1.3.2.4. İbrahim Yıldırım kaya Halıcılık.....	41
1.3.2.5. Toka Tekstil ve Tic. A.Ş.....	43
1.3.3. Süleyman Demirel Üniversitesi Halıcılık Programı.....	43

2.BÖLÜM

ISPARTA MERKEZ'DE HALI ÜRETİMİ, TİPLERİ VE PAZARLAMASI	
2.1. Halı Üretimi.....	46
2.2. Üretilen Yöresel Halılar ve kaliteleri.....	47
2.2.1. Isparta tipi halılar.....	47
2.2.1.1. Kalite.....	47
2.2.1.2. Boyut.....	48
2.2.1.3. Desen.....	48
2.2.2. Ladik tipi halılar.....	49
2.2.2.1. Kalite.....	49
2.2.2.2. Boyut.....	49

2.2.2.3. Desen.....	49
2.2.3.Kula tipi halılar.....	52
2.2.3.1. Kalite.....	52
2.2.3.2. Boyut	52
2.2.3.3. Desen.....	52
2.2.4. Milas tipi halılar	53
2.2.4.1. Kalite.....	53
2.2.4.2. Boyut	53
2.2.4.3. Desen.....	53
2.2.5. Hereke tipi halılar	54
2.2.5.1. Kalite.....	54
2.2.5.2. Boyut	55
2.2.5.3. Desen.....	56
2.3. Halı Pazarlaması.....	56
2.3.1. Isparta Halı Sarayı'nın Halı Pazarlamadaki rolü	56
2.3.2. Bölgelere göre halı talebinde Isparta'nın yeri.....	57
2.3.3. İstatistik veriler.....	60
2.3.4. İhracat olanaklarının araştırılması, ihraç edilememe nedenleri	67
2.4. Isparta El Halıcılığının bugünkü durumu ve öneriler.....	70

3.BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE HALI ÜRETİMİ ÜZERİNE ISPARTA'DA GELİŞTİRİLEN PROJELER, ÖNERİLEN HALI TASARIM VE ÖRNEKLERİ

3.1. Isparta'da geliştirilen projeler	73
3.1.1. Özel kuruluş projeleri.....	73
3.1.2. Resmi kuruluş projeleri	73
3.1.3. Üniversite projeleri.....	79
3.2. Önerilen Halı Tasarım örnekleri	83
3.2.1. Tasarımların amacı, araştırma aşamaları	83
3.2.2. Tasarımlara konu olan formlar	85

SONUÇ	88
-------------	----

KAYNAKÇA	89
----------------	----

KAYNAK KİŞİ LİSTESİ.....	90
--------------------------	----

RESİMLER VE FOTOĞRAFLAR.....	91
------------------------------	----

Yükseklisans tezi olarak sunduğum "Isparta Merkez'de El Halısı Üretimi ve Pazarlaması" adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografyada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.....28/6...../1994.....

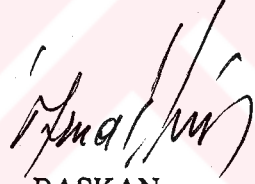
N.Rengin OYMAN

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün ....6...../.....7...../19.94. tarih ve .....10..... sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin .....2..... maddesine göre Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı öğrencisi N.Rengin OYMAN'ın "Isparta Merkez'de El Halısı Üretimi ve Pazarlaması" konulu tezi incelenmiş ve aday ..25../.....7...../19.94. tarihinde, saat :10:00' da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

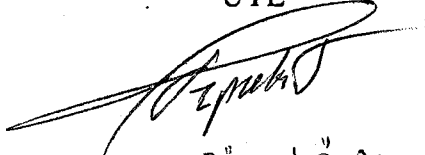
Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra .....55..... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerince sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin .....Başarılı..... olduğuna oy .....Birleşik..... ile karar verildi.

BAŞKAN

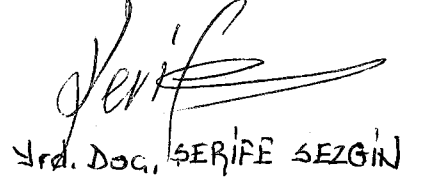
Yrd. Doç. İSMAIL ÖZTÜRK

ÜYE

Yrd. Doç. FÜSÜN ÖZPULAT

ÜYE

Yrd. Doç. SERİFE SEZGİN

ÖZET

ISPARTA MERKEZ'DE EL HALISI ÜRETİMİ VE PAZARLAMASI

Isparta ili, Akdeniz Bölgesi'nin Batı Bölümünde "Göller Bölgesi" denilen iç kesimde yer alır.

Ekonomisi halı ve güle dayalı olan Isparta, Ortaçağ'da büyük bir ticaret merkezi, tuz, şarap, iris (koku ve renk veren bir bitki) ihraç eden ve hatta para basan bir kent olarak dikkati çekmiştir.

Isparta, bölgenin en büyük halı pazarıdır. Isparta havalisinde 1924 yılından beri yapılan istatistiklere göre halı tezgahı miktarları, üretim kapasiteleri, işçi sayısı bugüne oranla yüksek miktarlarda iken, bugün bu miktarlar oldukça düşmüştür.

Isparta Merkez'de El Halısı üretimi Resmi kuruluşlar olarak, Sümer Halı A.Ş., Cezaevi, Aşevi-İşevi, 60.Yıl El Sanatları ve Süleyman Demirel Üniversitesi'nin Meslek Yüksekokulu Halıcılık Programı yer almaktadır.

Özel kuruluşların sayısı ise eskiye oranla oldukça azalmıştır. Çalışmada Isparta'da halen üretim ve pazarlama faaliyeti bulunan firmalardan beş firma, ürettikleri halıların kaliteleri, renk, desen, kompozisyon, boyut özellikleri ve saptanabilen tezgah sayısı ve üretim miktarları incelenmiştir.

Bu çalışma sonunda, üretilen halıların genellikle Isparta, Kula, Ladik, Hereke, Milas kalitesi olduğu gözlenmiş ancak halı kalitelerinin ve desen özelliklerinin bilinen kalitelerin dışında ara kalitelerde olduğu saptanmıştır.

Isparta'da el halıcılığı giderek önemini kaybetmektedir. Isparta halıcılığının gerek resmi, gerekse özel kuruluşların bir araya gelip, kalite, desen ve işçilikte ortak ve çağdaş standartlarda birleşerek bir halı merkezi durumuna getirilmesi için devlet desteğinin sağlanmasıyla eski canlılığını kazanması sağlanabilir.

ÖNSÖZ

Isparta'da El Halıcılığı, Anadolu'ya Selçuklu Türklerinin halıcılığı getirip yaygınlaştırmasından sonra ancak 1890'larda başlar. Bölge ekonomisinde önemli bir yer tutan, özellikle kırsal kesimde ailelerin pek çoğunun geçim kaynağı olan halının, bugün eski geleneksel özelliğini ve üretim miktarını yitirdiği rahatlıkla gözlemlenebilir.

Isparta ilindeki resmi ve özel kuruluşların halı üretim miktarları ve el halıcılığının tüm boyutları araştırmamın ana kesitini oluşturmaktadır.

El Halıcılığının ekonomimiz açısından, gerek iç piyasa talebinde, gerekse ihracatta önemli sorunların çözümlenmesi için iyi bir materyal olduğuna inanmaktayım.

Araştırmamın tüm aşamalarında bana her bakımdan yardımcı olan danışman hocam Sayın Yrd.Doç.Şerife Sezgin'e, bilgi ve desteklerinden dolayı 9 Eylül Üniversitesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölüm Başkanı Sayın Yrd.Doç.İsmail Öztürk'e, Öğr.Gör.Erol Sanıbelli'ye, ayrıca Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta Meslek Yüksekokulu Müdürü Sayın Çetin Büyükvanlı'ya, Sosyal Bilimler Bölüm Başkanı Sayın Yrd.Doç.Dr.Kezban Işık'a, Halıcılık Programı Öğretim Görevlileri Sayın Figen Yurteri ve Füsun Ergül'e, Sümer Halı A.Ş. Ürün Geliştirme Müdürü Sayın Oğuz Sakarya'ya, M.Y.O. Personeline çok teşekkür ederim.

Ayrıca araştırmama konu olan tüm kuruluşlara ve adını sayamadığım tüm Ispartalılara içten teşekkürlerimi sunarım.

TABLULARIN LİSTESİ

1) Bölgeler itibariyle Halı Üretimi	21
2) Metrekaredeki ortalama düğüm sayısına göre halı tipleri.....	22
3) 1981-1983 yılları arasındaki ihracat	24
4) 1992 yılı, m2 olarak halı üretimi (Sümer Holding)	25
5) Sümer Halı Yurt İçi Satış Durumu	25
6) Sümer Halı Yurt Dışı Satış Durumu.....	25
7) Sümer Halı İhraç, Kalite, Boyut ve Ülkeleri.....	27
8) 1990-1993 yılları Isparta Açık Cezaevi Halı Atölyesi Üretim Ad	28
9) 1991-1994 yılları arası Isparta Açık Cezaevi Siparişleri	28
10) 60.Yıl El Sanatları 1994 Yılı Halı Üretim Raporu.....	31
11) Bölgelere göre El Halısı Tezgah Sayısı.....	58
12) Bölgelere göre El Halısı Faal Tezgah Durumu	59
13) Isparta İli Halı Üretim Girdi Tesisleri	60
14) 1990-1994 Dokuma ve Giyim Sanayi Talebi.....	60
15) 1990-1994 Dokuma ve Giyim Sanayi Üretimi	61
16) 1990-1994 Dokuma ve Giyim Sanayi İhracatı	61
17) 1990-1994 Dokuma ve Giyim Sanayi İthalatı	62
18) İstanbul Halı ve Halı Mamulleri İhracatçıları Birliği 1990 İhracat Kayıt Rakamları	62
19) 1924-1938 yılları ve 1950 yılında Isparta El Halıcılığı	63
20) 1968 - 1972 ve 1978 yılları sonundaki Isparta Halıcılığının Durumu	63
21) 1968 yılı sonunda Isparta'da kurulmuş yün ipliği üretici ve boyamacıları	63
22) 1973-1983 yılları arasında El Dokusu Halı Üretim Miktarı	64
23) 1982- 1990 yılları arasında Isparta El Dokuması Halı üretim miktarları	64
24) 1987 Yılı Isparta İli Faal Tezgah Dağılımı	64
25) 1965-1985 Arası El Dokusu Halı Üretimi	65
26) 1965-1985 Arası Halı Üretim Miktarları (1000 m2).....	65
27) 1982-1985 Arası Isparta İlinde Halıcılıkta oluşan gelişmeler.....	66
28) Isparta İlinde Üretilmiş Halıların, Kaliteye Göre Dökümü	66
29) Isparta İlinin 1994 yılı İtibariyle Halı Faaliyet Durumu	66

RESİMLERİN VE FOTOĞRAFLARIN LİSTESİ

- Resim 1) Isparta Fabrikasının koleksiyonundan bir halı modeli (4159/12)
Resim 2) Isparta Fabrikasının koleksiyonundan bir halı modeli (800/24)
Resim 3) Isparta Fabrikasının koleksiyonundan bir halı modeli (4156/39)
Resim 4) Isparta Fabrikasının koleksiyonundan bir halı modeli (4153/42)
Resim 5) Isparta Fabrikasının koleksiyonundan bir halı modeli (4028/42)
Resim 6) Isparta Fabrikasının koleksiyonundan bir halı modeli (4215/42)
Resim 7) Isparta Fabrikasının koleksiyonundan bir halı modeli (4215/42)
Resim 8) Isparta Fabrikasının koleksiyonundan bir halı modeli (4209/24)
Resim 9) Isparta Fabrikasının koleksiyonundan bir halı modeli (4209/24)
Resim 10) Isparta Fabrikasının koleksiyonundan bir halı modeli (4264/12)
Resim 11) Isparta Fabrikasının koleksiyonundan bir halı modeli (8011/24)
Fotoğ.12) Halı Pazarından Genel Bir Görünüm
Fotoğ.13) Halı Pazarından Genel Bir Görünüm
Fotoğ.14) Halı Pazarından Genel Bir Görünüm
Fotoğ.15) Halı Pazarından Genel Bir Görünüm
Fotoğ.16) Halı Pazarındaki Satış Mağazaları
Fotoğ.17) Isp.M.Y.O. Halıcılık Programında dokuma yapan öğrencilerden bir görünüm
Fotoğ.18) Isp.M.Y.O. Halıcılık Programında dokuma yapan bir öğrenci
Fotoğ.19) Çam Halı'nın (Mehmet Büyükçam) dışarıdan görünümü
Fotoğ.20) Çam Halı'nın Halı ve düz dokuma stokları
Fotoğ.21) Mehmet Büyükçam'ın kendi portresi (Havlı dokuma)
Fotoğ.22) Çam Halı'da halı onarımı yapan usta
Fotoğ.23) İbrahim Yıldırımkaaya firmasından bazı halılar
Fotoğ.24) İbrahim Yıldırımkaaya firmasından bazı halılar
Fotoğ.25) İbrahim Yıldırımkaaya firmasından bazı halılar
Fotoğ.26) İbrahim Yıldırımkaaya firmasından bazı halılar
Resim 27) (1 no.lu form) Beyaz kireç taşı mezar steli.
Resim 28) (2 no.lu form) Beyaz kireç taşı mezar steli.
Resim 29) (3 no.lu form) Beyaz kireç taşı mezar steli.
Resim 30) (4.1 no.lu form) Başak figürü
Resim 31) (4.2 no.lu form) Mabet içinde sunak.
Resim 32) (4.3 no.lu form) Mabet içinde sunak.
Resim 33) (4.4 no.lu form) Triskeles (üç baçak) figürü
Resim 34) (4.5. no.lu form) Sunak figürü
Resim 35) (4.6. no.lu form) Tek kuşlu tuğ.
Resim 36) (4.7 no.lu form) Üç kuşlu tuğ
Resim 37) (4.8.1no.lu form) Âlem
Resim 38) (4.8.2 no.lu form) Âlem
Resim 39) (4.8.3 no.lu form) Âlem

KISALTMALAR

1- Ş. Karaağaç	Şarki Karaağaç	Sh 6
2- K.Tezgah Sayısı	Kurulu Tezgah Sayısı	Sh 21
3- Ort. düğüm/m ²	Ortalama düğüm / metre kare	Sh 22
4- KİT	Kamu İktisadi Teşekkülleri	Sh 29
5- TSE	Türk Standartları Enstitüsü	Sh 59
6- Nm	Numarametrik	Sh 39
7- b.m.	boyarmadde	Sh 39
8- M.Y.O.	Meslek Yüksek Okulu	Sh 43
9- Dokuma Tekniği ve Uyg.	Dokuma Tekniği ve Uygulama	Sh 45
10- (Bin t)	Bin ton	Sh 60
11- Suni Sen. İpek İp.	Suni Sentetik İpek İpliği	Sh 60
12- Suni Sen. İpek Dok.	Suni Sentetik İpek Dokuma	Sh 60
13- Keten Ken. Jüt S İpl.	Keten, Kenevir, Jüt, Suni İplik	Sh 60
14- Keten Ken. Jüt S Dok.	Keten, Kenevir, Jüt, Suni Dokuma	Sh 60
15- HAZ. GIY. HAZ. EŞYA	Hazır Giyim, Hazır Eşya	Sh 60

GİRİŞ

Halıcılık, dünyaya Orta Asya'dan göç eden Türk boyları ile yayılmıştır. Yaklaşık 8.yüzyılda İran yolu ile Avrupa'ya geçmiştir. Selçuk türkleri ile Anadolu'ya giren halıcılık bu zamanda büyük gelişme kaydetmiş ve dokunan halılar Anadolu'dan Batı Avrupa limanlarına, doğuda Hindistan ve Çin'e güneyde Mısır'a ihraç edilmiştir.

Batılılar, Türk halılarını Haçlı seferlerinde tanımışlar ve Türk Sanatının etkisi altında kalmışlardır.

15., 16. ve 17. yüzyıllar Türk Halıcılığının sanat bakımından en parlak devirleridir. 19.yüzyıldan itibaren sanayileşme ile beraber halkın ekonomik gücünün artması, halının da daha popüler mallar arasına girmesini sağlamıştır.

1929, 1930 dünya ekonomik krizinden sonra halı ihracatımızın azalışı, 2.Dünya Savaşı'na kadar ve savaş senelerinde de devam etmiştir. İhracattaki azalış ile beraber halı sanatında gerek kullanılan hammaddeler gerek desen, renk ve boya bakımından süratle bozulmalar belirlenmiştir.

1950 yılından sonra iç piyasada, satın alma gücündeki gelişmeler ve para değerindeki dalgalanmalara paralel olarak haliya talep artmış, bu durum ucuz ve kalitesiz halı üretiminin artmasına sebep olmuştur. (1)

El Halıcılığı, Isparta İli ekonomisinin genel yapısı içinde çok önemli bir yere sahiptir. Isparta El Halıcılığı her açıdan, çeşitli kişi ve kuruluşlarca çok kere incelenmiştir. Ancak özel ve resmi kuruluşlar baz alınarak, teknik ve sanatsal özellikleri de bilinen Isparta El Halıcılığının geçmişinden bugününe kadar ulaşan üretim ve pazarlama durumu lissansüstü düzeyde yorumlanmıştır.

Son yıllarda artan dış talebi karşılamak ve rekabette başarılı olmak için, halı ihraç eden ülkeler sistemli bir çalışma içine girmişlerdir. Ülkemizde olduğu gibi Isparta'da da bazı kişi ve kuruluşlar böyle bir çalışma içine girmişlerdir. Fakat sanırım, halı ihracatında diğer ülkeler kadar çok başarılı olamayışımızın nedeni, bu konuda bir politikamızın olmayışındandır. Oysa diğer halı dokunan yörelerimizde olduğu gibi

Isparta El Halısı, bölge içinde büyük bir potansiyele ve gelenekselliğe sahiptir.

Bu araştırmamın birinci bölümünde, Isparta'nın tanıtımı, Isparta Halıcılığının ekonomideki yeri, Merkez'de el halısı üretimi ile uğraşan resmi ve özel kuruluşlar, kaynak araştırmasıyla incelenmiştir.

İkinci bölümünde, Isparta Merkez'de Halı üretimi, halı tipleri, Isparta Halı Sarayı'nın Halı Pazarlamadaki rolü, bölgelere göre halı talebinde Isparta'nın yeri, Isparta El Halıcılığının bugüne kadar ulaşan üretim istatistikleri ve ihracat olanaklarının araştırılması, ihraç edilememe nedenleri, Isparta El Halıcılığının bugünkü durumu ve getirilen öneriler gözlem ve görüşmelerle, kısmen kaynak ve istatistikler verilerek belirlenmiştir.

Son bölüm olan üçüncü bölümde ise, Isparta'da resmi ve özel kişi ve kuruluşlarda geliştirilen El Halısı projeleri ve halı tasarım örnekleri yer almıştır.

(1) İGEME Halı İhraç Formaliteleri Nb.103 Ağus.1986 Sh.1.

BİRİNCİ BÖLÜM

ISPARTA'NIN TANITIMI, ISPARTA'DA HALICILIĞIN EKONOMİDEKİ YERİ, MERKEZ'DE HALI ÜRETİMİ İLE UĞRAŞAN KURULUŞLAR

1.1. Isparta'nın Tanıtımı

1.1.1. Coğrafya, Turistik, Tarihi Tanıtımı

• Coğrafyası :

Isparta ili, Akdeniz Bölgesi'nin Batı Bölümünün "Göller Bölgesi" denilen iç kesiminde yer alır.

İl, 30° 20' ve 31° 33' doğu boylamları ile, 37° 18' ve 38° 30' kuzey enlemleri arasındadır.

Yüzölçümü 8933 km² olan Isparta, doğudan Konya'nın Beyşehir, Doğanhisar ve Akşehir, kuzey ve kuzeybatıdan Afyonkarahisar'ın Çay, Şuhut, Dinar ve Dazkırı, batıdan ve güneybatıdan Burdur'un Merkez, Ağlasun ve Bucak, güneyden ise Antalya'nın Serik ve Manavgat ilçeleri ile çevrilmiştir.

Isparta il arazisi, III.Jeolojik zamanda oluşmuş, beyaz tabaşir ve kalkerden oluşmuştur. Daha sonraki tektonik ve volkanik hareketlerle yeni şekillenmeler kazanmış olan bu yüksek bölgenin büyük kesimi, Antalya havzasında kalmak üzere Beyşehir ve Burdur gölleri kapalı havzaları üzerinde bulunmaktadır.

İlin yüksek ve engebeli olan toprakları, kuzeydoğudan ve doğudan Sultan Dağları, Beyşehir Gölü ve Dedegül Dağlarının güney uzantıları, güneyden Antalya Havzası'nın yüksek kesimleri, batıdan ve güneybatıdan Karakuş Dağları, Söğüt Dağları, Burdur Gölü ile Ağlasun ve Bucak yaylaları gibi tabii sınırlarla kuşatılmıştır.

İlin yeryüzü şekillerinin %68,4'ünü dağlar, %16,8'ini ovalar ve %14,8'ini platolar oluşturmaktadır. Topraklarının %74'ü tarıma elverişlidir. İl alanının %7,5'inden fazlası, göllerle kaplıdır.

Isparta ili, III. zamanda ortaya çıkan tektonik oluşumlara bağlı olarak, engebeli bir arazi yapısına sahiptir. Tektonik oluşumlara bağlı olarak oluşan kapalı havzaların tabanlarının sularla dolmasıyla büyüklü küçüklü göller ortaya çıkmıştır. İldeki dağlar, Torosların uzantısı durumundadır.

Büyük alanlar kaplayan ve Antalya Körfezi'nin kara içine sokulan girintisine paralel olarak, körfezin doğusundan ve batısından başlayan bu dağlar, kuzeye doğru gidilerek birbirine yaklaşır ve Göller Bölgesi'nin kuzeyinde birleşir. İl sınırları içerisindeki başlıca dağlar, Sultan, Karakuş, Kuyucak, Dedegül, Davraz, Barla, Kapı Dağı ve Akdağ'dır. Dedegül (Göl) Dağları, 2892 metrelik yüksekliği ile Isparta'nın en yüksek noktasını oluşturmaktadır.

Platolar, Isparta topraklarının %14,8'ini kaplar. Başlıcaları Keçiborlu, Atabey, Barla, Senirkent ve Afşar platolarıdır. Bu platolar üzerinde bulunan ve il topraklarının %1'ine

yakınına kaplayan yaylalar, yer yer zengin çayır otları ile örtülüdür.

Isparta il alanı, dört ayrı havzaya bölünmüştür. Bunlardan Kapalı Göl Havzası, Burdur Gölü Havzası ve Antalya Havzası dışında kalan havzaların fazlaca önemi yoktur.

İlin önemli akarsuları, Antalya havzasında yer alan Aksu Irmağı ve Köprü Suyu'dur.

III. zamandaki kıvrımlarla yükselmiş, daha sonra volkanik ve tektonik hareketlerle yeni şekiller kazanan il alanında, sayısız çukurlar oluşmuştur. Bu çukurların zamanla suyla dolmasıyla göller oluşmuştur. bu sebeple bölgeye "Göller Bölgesi" adı verilmektedir.

Bunlardan Eğirdir Gölü, Sultan ve Karakuş Dağlarının arasında ve il alanının ortasındadır. 517 km²'lik yüzölçümü ile Türkiye'nin 4.büyük gölüdür. Deniz yüzeyinden 1000 m. yükseklikte bulunan göl ortalama 14 m. derinliğe sahiptir.

Eğirdir Gölü'nde Eğirdir İlçesi'nin bulunduğu ince yarımada'nın uzantısı gibi duran Canada ve Yeşilada adlı iki küçük ada vardır. Suları hiç bulanmayan Eğirdir Gölü'nde bol miktarda balık bulunmaktadır. Bunların en önemlileri Çapak ve Levrek'tir.

Eğirdir Gölü, tarımda yarattığı sulama olanakları açısından, Beyşehir Gölü'nden sonra ikinci durumdadır. Eğirdir Gölü Eğirdir Regülatörü ile kontrol edilen 25 km. uzunluğunda ve 25 m³/sn. kapasiteli bir deşarj kanalı aracılığıyla Kovada I ve Kovada II elektrik santrallerinin su ihtiyacını da karşılamaktadır.

Bir kanalla Eğirdir Gölü'ne bağlı durumda olan Kovada Gölü, karstik çukurların su ile dolmasıyla oluşmuştur. Eğirdir Gölü'nün fazla sularının bu göle aktarılmasıyla büyümüş ve bugünkü durumunu almıştır. Suyu tatlı olup bulanmaz. Bu nedenle bol balık yaşar.

Isparta'nın 5 km. güneybatısında ve deniz yüzeyinden 1300 m. yükseklikte bulunan bir krater çukurluğunun su ile dolması sonucu oluşmuş bir krater gölüde Gölcük Gölü'dür. Göl 150-300 m. kadar yükselen ve üzeri volkanik küllerle kaplı tepelerle sınırlıdır.

Isparta topraklarının ana yası kalkerden oluştuğundan, akarsuların açtığı vadilerin oluşumları henüz tamamlanmamıştır. En önemli vadi, Akdağ'ın kuzey yamaçlarından başlayan ve daha sonra Isparta Ovası'nı oluşturan Aksu Vadisi ile Dedegül Dağları'nın orta kesiminde bulunan Çayır Yaylası'nın güney yamaçlarından başlayan Köprü Suyu Vadisi'dir. Önemli ovaları ise, Hisartepe, Karatepe ve Akdağ arasında kalan Isparta Ovası ve Bozanönü Ovası ile Kuleönü Ovası'dır.

Isparta İli, iklim bakımından Akdeniz ile Orta Anadolu iklimleri arasındaki bir geçiş bölgesinde yer almaktadır. Bu iklim tipine bağlı olarak ilde, ne Akdeniz'in yağışlı, nede Orta Anadolu'nun kurak iklimi söz konusudur. Merkez İlçe'de yıllık sıcaklık ortalaması, 12,2°C'dir. Yıllık yağış ortalaması 613,7 mm.'dir. (2)

(2) Isparta Yılığ, "Cumhuriyetimizin 60.Yılında Isparta, İlk-San Matbaası Ltd.Şti. Odak Ofset Matbaacılık - ANKARA, sh:65-75.

1927 yılında yapılan ilk resmi nüfus sayımında nüfusu 15.855 olan Isparta'nın bugün yaklaşık genel toplam nüfusu 500 bin, kent merkezi nüfusu ise yine yaklaşık 130 bin dolayındadır.

• Turizmi :

Antalya, Pamukkale, Konya üçgeninde Isparta, Davras Dağı ve spor tesisleri, turizm yöresi olarak Eğirdir Gölü, Kovada Gölü, Çandır Ovası ve Avcılık, Gölcük Krater Gölü, Botanik Bahçesi, Can Adası ve turizm hareketleri Ağlasun'da bulunan Sağlasos harabeleri.

Eğirdir Gölü, Göller Bölgesi'nde Isparta'dan 34 km. ve Antalya'dan 148 km. uzaklıkta ve deniz seviyesinden 919 m. yükseklikte ülkemizin üçüncü büyük gölüdür. Eğirdir, renk armonisi bakımından da dünyanın en güzel dört gölünden biri olarak gösterilmektedir. Yüzölçümü 450 km² ve derinliği 20 m. olan bu göl kışın sakın olmakla birlikte yaz aylarında oldukça rüzgarlı bir karakter göstermektedir. Ancak bu özelliği itibariyle bugüne kadar değerlendirilememiş ve dünya wind sörf ve yelken yapacak alanlar ararken, bu güzel belde büyük bir fırsattan yoksun kalmıştır. Bu gölün kuzeyinde Hoyran Gölü bulunur. Bu gölde de su sporlarının tümünü yapmak olasıdır.

Eğirdir'de yörenin en güzel köşelerinden biri olan Can Yarımadası, çok yakın geçmişe kadar değeri tam olarak anlaşılammış, son zamanlarda turizmde yapmış olduğu hızlı bir hamle ile, sektörde haklı bir üne kavuşmuştur. Eğirdir'den güneye doğru inildiğinde Kovada gölü, Kovada Milli Parkı içerisinde yer alır. Bu göl su ürünleri bakımından çok zengindir. Özellikle kerevit yabancı ülkelere pazarlanarak ülkemize döviz girdisi sağlamaktadır. 2263 m. yüksekliğindeki Barla Dağları'nda, Çandır Ovası'nda ve Eğirdir'den Kovada'ya doğru giderken bütün bölgede avcılık yapılabilir.

Gölcük Krater Gölü, Isparta'dan 8 km. uzaklıkta güneybatı'da, 1 km. yüzölçümlüdür. Isparta şehir suyunu bu krater gölünden temin eder, Seneler önce çorak ve erozyona çok müsait olan bu bölge 300 bir ağaç dikilerek ağaçlandırılmıştır. Isparta'nın mesire yerlerinden biridir. Gölün batısında elmacılık yapılmakta olup, Milas yolu üzerinde Alabalık çiftlikleri bulunmaktadır.

Gölcük Krater Gölü'nden Isparta'ya geçerek Antalya'ya doğru 41. kilometrede Ağlasun Harabelerine gelinir. Antalya'dan 104 km., Isparta'dan 41 km. uzaklıkta ve deniz seviyesinden 1750 m. yükseklikte, kayalık bir dağın eteklerinde kurulmuştur. Bu antik şehir M.Ö.387 ile M.S. 14.yy. Roma ve Helen uygarlıklarının etkisinde kalmıştır. Eskiden Psidien sınırları içerisinde eski çağlarda Side, Aspendos ve Perge'nin başkenti olarak gösteriliyordu. Bu antik şehirde, Antonianus Pius Tapınağı, Sütunlu Cadde, Aşağı ve Yukarı Agora, Manastır, Çeşme, Odeon, Şarap Tanrısı Diyonisos Tapınağı, Akropol, şehir suları, kilise ve antik tiyatro bulunmaktadır.⁽³⁾

Bunların dışında Isparta'nın güneyinde Hisartep'e'nin yamacında Kızarlidere, yine Isparta'nın güneydoğusunda, 2 km. uzaklıkta, kestane koruluğu eteğindeki Ayazma, Is-

(3) Yavuz, Dilmen, 1992'de Isparta ve Çevresinde Turizm Hareketleri ve 2000'li Yıllara Bakış (Bildiri), Isparta'nın Dünü, Bugünü ve Yarını Sempozyumu, Ankara 1992, sh:64-67

parta'nın batısında şehre 6 km. uzaklıkta, yeşil bitki örtüsü ile kaplı alanda havuzlarıyla Milas, Eski kervansarayın güneydoğusunda, çınar ve kavakların arasında göl kenarında uzanan Kervansaray Piknik yeri, Altunkum Plajı ve Piknik yeri, Eğirdir'de yemyeşil bir mesire yeri olan Pınar pazarı, Eğirdir-Sütçüler yolu üzerinde Çamyol turistik olarak Isparta'nın vazgeçilmez bölgeleridir.

• Tarihi :

Isparta kentinin bugün üzerinde kurulu bulunduğu arazinin (ETİ)lerden zamanımıza kadar olan tarihi seyri belli olmakla beraber, kentin ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu ve ilk defa nereye kurulmuş bulunduğu kesin olarak bilinmemektedir. Kentin kuruluş tarihi ve adı üzerinde az çok bilgiler mevcut ise de bunların hiç birisi kesin ve doğru olmadığından Isparta'nın geçmişini daha eski çağlara çıkarmak olası değildir.

Kuruluş tarihi M.Ö.5.-6. yüzyıllara kadar çıkarılmaktadır. Kentin adı ile kuruluş tarihi arasında ilişkiler aranmakta ve bunlara dair çeşit çeşit düşünceler yürütülmektedir.

a) (Isparta-Baris) ötedenberi pisidya arasında bulunuyordu. İsmi (Heraclius Barenis) diye yazılıyordu.

b) Şehir eskiden Isparta gölcüğünün taşma tehlikesine karşı dağ eteklerinde dağınık bir halde kurulduğundan ve güzelliğinden ötürü bu anlamda (is-Barita) denmiştir.

c) Kasabanın ilk adı (BARİS) idi. Bir söylentiye göre bu ad Yunanlılar zamanında rumca (İS) zarf edatı ile birleştirilerek (İSBARİTA) şekline, daha sonraları (ISPARTA) haline gelmiştir.

d) Başka bir söylentiye göre; İskender idaresine karşı Yunanistandaki Isparta'nın ayaklanması üzerine, kasabalarının İskender tarafından yıkılarak kendilerinin dağılması sonucunda: Bir kısım Ispartalıların buralara gelip yerleşmesiyle Isparta oluşmuştur.

e)Yine bir başka söylentiye göre; Isparta adı (PELOPONEZ) savaşlarında İranlılara karşı savaşıyan Yunanlıların arasında bir kısım Ispartalıların ülkelerine gitmeyip (BARİS)'i genişleterek, tapınaklar yapıp buralara yerleşmesinden kalmıştır.

f) Pisidyada bulunan (Baris)in tarihteki önemi bilhassa ticaret etkinliğindedir.

g)Yine bir başka söylentiye göre : Isparta (İSA)'dan önce (Pisidi, Bizidi, Pisidiya, Bizidiya) ülkesi adıyla ayrı idarelerde : (Birleşik Cumhuriyet Hükümeti) şeklinde olup (Tstrapon) buraları gezip, gördüklerini yazarken (SAPORT) ismini verdiğiinden, Yunan dilinde müteferrik anlamında olan (Isporada) sözlüğünde (Isparta) denildiğini söyler. (4)

Isparta'nın tarih öncesi ve tarih çağlarının ilk dönemlerinde önemli yerleşme bölgelerinden olan Hacılar (Burdur), Sağalassus (Ağlasun) ve Antiocheia (Yalvaç) çemberi içinde oluşu, tarihinin daha açıklığa kavuşması için çevrede arkeolojik hazı incelemelerinin devamını gerektirmektedir.

Diğer bir görüşü ifade eden Turhan Hikmet Dağlıoğlu ile Prof. Unger Isparta adının

(4) Nuri, Katurcioğlu, Bütün Isparta, 1958. sh:3-5.

“Baride” kelimesinden geldiğini, bu kelimenin Hititçe, belkide Lidya dilinden gelmiş bir sözcük olduğunu, Yunan göçmenlerinin Anadolu'ya gelmelerinden sonra, Baride adına “Eis” takısını ekleyerek, “İsbarida” dediklerini açıklamaktadırlar, Isparta adının “Eis Baride”den geldiği, daha sonra da bu sözün Türkler tarafından “Isparta” şeklinde kullanıldığı görüşüne Prof. Osman Turan ve Prof. Ramsey katılmaktadır.

Pisidya yöresinin önemli yerleşme bölgelerinden biri olan Isparta'nın, tarih öncesi dönemlere kadar ulaştığı bilinmektedir. Yörenin yerleşme tarihi Paleolitik dönemle başlamaktadır. 1944 yılında Şevket Aziz Kansu döneminde yapılan incelemeler sonunda, Bozanönü Ovası'nın ortasında bulunan Kapalı İn Mağarası, Üst Paleolitik eserleri vermektedir. bu mağaradaki buluntular, üst Paleolitik dönemin izlerini taşımaktadır.

Keçiborlu'nun Gümüşgün (Baladız) yakınlarında Prof. Louis'in yaptığı kazılarda, Mezolitik çağına ait “Mikrolit” adı verilen çakmaktaşlarına rastlanmıştır. Aynı yörede Şevket Aziz Kansu'nun 1944 yılında yaptığı kazılarda ele geçen buluntular, Mezolitik Çağının yörede yaşandığını, yaşayış özelliklerinin de bunu doğruladığını, bu dönem insanının göl ve ırmaklarda besin sağlayarak, topraklarda açtıkları çukurlarla, ilk ilkel sarnıçları yaptıklarını göstermektedir.

Tarih öncesi çağın üçüncü dönemi, Neolitik devri olmuştur. Bu devire ait Yeniköy (Ş.Karaağaç) Höyüğündeki buluntular bunu doğrulamaktadır. Bunun dışında, bugüne kadar bir yeni kalıntının bulunmaması, doğrudan doğruya yeterli inceleme ve kazının yapılmaması ile ilgilidir. Bu dönem insanı, avcılık ve toplayıcılığın yanısıra, toprağı ekip biçmeye, yerleşik köy hayatına da başlamıştır.

Toprak Tol Hüyüğü ve Köşktepe'de rastlanan küp mezarlar ile ele geçen başka buluntular, Isparta'daki yerleşmenin Kalkolitik dönemde de var olduğunu göstermektedir. Kalkolitik dönem sonrası Tunç kültürleri, Pisidya ovasında oldukça yaygın bir biçimde gözlenebilir. “Senirce Kültürü” olarak bilinen Isparta'nın yaklaşık 15 km. kuzeybatısında yer alan Senirce Köyü yakınlarında, 1911 yılında ortaya çıkarılan kültürün özünü teşkil eden yivli, çizgili, kabartmalı, siyah-gri yada kırmızı-kahverengi el yapımı çömleklerdir. Senirce'deki kazının yanısıra, Isparta, Yalvaç, Gelendost, Atabey (Bayat), Göndürlü'de (Harmanören) yapılan yüzeysel araştırmalar buraların birer “tunç devir” özelliği taşıdığını göstermektedir.

Isparta ve havalisinin yani Pisidya'nın eski şehirlerinden olan Baris'in (bir şehir devleti olarak), kimler tarafından ve ne zaman kurulduğu söylenemezse de; M.Ö.VI yy.dan itibaren mevcut olduğu sanılmaktadır.

Isparta'nın ilk çağlardaki tarihi daha ziyade Pisidya bölgesinin genel tarihi akışı içinde ele alınmalıdır. Anadolu'nun tarihi ve uygarlığı ile yakından ilgisi olan Pisidya çevresi, Anadolu'da cereyan eden siyasi olaylarda etkin rol oynamış ve zaman zaman devletlerin egemenliği altına girmiştir. Gerçekten ileri sürüldüğü gibi, Arzava Ülkeleri Göller bölgesini de içine alıyorsa da, şehrin bulunduğu yerin Hititlerin, Arzava ülkesine dahil olduğu anlaşılabilir.

Tarihi dönemlerde Hitit egemenliği altındaki bu bölgeye daha sonra İyonlar ve Lidyalılar egemen olmuşlardır. Şehrin tam anlamı ile kuruluşu da Lidya dönemine rast-

lamıştır. M.Ö.546 tarihinde Perslerin, Lidya Devleti'ni yenmesi ve Anadolu'ya egemen olmaları ile Isparta, Perslerin üstünlüğünü kabul etmek zorunda kalmıştır.

Perslerin Anadolu'ya sahip olmasından sonra, gerek bağımsızlıklarını elde etmek isteyen Pers Valileri, gerekse Küçük Asya'dan Mısır'a kadar uzanan bölgeler halkı zaman zaman Pers egemenliğine karşı ayaklanmış ve bu tür isyanlara Isparta çevresi de katılmıştır.

Öteden beri doğu-batı arasındaki çatışmaları önlemek ve babasının ortaya attığı politikayı gerçekleştirmek isteyen Büyük İskender, M.Ö.333 yılında Lidya'yı alarak tarihi Asya Seferleri'ne başladı. İskender, Lidya'ya Nearkhusu vali olarak atayarak Pisidya üzerine yürüdü. Önce Sağalassus'u alan İskender, daha sonra Dinar'a geçerek Pisidya'nın tamamını, ülkesine bağlamış oldu.

Hellenizmin kuvvetli etkisi, başta Sagalassus (Ağlasun) olmak üzere Pisidya şehirlerinde kuvvetle devam etti. Gerek İskender adına, Küçük Asya şehirlerinde basılan sikkeler; gerekse bugünkü canlılığını koruyan Ağlasun harabeleri bunu açık olarak kanıtlamaktadır.

Pisidya, İskender İmparatorluğu'nun parçalanması ile Selevkosların hissesine düştü. Daha sonra da Bergama Krallığına bağlandı. Bu krallığın M.Ö.II.yy'da yıkılmasını izleyen günlerde, Romalılar Anadolu'yu ele geçirmiş oldular.

Bu devirlerde Isparta'nın merkezi rol oynadığı görülmektedir. Ancak ilkçağda, yakınında kurulmuş olan Sagalassus ve Isparta'ya 32 km. uzaklıkta olan Akrotiri (Eğirdir) önemli birer merkezi şehir görevini görüyorlardı. Sebebini, bu şehirlerin savunmaya elverişli olmalarında aramak gerekir. Aynı zamanda Pisidya çevresinde ve Isparta civarında daha bazı şehirler, Isparta ile rekabet halinde ve hatta ondan daha üstün durumda bulunuyorlardı.

Ağlasun'un eski önemini kaybetmesinden sonra Isparta Pisidya Piskoposluğu'nun (daha sonra Rum Metropolitliği'nin) merkezi haline geldi. bu suretle şehir büyük bir önem kazanmaya başladı.

M.Ö. 190 yılında Selevkoslar, İmparatorları Antiochus III. başkanlığında, Manisa yakınlarında Romalılarla karşılaştılar. Bu karşılaşmada Selevkoslar yenilince ağır şartlarla Apemeia (Dinar) Barışını imzalamak zorunda kaldılar. Bu barışa göre: Antiochus III. Anadolu'daki her türlü hakkından vazgeçiyor ve Isparta çevresi Roma egemenliğini kabul ediyordu. Romalılar kısa bir süre için bu bölgeyi önce Pergamon (Bergama), daha sonra M.Ö.36 yılında Galatlara devretti. Daha sonra Galat Kralı Antiochus'un ölümü üzerine, bu yöre tekrar Roma yönetimine bağlanarak "Colonia Caesar Antiochera" adı altında Roma askeri kolonisi haline getirilmiş oldu.

Roma yönetimi altındaki Isparta ve çevresi ilk defa büyük ilerlemelere sahne olmuştur. Nitekim bu devrede şehirde para basılmış olması, Isparta'nın önemli bir ekonomik merkez olduğunu ortaya koymaktadır.

Roma yönetiminin ikiye ayrılması üzerine Isparta ve çevresi Doğu Roma İmparatorluğu'na bağlanmış oldu.

Roma İmparatorluğu'nun M.Ö. 395 yılında ikiye ayrılmasından sonra Bizans İmparatorluğu'na bağlanan Isparta, VIII. ve IX. yy.'da yapılan idari ayırıma göre bir eyalet halini alıyor ve bir dini merkez niteliğini taşıyordu.

Isparta'nın İslâm dünyası ile ilişkilerine ait Böcüzade Süleyman sami'nin naklettiği iki rivayet bulunmaktadır. Bunlardan birincisinde Hz. Ali'nin Isparta'ya uğradığı, ikincisinde de Battal Gazi'nin bu yöreye geldiğine işaret edilmektedir. Bu rivayetlerden ikincisinin, Battal Gazi'nin mezarının Eskişehir yöresinde bulunması sebebiyle doğruluk payı düşünülebilir.

Emeviler döneminde bir Arap ordusunun 713'de Isparta'yı geçici bir süre ele geçirdiği, sonra Bizans baskıları karşısında geri çekilmek zorunda kaldıkları bilinmektedir. Aynı şekilde biri 771, diğeri de Harun El Reşit döneminde Abbasiler ilk defa uç birlikleri kanalı ile Isparta'yı ele geçirmişlerse de Bizans birlikleri daha sonra şehri geri almışlardır.

İslâm akınlarının son dönemlerinde Avasım Bölgesi'ne yerleştirilen Türkler ve Selçuklu Devleti'nin kurulması, Anadolu'nun geleceği için önemli tarihi olayların başlangıcı olmuştur. Bu akınların sonunda kazanılan Malazgirt Meydan Savaşı, Bizans gücünü kırarak, bütün Anadolu kapılarının Türklere açılmasına vesile oldu.

Isparta çevresinin orta zamanlarda yaşadığı en önemli siyasi olay Miryo kefalon (Miryo Fatlin) zaferi olmuştur. Bu zafer tarihçilerin ifadesiyle Anadolu'nun tapusunu Türklere kazandıran bir zafer olmuştur.

Isparta yöresi, bütünüyle kesin olarak 1204 yılında, Kılıç Arslan döneminde Anadolu Selçuklularına katılmıştır. XIII. y.y. başlarında yöreye yerleşen Teke aşiretine bağlı Türkmenler, Anadolu Selçuklu Devleti'nin çökmesinden kısa bir süre önce Hamidoğulları Beyliği'ni kurdular (1300). Beyliğin kurucusu Feleküddin Dündar Bey, Beyliğe büyük babası Hamid Bey'in adını koydu. Merkez olarak da önce Uluborlu'yu, daha sonra da Felekâbat (Eğirdir)'i uygun gördü.

Beylik, kısa sürede Yalvaç, Şarkikaraağaç, Keçiözü, Isparta, Burdur, Gölhisar, Korkuteli, Antalya'ya kadar genişledi.

Dündar Bey XIV. y.y. başlarında oldukça güçlenerek, yöreye egemen olan ve 1314'de Anadolu'ya gelen Emir Çoban kanalı ile İlhanlılara bağlandı. Ancak 1324'de İlhanlıların Anadolu Valisi Demirtaş, Hamidoğulları Beyliği üzerine yürüdü. Dündar Bey'i Antalya'da öldürerek, yönetimini Yunus Bey'in oğlu Mahmut'a verdi. 1327'de Dündar Bey'in oğlu Hızır Bey, Anadolu'ya gelerek tekrar yönetimi ele geçirdi. Hızır Bey'den sonra İshak Bey, daha sonra kardeşi Mehmet Çelebi'nin oğlu Muzaffereddin Mustafa Bey yönetime geçti. Yine oğlu Hüsamettin İlyas Bey tahta geçince Hamitoğulları ile Karamanoğulları arasındaki mücadele yoğunlaştı. 1374'de ölümünden sonra, yerine Kemalettin Hüseyin Bey geçti. Yalvaç, Şarkikaraağaç, Beyşehir, Akşehir ve Seydişehir yörelerini para karşılığında Osmanlılara sattı.

Padişah oluşunu izleyen günlerde Anadolu'da Türk birliğini kurmaya önem veren Yıldırım Beyazıt, Hamit İli'ne yürüyerek 1390 tarihinde bölgenin tekrar Osmanlılara katılmasını sağladı. Kemaleddin Hüseyin Bey'in 1391'de ölmesiyle de Hamidoğulları Bey-

liği sona erdi.

Isparta'nın Osmanlı Devleti'ne bağlanmasından sonra XVI. y.y. başlarına kadar önemli bir olay olmamıştır. Aynı yıllarda Isparta ve Uluborlu, Göller Yöresinin en önemli ticaret pazarlarıydı. Özellikle beylikler döneminden başlamak suretiyle Isparta, bir dokumacılık merkezi olmuş ve dış pazarlarda önem kazanmaya başlamıştır. Ayrıca "Adrağan Zamkı"da Avrupa'da aranan bir ürün olmuştur.

16.y.y.'ın ikinci yarısından başlayıp giderek artan ekonomik bunalım, Osmanlı toplum hayatını önemli ölçüde etkilemiştir. Devlet yönetiminde, ordu ve toprak düzenindeki bozulmalar, Anadolu'da suhte isyanlarını, Celâli isyanlarının takip etmesi ve beraberinde getirmesi yüzünden, Devlet, asayiş meselesi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde Isparta ekonomik yönden büyük zarar görmüş ve Isparta-Akşehir çemberi, ayaklanmaların sonunda, ekonomik yönden gerilemeye başlamıştır. Celâli İsyânlarının bastırılmasından sonra Isparta, eski ekonomik yapısına kavuşmuştur. Evliya Çelebi'nin şehri "Medine-i Müzeyyen" şeklinde tanımlaması, bayındır, meyvedar, bağ ve bahçeleri bol, boyalı ve boyahaneleri zengin olarak göstermesi bunu doğrulamaktadır.

1706'da Isparta'yı ziyaret eden Fransız gezginci Paul Lucas, şehri "yün, deri ve afyon ticareti ile zengin bir yer" olarak nitelerken, aynı zamanda deprem ve su baskınlarından da zarar gördüğünü belirtmektedir.

19. y.y.'da Isparta bir veba salgını geçirmiştir. bu yüzyılda Isparta, bu çevrenin en büyük ve en güzel yerleşim bölgesi olma özelliğini sürdürmüştür. Charles Texier'in, şehrin "Bursa'ya benzediğini" ifade etmesi, bunu doğrulamaktadır.

Osmanlıların son döneminde Eğirdir, ulaşım bakımından İzmir-Aydın demiryolu'na bağlanmıştır. Aynı günlerde, dokumacılığın makina ile yapımına geçilmiştir.

Yakın Çağın Başlangıcındaki 1.Dünya Savaşı, Osmanlı İmparatorluğunu da etkilemiştir. Isparta 1919-1923 arasında Mütareke ve Milli Mücadele döneminde söz konusu işgallerden en az etkilenen, sayılı illerden biri olarak kaldı.

Isparta ve ilçelerinin gelişmelerini Cumhuriyet döneminde iki aşamada incelemek gerekir. İlki, 1960 yılına kadardır. Bu dönemde bayındırlık yönünden çalışmalara başlandı. Gül, tarım, şehri geliştirdi. Fabrikalar modern anlamda çalışmaya başladı. Çok kısa süre içinde ilerleyen halıcılık da şehrin gelişmesine yardımcı oldu.

Öte yandan, 25 Mart 1936'da Isparta'nın demiryolu ulaşımına açılmış oluşu, İzmir-Denizli-Dinar-Afyon bağlantısının kurulması şehrin gelişmesini sağladı.

Cumhuriyet Türkiye'sinde Isparta ikinci gelişme sahası olan 1960 yılından bu yana gelişme süresinin daha da arttığı, özellikle sanayileşme ve şehirleşme hareketleri ile turizmin önem kazandığı görülür.⁽⁵⁾

1.1.2. Ekonomik Tanıtımı

Ekonomisi daha çok sanata dayalı olan Isparta, Ortaçağ'da büyük bir ticaret merkezi, tuz, şarap, iris (koko ve renk veren bir bitki) ihraç eden ve hatta para basan bir kent olarak

(5) Isparta İl Yıllığı, A.G.Y. sh: 23-38

dikkati çekmiştir. Isparta, geçmişte arazinin ziaata elverişli olmayışı, halkın daha çok sanatla uğraşmasına sebep olmuş, dünün küçük sanatları yanında halı imalatçılığı ve halıcılık halkın başlıca meşgalesi haline gelmiştir.

Bölge arazisinin kokulu bitki ve tıbbi bitkiler yetiştirmeye elverişli olması, Isparta'yı yurdumuzun tek gül üreten ve gülyağı ihracatı yapan bir bölgesi haline getirmiştir.

Isparta, bölgenin en büyük halı pazarıdır. İlçelerde, komşu illerin Isparta'ya yakın olan yerlerinde dokunan halıların tamamı yıkama ve satış işlemleri için Isparta'ya gelmekte, üretim için gerekli olan hammaddelerini Isparta'dan temin etmektedirler.

İl ve komşu il ormanlarının zengin olması, Isparta'da kerestecilik sanayiinin gelişmesine sebep olmuş, kereste fabrikaları kurulmuş, orman ürünlerinin integre sanayii gelişmiştir. Bu kuruluşlar mamullerini yurt içinde satma sureti ile diğer illerle ticari bağlarını kuvvetlendirerek ürünlerinin ihracatına başlamışlardır.

Maden çeşitlerinin bol olmasına karşılık, henüz bunların işletilmeyişi madencilik sanayiinin doğmasını önlemiş ise de, kükürt madeninin il sınırları içinde bulunması nedeni ile bu sanayi kolunda gelişmeler görülmektedir. Ayrıca ilimizde bir çimento fabrikası mevcut olup, iç tüketimi karşılamakta ve ihracat yapmaktadır. Ayakkabı imalatçılığı ve debbağlık önemli gelir kaynaklarındandır.

İlin göllerle, dağlarla ve yer yer ovalarla kaplı oluşu, değişik türde tarım ürünlerinin elde edilmesine sebep olmaktadır. Ovalarda, meyvecilik ve sebzeçilik, dağlık bölgelerde hayvancılık, göl ve akarsularda tatlı su balıkçılığı ve diğer su ürünlerini değerlendirme çalışmaları yaygınlaşmaktadır. Bunun sonucu olarak soğuk hava tesisleri, salça yapım tesisleri kurulmaktadır.

Kentin ekonomik yapısı özel sektöre dayalıdır. Türkiye'de zirai-sınai gelir dağılımı en dengeli kentlerimizdendir. Yani yüksek seviyede zengin olmadığı gibi, orta seviyede finans sahipleri adedi çoktur. Bu sebeple, sosyal bağlantıları geçmişi yıkmadan devam edebilmektedir.

Halen tasarrufların %80'i ticarete kullanılmaktadır. Halkın ticari, sınai, zirai üretiminde el işleri geliri en öndedir. Önümüzdeki 5-8 sene içinde zirai üretimi göller ve barajlardan yapılan sulamalar sayesinde 15 milyarın üstüne çıkabilecektir. Bu üretimde üreticice girdi, %70'in üzerindedir. Halda işçi girdisi %30'dur.

Zirai üretimde Türkiye'de extansif ve prodüktif ziraatın en güzel numuneleri burada görülmektedir. Sanayileşmede, zirai üretime dayalı, zirai-sınai hammadde temini Türkiye'nin ihracat yeteneği ile paralel çalışırsa, gelecek vadetmektedir. Ayrıca üretimi artan meyveciliğin depolanması, yeni ürün elde edecek sanayinin gelişmesi yavaş yavaş çimlenmektedir.

Şehircilik yönünden Isparta, gecekondusu olmayan hemen hemen tek şehrimizdir. Isparta'nın örnek bir küçük sanatkarlar sanayi sitesi vardır. Bu model içinde halen verimli bir üretim yapılamamaktadır. Organize sanayi bölgesi henüz yoktur. Şehirin 20 km. çevresinde ucuz arazi kalmadığı için girişimler ilerlememiştir.

Isparta'nın ana yolları yönünden alt yapısı I.kademede tamamlanmıştır. Antalya Limanına demiryolu, karayolu bağlantısı çalışmalarının da orta vadede hallolması, yeni bir potansiyel getirecektir.

Deri işleme sanayii, il merkezinde ve Yalvaç ilçesinde önemli bir yer tutmaktadır. İl merkezindeki 60 işyerinde genellikle küçükbaş hayvan derisi işlenmektedir. Son zamanlarda bir kısım tabakhane esnafının deri boyamacılığı işine girmesiyle önceden yarı mamul olarak satılan derilerin, boyanmış durumda satılması sonucu, il ekonomisine katkısı artmıştır.

Kentin Eğirdir ilçesi sınırları dahilinde kurulu bulunan Kovada I ve II hidroelektrik santralleri ile yurdumuzun enerji üretimine katkıda bulunmaktadır. Enterkonnekte sisteme bağlı bulunan santraller Türkiye Elektrik Kurumu bünyesindedir.

Kovada I santrali 1960 yılında işletmeye açılmış olup, kurulu gücü 48 megawatt, yıllık üretimi ise 50 milyon Kwh'tır. Kovada II santrali 1971 yılında işletmeye açılmış, kurulu gücü 51,2 megawatt yıllık üretimi 300 milyon Kwh şeklindedir. Santraller Eğirdir Gölü'nden kanal aracılığıyla alınan suya irtifa kazandırmak suretiyle çalışmaktadır.

Isparta, maden bulunması bakımından da zengindir. İl merkezinde Pomza, Eğirdir İlçesinde kömür ve barit, Şarkikaraağaç ilçesinde kömür ve krom, Keçiborlu ilçesinde kürt madenleri mevcuttur.

İl merkezinde meyvacılığın özellikle elmacılığın payı büyüktür. Buna dayalı olarak soğuk hava depoculuğu gelişmiştir. Üretilen elmanın bir kısmı ihraç edilmektedir.

Isparta ilinin başlıca ihraç ürünleri, halı, gülyacağı, elma, su ürünleri barit ve çimentodur.

Isparta yurdumuzun önde gelen ihraç merkezlerinden biridir. 1983 itibariyle başlıca ihraç ürünleri ve miktarları şöyledir:

1. İnce Gülyacağı	: 1300 kg
2. Katı Gülyacağı (Konkret)	: 1967 kg.
3. Halı	: 900.560 m ² .
4. Su Ürünleri	: 3.010 ton
5. Orman ürünleri	: 500.000 m ² kayın kaplama 448.726 m ³ yonga levha
6. Çimento	: 26.780 ton
7. Barit	: 215.000 \$'lık.

İhracat yapılan başlıca ülkeleri şöyle sıralayabiliriz. Suudi Arabistan, İsviçre, Fransa, A.B.D., Almanya, İngiltere, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, İsveç, Avusturya, İtalya, Kuveyt, İran, Irak.

1983 yılında ihraç mallarından elde edilen döviz miktarı ise şöyledir :

<u>Cinsi</u>	<u>Miktarı (TL)</u>	<u>Miktarı(Dolar)</u>
Halı	30.462.076.-	--
Gülyacağı	606.693.055.-	--
Kerevit	--	1.124.405.25
Çimento	--	1.846.125.-
Barit	--	1.953.244.-
Orman	--	753.749.91

Isparta İli'nin ekonomik yönden arazi bölünüşü ise şöyledir:

1- Orman Sahası	330.601	Hektar
2- Tarla arazisi	241.222	Hektar
a) Sulanan	56.117	Hektar
b) Kıraç	185.105	Hektar
3- Meyvelik Arazi	19.315	Hektar
4- Bağ-Bahçe Arazisi		
a) Gül Bahçeleri	2.030	Hektar
b) Bağlar ve zeytinlikler	8.794	Hektar
c) Kavaklıklar	340	Hektar
5- Sebzelikler	3.142	Hektar
6- Çayır Mer'a	82.297	Hektar
7- Meskun Yerler	2.531	Hektar
8- Kavaklık,taşlık, sazlık ve bataklık, ırmak yatakları, sahil kumulları ve su satırları	228.049	Hektar

T O P L A M : 1.159.543 Hektar

Kaynak: Isparta İl Yıllığı, 1983

(56.117 Hektarlık sulu tarım alanı içerisinde Meyvelikler, Sebzelikler, Kavaklıklar, Gül Bahçelerinin bir kısmı ile sulanabilen Hububat, Yem Bitkileri, Sanayi ve Ticaret bitkilerine ait sahalarda dahil edilmiştir.)

Isparta ekonomisinde tarım ürünlerinden elma ve yağ gülü önemli bir yer tutmaktadır. 1953 yılı kayıtlarına göre Isparta'da 200.000 tonun üzerinde elma üretimi bulunmaktadır. Bunun yaklaşık %25'i dış ülkelere, özellikle Arap ülkelerine ihraç edilmektedir. Bu ihracat özel sektör tarafından gerçekleştirilmekte olup, ihracattan sonra geri kalan üretim, yurt içi pazarlarında satılmaktadır.

Isparta'da üretilen yağ gülünün bir kısmı Gülbirlik tarafından satın alınmaktadır. Sadece 1983 yılı içerisinde özel sektör hariç olmak üzere Gülbirlik tarafından 3.041 ton gülçiçeği satın alınmıştır. Yine 1983 yılı içerisinde Gülbirlik tarafından 275 ton Gülsuyu, 12.204 kg. konkret üretilmiş, bu miktarın 1.063 kg'ı Fransa'ya ihraç edilmiştir.

Isparta'nın su ürünleri kaynakları, başta Eğirdir Gölü olmak üzere Beyşehir Gölü'nün bir bölümü, Kovada Gölü ve Gölcük'tür. Bu göllerin yanısıra, doğal olarak alabalık yetiştirilen Aksu Çayı'nda da balıkçılık yapılır.

517 km²'lik bir alana yayılan Eğirdir Gölü, Türkiye'nin en önemli tatlı su balıkçılığı kaynağıdır. Bu gölün çevresinde yaklaşık 2000 aile geçimini balıkçılıktan sağlar. Avlanan başlıca su ürünleri "tatlı su istakozları" diye bilinen kerevit, tatlı su levreği, sudak ve sazan'dır. (6)

(6) Isparta İl Yıllığı, A.G.Y. sh: 259 - 276

1.2. Isparta'da Halıcılığın Ekonomideki Yeri

Isparta'da halıcılığın gelişmesinde ve yerleşmesinde iki önemli faktör rol oynamıştır.

Birincisi, İzmir'de bulunan Isparta'lı Agop oğullarının da ortak olduğu ŞARK HALI KUMPANYASI'nın şubesinin açılması

İkincisi, Türk şehirleri arasında halıcılığa en geç başlayan fakat en büyük şöhrete ulaşan beldedir. Aynı zamanda tüm Anadolu şehirleri içinde dokunduğu şehrin adını alan halı gruplarına Isparta'da girmiştir. . Bu da Isparta Halısı'na ayrı bir özellik verir.

Isparta'nın halıcılık sahasında bu derece çabuk gelişmesinde bulunduğu bölgenin ekonomik durumu sebep olmuştur.

Türkiye'de ilk yün ipliği fabrikası İstanbul'da 1835'de Feshane'de ve 1844'de He-reke'de kurulmuş ise de halıcılık için yük yapan fabrikayı 1890'dan önce sabık feshane nazırlarından Isparta'nın Barla Nahiyesinden Barlalı Abdullah, Bandırma'daki Baykay Çiftliğinde kurmuştur.

1897'de birer sene ara ile Uşak'ta imamzade ve Yılcıncızelere ait fabrikalar kurulmuştur. Bu yıllarda İzmir'de GRİFİZ gibi özel şirketlere ait iki fabrika da faaliyettedir. Çolakzade Halı Kumpanyasının Birinci Dünya Savaşına rastlayan günlerde Kula'da açtığı fabrika ise Kurtuluş Savaşı'ndan sonra gelişmiştir.

Cumhuriyet Hükümeti Isparta ve Kayseri'de gelişmiş birer yün ipliği fabrikasını faaliyete geçirmesi ile bölgelerde halıcılığın gelişmesine üretim merkezleri olmasına sebep olmuştur.⁽⁷⁾

Halı daha çok lüks sayılabilecek bir tüketim malı olduğundan üretimi piyasadaki talep değişikliğinden çok etkilenir.

Halı üretimi Isparta'da 1960'lara kadar büyük tüccarın denetimi altındaydı ve bu kesim kırsal alanda 800-1000 arası tezgaha sipariş verirdi.

1960 yılından sonra ilde yaşanan kentleşme süreci ve ticaret kesiminde ortaya çıkan gelişmeler, halıcılığın yapısını etkiledi. 1960'larda kırsal kesimden kente göç eden ve halı ticaretine giren küçük tüccar, daha çok göç ettiği yörede bulunan 100-200 kadar tezgaha sipariş verebilmekteydi. Bu halıcılık dalındaki üretimin yapısını etkilemiş, tezgah ve dokuyucu sayısının azalmasına yol açmıştı. Dönemsel olarak halı üretiminin düşmesi, halı dokumacılığını tamamlayan yıkama, kırkma gibi faaliyetleri de etkiledi.

Halıcılığın daha çok kadın emeğine dayanan bir dal olması nedeniyle üretim kesimindeki dalgalanmalar büyük ölçüde kadın işçi sayısındaki iniş çıkışlardan kaynaklanmaktadır.

Kırdan kente göçle birlikte ortaya çıkan küçük halı tüccarları ise geldikleri bölgelerin ürünlerini alıp satmaktaydılar. Aynı yıllarda başlayan bir başka süreç de halı üreticilerinin ürünlerini kendilerinin pazarlamasıydı. Haftada üç gün kurulan halı pazarında halı üreticileriyle halı tüccarları karşı karşıya gelmekte, piyasadaki fiyat dalgalanmaları, üreticinin daha çok yararına bir sonuç doğurmaktaydı. 1960'lardan sonra oluşmaya başlayan bu ticaret biçimi 1970'lerde de sürmüştür.

(7) Süleyman Sami, Böcüzade Isparta Tarihi 1983 (Asıl Basım Yılı Belli Değil) sh:7

Halıcılığın il ticaretindeki payı 1979'a değin sürekli artmıştır. 1979'da Isparta'da 2.250.000 m² el dokuması 110.000 m² makina halısı üretilmiştir. Bu halıların satış tutarı ise cari fiyatlarla 7.785.500.000.-TL'sini bulmaktaydı.

Isparta'daki fabrikalarda üretilen yada dışarıdan gelen yün ve pamuk iplikleri halı dokuyanlara iplikçiler aracılığıyla satılır.

Halı tezgahlarının büyük bir bölümünün köylerde bulunması kır-kent arası ticaret ilişkilerinin Isparta'da değişik bir boyut kazanmasına sebep olmaktadır. Isparta kenti yalnızca köylere belirli tüketim maddelerinin dağıtıldığı ve kırdaki üretilen tarımsal ürünlerin toplandığı bir merkez durumunda olmayıp, aynı zamanda köylere hammaddeleri dağıtıp sanayi ürünü olarak halıyı toplayan bir merkez durumundadır. ⁽⁸⁾

Isparta bölgesinde halıcılık yaygın bir hale gelmiştir. Komşu illerden Burdur (Bucak başta olmak üzere) Konya'da (Beyşehir, Karaman, Akşehir, Karapınar), Afyon'da (Dinar, Sandıklı, Dazkırı, Başmakçı) ve Denizli'de (Acıpayam, Tavas), Isparta halıcılığı yayılmıştır.

Isparta havalisinde 1924 yılında tezgah adedi 2450 ve bu tezgahlarda çalışan işçi 7350 kişi, dokunan halı 106.100 m² idi. 1950 yılında 5928 halı tezgahı, 12870 işçi ile 186.000 m², 1972 yılında 43.500 halı tezgahı 93700 işçi ile 1.750.000 m² halı üretilmiştir. 1978 yılında ise Isparta havalisinde takriben 44.000 tezgahta 100.000 civarında işçi ile 2.150.000 m² halı imal edilmiştir.

Halılara, boyutlara göre geleneksel olarak aşağıdaki adlar verilmiştir.

- a) Paspas (40 x 40)
- b) Seccade (Namazlık) (75 x 130)
- c) Arşın Çeyrek (Divan) (100 x 200)
- d) Seccade (120 x 210 civarında)
- e) Yolluk (80x300)
- f) Kelle (150 x 260 civarında)
- g) Taban (200 x 300 civarında)
- h) Büyük Taban (250 x 350 ve yukarısı)

Isparta Desen karakteri yönünden ise Serpme güllü, Dönümlü, Köşegöbek, Naklemeli, Boşgöbek, düz adları verilmektedir.

Isparta Halılarında desenler Gülistan, Köşegöbek, Serpme, Kompozisyon, Osmanlı, Goblen, Çin, Üzümlü adları verilen çeşitli desenler kullanılmaktadır. ⁽⁹⁾

Bu bilgiler ışığında Isparta halıcılığının tarih içindeki yerine incelemek gerekir.

Isparta'da Halıcılığın Ekonomik yapı içinde incelenmesi 19.yy.'da başlar Bunun için Süleyman Sami Böcüzade'nin eserleri izleyebildiğimiz kanıtlardır.

O günlerin düşüncelerini, Süleyman Sami şöyle anlatıyor: :

“ .... O zamanlar, halkın her şeyi Maneviyat'tan beklemesi ve bu çeşitli hareketlere günah nazarıyla bakması, sabit bir fikir halinde idi. Bazı hafif akıllılar " Bu okul

(8) Ahmet Selim. Temizalp, Isparta İlinin Ekonomik Gelişiminde Halıcılığın ve Gülcülüğün Yeri ve Önemi, Ankara İçişleri Bakanlığı, Aralık 1987, Uzmanlık Tezi, sh:3-4

(9) Isparta İl Yıllığı, A.G.Y. sh: 285-86

açılınca Medreseler kapanacak, bu okula girenler askere ve memurluklara alınacak, din dersleri okutulmayacak, okuyanlar dinden, imandan çıkacak" yollu propaganda yapmışlar. Rüşdiye mektebine öğrenci gönderilmesini önlemek istemişlerdir. Okulun ilk öğrencileri, birkaç eşraf ve memur çocuğundan ve bazı hıristiyon çocuklarından ibaretti. Çünkü yüzyıllardan beri ilerleyen yazıcılık (hattatlık), Güzel yazı yazma (hüsnü hat) medreselerde öğretilen ve çok para getiren bir sanat halinde idi. Ayrıca medresede okuyanlar askere alınmıyordu. İki çocuğu olanın yalnız bir çocuğu kur'a ile askere alındığından, birini medreseye verince, ikincisi de askerlikten kurtuluyordu. Böylece bir çocuklarını yanlarında çalıştırmak olanağını buluyorlardı. İşte bu çıkarlar yüzünden, hiç kimse evladını Rüştiye Mektebine vermek istemiyordu. Hükümet ise, bu kanun dışı hareket nedeniyle velileri cezalandırmaya cesaret edemiyordu...

...Askere gidenler 5 yıl gelmiyordu. Bu yüzden gençler, askere gitmeden evlenemiyorlar, iş güç sahibi olamıyorlardı. Halbuki Hıristiyanlarla, Medreseliler askere gitmediklerinden vaktinde evleniyorlar, çoluk çocuk sahibi oluyor, iş tutabiliyorlardı... Bununla birlikte ticaret fikri, İslâmlarda da gelişmeye başlamıştı. Bu sıralarda Aydın Demiryolu yapımı Ayasuluğ'a kadar ecnebi bir şirkete verilmiş ve yapımına başlanmıştı. Bu yolun Isparta ve Eğirdir'e kadar uzanacağı söyleniyordu. Memleketin ithalat ve ihracatı öteden beri Antalya Limanından yapılmakta, İzmir'den sadece Demir ve Kalay getirilmekte idi... Demiryolunun Isparta'ya kadar geleceği söylentileri üzerine ticaret erbabı, gözünü İzmir'e çevirdi. Antalya karayolu bir daha ağza bile alınmadı. Çünkü Isparta esnafının aldığı işlenmiş deriler, köseleler, kırmızı santiyanlar, pamuk, kuru üzüm ve incir, manisa ve Kadıköy alacaları, zeytinyağı ve zeytin, Manisa tütününü, Aydın ve Uşak'tan geliyor, ham deri ve kavaf malları, afyon ve cehri(boyar madde)almumu ve ketire (zank) gibi şeyler hep Aydın yoluyla İzmir'e yollanıyordu... Bu zaruret Isparta halkını ve tüccarını birdenbire İzmir'e çevirdi. Bu durum her ne kadar ticareti geliştirdiyse de, İzmir'den ticaret mallarının bu taraflara akın etmesi, yerli sanayinin günden güne gerilemesine yol açtı. Hükümet de buna karşı bir önlem düşünmedi, düşünemedi. İş olurluna bıraktı, afyon ve tütün ekimi arttı.⁽¹⁰⁾

1872 - 1875 yılları arasında Isparta'da Mutasarrıflık yapan Eyüplü Ali Rıza Efendi'nin döneminde, ilkokul öğretiminin yeni usullerle başlatılması, bir kız okulu yapılması gibi çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Böylece Isparta'da ilk kız Rüştiyesi 1872 yılında açılmış olur. Ancak bu yılların, Isparta halıcılığının yeşertilmesi bakımından öneminin büyük olduğu da anlaşılıyor.

1870'li yıllarda, Isparta'ya gelmiş olan "Reji Müdürü Fransız M.Mill adında bir zatın delaletiyle..." Isparta'da ötedenberi dokunan ve kız okulunda kurulan tezgahlarda oldukça geliştirilen Alaca ve Bez Dokumacılığını daha da geliştirmek üzere "Muhasebe Başkatibi Müftüzade İsmail Efendi tarafından bir takım tezgahlar açılmış, Antalya'da bir subayın yaptığı masur saracak makinalar getirilerek her türlü dokuma, sofraya ve hamam takımları yapılmaya başlanmıştı. Hıristiyan mahallesindeki tezgahlarda kazmir ve frenk kumaşları ayarında, fakat onlardan daha sağlam ceketlik ve pantolonluk kumaşları dokumaya başladılar. Fakat bu kumaşların ipleri Avrupa'dan geldiğinden yeteri kadar bulunamıyordu.

(10) Süleyman Sami, Bécüzade, A.g.y. sh:211

1890-91 yılları arasında Isparta'da görev yapmış bulunan Mutasarrıf Zihni Paşa, Isparta halıcılığı konusunda çok ciddi girişimleri başlatmış bir kişidir.

Süleyman Sami'nin anlattığına göre kendisi, o sırada yeni başlayan halıcılık çalışmalarını için bir şirket kurmuştu. Bu arada Isparta Kız Rüştüyesi yeniden açılarak derslere başlanır. Bir Rum kadını öğrencilere halıcılık öğretmek üzere öğretmen tayin edilir. Diğer yandan Ispartalı kadınlar arasında da halıcılığa heves edenler çoğalmaya başlar.

1912-13 yılları arasında Isparta'da görev yapmış olan Mutasarrıf Şevket Bey döneminin başladığı sırada, ilk öğretim kanunu çıktığı için, ilk ve orta okulların altı senelik öğretime göre genişletilmesi ve onarılması işinin öncelik kazanmış olduğu görülüyor.

Ancak o yıl, diğer yandan Isparta halıcılığı için de önemli bir yıl olmuştur. Çünkü "... O günlere kadar dokuması Türk kadınları tarafından yapılan, fakat ticaretinden Rumların faydalandığı halıcılık ticaretini Türklerin ele alması düşünülerek, vaktiyle Etrelice'ye açtırılan halı ticarethanesinin Dürbeyoğlu adındaki bir Rum'un rekabeti yüzünden kapandığını öğrenerek, bunu yeniden açtırmak, ayrıca Hüseyin Baş Ağa Değirmeni üstünde yaptırılan şayak fabrikasının dericilik sanatına daha elverişli olduğunu öğrenerek, Fransızlarla işbirliği yaparak, kurulacak bir şirket marifetiyle, Fransız usulü deri, kösele, vidala, oscar çıkarmak imkanlarını araştırmış, sermayesi esnaf tarafından sağlanarak büyük bir şirket kurularak, bu projenin gerçekleşmesine gayret göstermiştir..."

Gerçi aynı kaynaktan Isparta'daki bu halıcılık girişiminin, pek başarılı sonuç alamadığı anlaşılmaktadır.

1916-17 yıllarındaki Mutasarrıf Cemal Bey'in döneminde, Isparta halıcılığı yönünden, önemli girişimlerin başlatıldığını görüyoruz. Cemal Bey, herşeyden önce, halıcılığın gelişmesi için, Isparta'da bir iplik fabrikası kurulması için girişimlerde bulunmuştur.

1938 yılında ülkedeki yün fabrikaları için şu tespitlerin yapıldığını görüyoruz. "... Yeni Türk halıcılığının inkişafı esaslarından birisi de yün ipliği fabrikalarıdır. Türkiye'de ilk yün ipliği tesisatı İstanbul'da Feshane'de ve 1844'te de Hereke'de başlamış ise de münhasıran halıcılık için yün ipliği yapan fabrikayı 1890'dan evvel, sabık Feshane nazırlarından Isparta'nın Barla nahiyesinden Barlalı Abdullah, Bandırma'daki çiftliğinde yapmıştır. İzmir'deki şark Halı Kumpanyası fabrikaları 1900 tarihinden sonradır.

Cumhuriyet Hükümeti pek kısa bir zamanda memlekete son sistem iki yün ipliği fabrikası ilave etmiştir. Bunlardan birisi Isparta'da, diğeri Kayseri'dedir.

Eski ve Yeni Türk Halıcılığı isimli kitabı 1938 yılında yazmış olan Kazım Dirik, o yılların bakış açısıyla Isparta halı geleneğini incelememizi de sağlayan değerli bir eser bırakmıştır. Bu eserin Isparta halıcılığı bölümünü izleyelim.

"... Yeni anadolu halılarının en seçkin bir cinsi için memleketin çok güzel bir şehri olan Isparta ön safta yer alıyor. Rubu tabiredilen, arşının sekizde birinde 22 tel 48 sıra, yani beher santimde 3 tel ve banka tabiriyle 100 cm2'sinde 900'e yakın düğüm bulunur ki,

nerede dokunursa dokunsun bu nisbetteki halılar "Isparta kalitesi" namıyla anılır. (11)

Görüldüğü gibi Isparta ekonomisinde halıcılığın oldukça önemli bir yeri olduğu tarihinde de belirginleşmişti. Tarih içinde böylesine bir varlık sürdüren Isparta halıcılığı bugün aynı varlığını zaman içinde kaybetmiştir. Bunun nedenleri daha sonraki bölümlerde verilecektir.

1.3. Merkez'de Halı Üretimi İle Uğraşan Firmalar

1.3.1. Resmi Kuruluşlar

Resmi Sektörün en büyük kuruluşu Isparta Sümer Halı Fabrikası'dır. Buna bağlı olarak Aşevi-İşevi, 60.yıl El Sanatları (Köy Hizmetleri'ne bağlı) ve Cezaevi kuruluşları vardır.

1.3.1.1. Sümer Halı Isparta Halı Fabrikası *

İlk kurulduğu günden bugüne kadar gelişerek, büyüyerek, Türk El Halıcılığı'nın ihtiyacı olan çok yönlü desteği veren Isparta fabrikasının bugünkü durumunu ayrıntılı olarak görebilmek için 1987 yılı faaliyet raporunu ana hatlarıyla inceleyebiliriz.

Böylece bu ünlü fabrikanın, Türk halıcılığı için gerçekleştirmekte olduğu çok yönlü girişimleri de açıkça görebilmek mümkün olabilir.

İDARİ BÜNYE

Mevzuat

Kuruluş; yönetim bakımından 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, denetim bakımından da 3346 sayılı kanun ile 72 sayılı Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine tabi iken, 28.5.1986 tarih ve 3291 sayılı Kanuna müsteniden Bakanlar Kurulu'nun 30.10.1987 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 87/12184 sayılı kararıyla Sümerbank'ın özelleştirilmesine karar verilmiş bulunmaktadır.

(Faaliyet raporu aşağıda aynen verilmiştir)

Bakanlar Kurulu kararı üzerine Sümerbank, Anonim Şirkete dönüşmüş ve hisseleri bedelsiz olarak Başbakanlık Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı'na devredilmiştir.

3291 sayılı kanun gereğince toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu, 8.12.1987 tarih ve 81 sayılı kararı ile Sümerbank'ın yeni ana statüsünü kabul etmiş sermayesini, yönetimini, denetimini, personel durumunu vb. hususları belirlemiştir.

Teşkilatın yapısı :

Kuruluşun teşkilat yapısı 233 sayılı KHK'nın 17 ve 18.maddesine göre oluşturulmuştur.

Teşkilat yapısı, Yönetim Komitesi ve Müessese Müdürü ile teknik ve idari olmak üzere iki müessese müdür yardımcısı ve bunlara bağlı olarak çalışan servis müdürlerinden meydana gelmiştir. Ayrıca müesseseye bağlı olarak Isparta (Merkez) Sandıklı, Kula, Denizli, Demirci ve Konya Halıcılık Bölge Müdürlüklerinden ibarettir.

(11) Prof. Önder.Küçükerman, Isparta Limanı ve Isparta Halı Fabrikası, Sümerbank, Sümerhalı, 1.Basım, 1990, İstanbul., sh:133-151

* Sümerbank Halıcılık Müessesesinin Bibliyografyası S. 24'te verilmiştir.

Üretim ve Maliyetler :

Üretim : Kuruluşun üretim faaliyetleri, esas ve yardımcı işletmeler olmak üzere iki grupta incelenmiştir.

a) Esas İşletmeler : Esas işletmeler, ilk maddesinin %95'i yapağı ve yün elyaf, %5'i harman yağı karışımı çeşitli renk ve kalitede hazırlanmış harmanlardan iplik üretimini sağlayan ayırma-yıkama, açma-eleme ve boyama bölümlerinden oluşan iplik ihzar ve iplik eğirme tesislerini bünyesinde toplayan "İplik Ünitesi" bobin çile kısımlarından oluşan "İhzar Ünitesi", mamul üretimini sağlayan "Halı-Apre Ünitesi" ile "Araştırma ve Desen" bölümlerinden teşekkül etmiştir.

aa) Makina ve Tesisat : İşletmedeki makina parklarının durumu üretim üniteleri itibariyle aşağıda belirtilmiştir.

ab) İplik Üretim Faaliyeti :

1) İlk Madde Tedariki :

Kuruluş, iplik üretiminde kullandığı çeşitli tür ve kalitedeki yapağı ve yünü piyasadan, pamuk ipliğini kuruluşun pamuklu tekstil işletmelerinden temin etmekte, boya ve diğer yardımcı kimyasal maddeleri de satınalma kuruluşu kanalıyla iç ve dış piyasadan sağlamaktadır.

2) Depolama Bölümü :

Üreticiden alınan yapağı ve yünler, kuruluştaki 850 ton kapasiteli 4 depoda korunmaktadır. depolardan biri kirli, 3'ü temiz yapağılara tahsis edilmiştir.

3) Ayırma-Yıkama Faaliyeti:

Depodan alınan yapaklar strayhgarn teknolojisinin birinci işlemi olan tefrik dairesine getirilmektedir. Burada her türlü hayvani lifin, özelliklerine ve özürlerine göre belirlenen alışılmış standartlar çerçevesinde renk ve inceliklerin dikkate alınması yanında uç ürünlerinin (çeşitli cinsten iplik) beklenen özellikleri de gözönünde tutularak elle ve gözle muayene edilip standart sınıflara ayırma işlemi yapılır. Tefrik edilen kirli yapak, açma makinasına verilir. Yapağın açılması ve bir kısım yabancı maddelerinden ayrılması açma makinasıyla sağlanır. Açma makinasından gelen yapak devamlı şekilde yıkama tesisini besler. Buradan kontinü olarak kurutma sobasına getirilerek kurutulur.

4) Boyama Faaliyeti :

Yapak boyama, elyaf boyama sistemli açık kazanlarda; iplik boyama, çile boyama sistemli kazanlarda, yapılmaktadır. Boyama işleminde genellikle asit ve krom boyar maddeler kullanılmaktadır.

Boyama dairesinde mevcut kazanlar açık sistem ve eski teknolojiye sahiptir. Ancak ihtiyaca kafi geldiğinden herhangi bir darboğaz sözkonusu değildir. İleriye dönük olarak enerji tasarrufu sağlamak üzere maliyet ve kalite yönünden uygun olan kapalı basınçlı modern boya kazanları alınmasında fayda görülmektedir.

5) Harman Faaliyeti :

Kuruluş, mamül üretimi için çeşitli tip ve karakterde hazırlanarak yıkanmış ve boyanmış elyaf, harman dairesine belirli bir oranda daha önceki işlemler nedeniyle keçeleşmiş olarak gelir, renk ve kalite bakımından istenilen vasıfta iyi bir iplik elde etmek amacıyla elyaf açılır, harmanlanır ve kabartılarak "tarama" işlemine uygun hale getirilir.

Bu işlem esnasında harmana %5 oranında yağ katılarak elyafın tarama esnasında kırılması önlenir ve iyi bir "tops" üretimi gerçekleştirilmiş olur. Harman kompozisyonu genel olarak %90 temiz yapağı ve yünler, %5 tali hasılat ve %5 harman yağı şeklindedir.

6) Açma-Elleme Faaliyeti :

Tarama, iplik eğirme, çile, bobin ve halı faaliyetlerinin seyri sırasında elde edilen ve harmana belirli oranda katılan tarak altı ve bükümlü yolluk gibi tali ürünlerin eleme-açma işlemleri harman dairesinde bulunan makinalarda yapılmaktadır.

7) İplik Eğirme Faaliyeti :

Bu dairede bulunan tarak makinalarında yapılan "tarama işlemi" ile elyafın tam olarak açılması ve birbirleriyle iyice karışması sağlanır. Strayhgarn sisteminde tarama işleminin önemi çok büyük olup iplik üretimini ve kalitesini doğrudan etkilemektedir. Tarak makinasından elde edilen "fitil" yumaklarına, iplik makinasından çekim verilerek iplik üretilir.

8) Bobin ve çile iplik üretim faaliyeti :

İplik makinasından elde edilen kopslar ihzar dairesinde bobin ve çile halinde sarılırlar. Halı üreticileri, ipliği çile halinde tercih ettikleri gibi, Kuruluştaki iplik boya tesisleri içinde ipliğin çile halinde sarılması gerekmektedir. Kuruluşda 3 adet flatör makinası mevcut olup, bir adedi çok eski olması nedeniyle çalışmaz durumdadır. Diğerleri, Robert marka 1970 model olup, Diyarbakır Müessesesince eski olduğundan üretim dışı bırakılmış, müessesesece iş milleri yenilenecek şekilde çalışır duruma getirilmiş ise de istenilen randımanı vermemekte; Yedeksan marka 1987 model olup, önemli bir sorunu bulunmamaktadır. Mevcut flatör makinaları 3500 ve 3600 devir/dk ile çalışmaktadırlar. Kuruluşda Hereke ve Ladik tipi halıların çözgü iplikleri 10/12 ve 20/16 ne pamuk ipliklerinin imali için bükümler iki kademe olmaktadır. Ancak devirler düşük olduğundan istenilen verim ve kalite elde edilememektedir.

Diğer yandan artan talebe karşılık üretim miktarı 1983 yılından bu yana devamlı artış göstermiştir. Nitekim 1983 yılında 97 ton olan üretim 1987 yılında 307 tona ulaşmıştır. 1987 ve 1988 (ilk altı ay) yıllarında mesaili çalışma yapılmakla beraber talep karşılanamamış, piyasaya fason çalışma yaptırılmıştır.

ac) Halı Üretim Faaliyeti :

Müessese halı üretim faaliyetini; geçmiş yıllarda olduğu gibi amiller, kooperatifler yanında 1986 yılında çeşitli bölgelerde faaliyete geçirilen kendi atölyelerinde gerçekleştirmektedir.

El halıcılığını geliştirme projesi çerçevesinde Isparta Müessesesinden başka Hereke

Halıcılık Müessesesi ihdas olunmuş, Bünyan ve Diyarbakır Müesseselerine bu alanda faaliyet görevi verilerek yeni bölge müdürlükleri tesis edilmiştir. Buna göre Isparta Halıcılık Müessesesi; Merkez, Sandıklı, Kula, Konya, Denizli, Demirci Bölge Müdürlükleri ile faaliyetini sürdürmektedir.

1986 yılında işletmeye açılan müessese merkez ve bölge atölyelerinin durumu aşağıda izah edilmiştir :

Merkez Atölyesi : Aralık 1985 tarihinde işletmeye açılmış olup, 1987 yılında 21 tezgah, 22 dokuyucu ve 1 halı öğretmeni ile 38x38 ince Isparta, 60x60 - 80x80 Hereke, 26x40 Milas tipi halı üretimi faaliyetinde bulunulmakta ve çeşitli tiplerin denemesi yapılarak halı araştırma atölyesi olarak da çalışılmaktadır.

Kula Merkez Atölyesi : Eylül 1986 tarihinde işletmeye açılmış olup, 1987 yılında; 16 tezgah, 25 dokuyucu ile çalışmakta ve 30x50 kalite Kula Halısı üretilmektedir.

Demirci Merkez Atölyesi : Haziran 1986 tarihinde işletmeye açılmış olup, 1987 yılında 7 tezgah ve 6 dokuyucu ile çalışmakta ve 30x50 kalite Kula Halısı üretilmektedir.

Denizli Merkez Atölyesi : Haziran 1986 tarihinde işletmeye açılmış olup, 1987 yılında 31 tezgah ve 60 dokuyucu ve halı öğretmeni ile 38x38 kalite ince Isparta halısı ve 26x33 kalite Isparta halısı üretimi yapılmaktadır.

Merkez atölyelerinde; yeni kurulması yanında tezgah adetlerinin üretiminin önemli bir bölümünü teşkil eden amil kooperatiflere göre çok düşük miktarda olması nedeniyle toplam üretimin ancak %1 civarında üretim yapılmaktadır. Müessese üretimini; amil firma, amil kooperatifler, dokuyucu kooperatif ve münferit dokuyucularla yapılan anlaşmalar ile dokunan halılar yanında, piyasadan satın alınan halılar teşkil etmektedir. 1986 yılına kadar dörtkalite ve bilahare iki kalite üzerinden değerlendirilen halı üretimleri, bu yıldan itibaren kaliteyi teşvik etmek ve desenlerin ananevi özelliklerini bozmamak için tek kalite olarak dokutturulması esası getirilmiştir. Müessese ile dokuyucular arasındaki ilişkiler ve üretim karakteristikleri; Yönetim Kurulu'nun 22.1.1986 tarih ve 3/36 sayılı kararı ile 7.3.1986 tarihinden itibaren yürürlüğe konulan "Sümerbank Halı İmal ve Satınalma Yönetmeliği" çerçevesinde yürütülmektedir.

Halı üreticilerine ödenen ücretler Genel Müdürlük Halı fiyat ve araştırma komisyonunca 12.10.1987 tarihinde belirlenmiştir; tir.

Görüldüğü üzere getirilen üretim-ücret usulleri ile dokuyucu karakteri kalitesi, deseni belirlenerek tamamiyle standardize edilmiş halıların imalatına yönlendirilmektedir.

Bölgelerde çalışan halı öğretmenleri (sürveyan) belli bir program çerçevesinde üretimleri kontrol etmektedir. Direk dokuyucu ile temasta bulunan üreticiler halı teknik ve kalitesi üzerinde önemli görevler düşmektedir. Halı öğretmenlerinin konularında tamamen yetişmiş olmaları ve yeni gelişmelerin kendilerine belirli bir program çerçevesinde aktarılması yanında bilgili işgücü ile takviye edilmesi gayretlerine devam edilmelidir.

Bölgeler itibariyle halı üretimi aşağıdaki tablolarda incelenmiştir:

TABLO 1- Bölgeler İtibariyle Halı Üretimi

Halıcılık Bölge Müdürlükleri	1986		1987		Gerçekleşme %	
	Üretim m2	K.Tezgah Sayısı	Üretim m2	K.Tezgah Sayısı	Üretim m2	Tezgah Sayısı
Sandıklı	15.108	1.039	12.441	1.014	82.3	97.5
Kula	2.912	564	2.923	854	100.4	151.4
Konya	1.664	215	2.742	227	164.8	105.6
Denizli	1.800	291	10.129	816	562.7	280.4
Demirci	85	52	369	98	434.1	188.4
Merkez Toplam	595 , 22.364	204 2.365	2.024 30.628	244 3.253	340.2 1.684,5	119.6 942.9

Kuruluş bünyesindeki merkez (Isparta) dahil 6 adet bölge müdürlüğü toplam üretimi, 1987 yılında 1986'ya göre %38.2 oranında artışla 30.628 m² değerini almıştır. Kuruluş toplam üretimi içerisindeki payı %46.8 mübayaaya ile birlikte genel üretimdeki payı ise %33.9'dur. Bölgeler içerisinde en yüksek üretim 12.441 m² ile Sandıklı'dır. 1987 yılında tezgah adedi %37,5 oranında artışla 3.253 adet olmuştur. Tezgah başına düşen mal miktarı ise :12.1 oranında artışla 20.08 m²/Tezgah olarak gerçekleşmiştir.

Genel olarak, 1986 yılına kadar, dört kalite üzerinden üretimler değerlendirilmekte iken, bu yıldan itibaren tek kaliteye dönülmesi sonucunda 1986 yılında üretim önemli oranda düşmüştür. Ancak 1987 yılında dağıtılan tezgahların da devreye girmesi, vasıta, araç, gereç ve eleman yönünden de takviye edilmesi de yükselişte önemli unsurları teşkil etmiştir. Bölgelerdeki halı özel sektörün etkinliği ve özellikle ücret yönünden getirdiği kolaylıklar nedeniyle dokuyucuların tercihini kazanmaları, Müessesenin daha fazla üretim yapmasına olarak vermemiştir.

Halıların tip ve karakterleri düğüm sayıları, m² yanında önemli bir faktör olması ve karşılaştırmada önemli farklılıklar göstermesi nedeniyle halı üretim faaliyetinde sadece m² üzerinden yapılan değerlendirmelerin eksik kalacağı düşüncesiyle aşağıdaki çizelgede m²'deki ortalama düğüm sayılarından faydalanılmak suretiyle, düğüm adedine göre de inceleme yapılmıştır.

TABLO 2- Metrekaredeki Ortalama Dügüm Sayısına Göre Halı Tipleri

Halı Cinsi	m ² 'deki	1986		1987		Programa
	ortalama	Gerçek-	Program	Gerçek-	Göre	
	dügüm	leşen	leşen	leşen	Gerçek-	
	sayısı	Bin düğüm	Bin düğüm	Bin düğüm	leşen	
Ad./m ²					%	
Döşemealtı	78.000	--	312.000	277.444	89	
Hereke	360.000	427.640	3.729.600	3.202.812	86	
Ladik	200.000	1.447.384	2.400.000	2.059.160	86	
İnce Anadolu	160.000	--	715.200	724.864	101	
Bünyan	152.000	814.928	--	--	--	
Kula	150.000	445.098	750.000	477.237	64	
İnce Isparta	144.400	22.163	577.600	527.320	91	
Bergama	128.000	364.840	928.000	960.915	103	
Milas	104.000	58.381	312.000	206.378	66	
Isparta	85.800	2.106.361	3.878.160	3.215.199	88	
Simav	43.200	138.122	691.200	805.207	116	
Diğer halı tipleri .	--	101.408	2.513.000	2.805.601	111	
TOPLAM	--	5.986.335	16.806.760	15.262.137	90	
Halı Üretimi (m ²)	--	49.505	100.633	90.361	90	
Ort.düğüm/m ²	--	120.924	167.010	168.901	101	

Mamül Halı İşleme Faaliyeti:

Halı apre tesislerinde; çeşitli iş yerlerinde dokutturulan veya satın alınan müessese malı halıların yıkama ve kırkım işlemi ile bu türden fason üretim yapılmaktadır. Amil firmalar, amil kooperatifler ve münferit evlerde imal edilen halıların yıkama ve kırkım işlemi uygulanmaktadır. Yıkama kapasitesi, 346.100 m² müessese malı ve 100.000 m² fason halının normal ve kimyevi yıkamasını yapabilecek güçtedir. Kırkım kapasitesi, tek posta esasına göre yılda 2.3 milyon m²'dir.

Halı üretiminde genel durum ise; Yurt içi makina halıcılığının maliyet ve desen yönünden gösterdiği inkişaf karşısında, orta ve kaba kalitedeki bir kısım el dokusu halıların pazarlama olanağı giderek zorlaşmıştır. Bu durumda dokuyucunun bir kısmı fiyat yönünden rekabet edilmek için halının ilme sıklığını düşürerek ve kaliteyi bozarak çeşitli tipte halıyı piyasaya çıkarmıştır. Diğer bir bölüm az orandaki dokuyucu ise daha ince tiplere yönelmiştir. Bu durum kalitesinde olduğu gibi desen ve renkteki ananevi özelliklerin kaybolmasına ve halı üretiminde dejenerasyona sebep olmuştur. Müessese 1986 yılında, daha önce dört kalite üzerinden değerlendirilmesi yapılan Isparta tipi halıların üretimini, kaliteli halı üretimini teşvik etmek amacıyla ihracata yönelik üretim yapılabilmesini teminen iki kalite üzerinden gerçekleştirmiştir. Ancak bu uygulamada sonuç alınamayarak üretim şartları daha fazla disipline edilerek tek kalite halı imaline yönelinmiştir. Ayrıca örnek üretim gerçekleştirmek üzere merkezde ve bölgelerde merkez atölyeleri açma fa-

aliyetine başlanılmıştır. Halı dokuyucularının istenilen standartta ve kalitede halı üretimine adapte olmamaları nedeniyle 1986 yılında üretim düşmüştür. 1987 yılında getirilen yeni şartlara uyum sağlanmaya başlanıldığı gözlenmiştir. Nitekim üretim önemli ölçüde (%48.8 mübayaa ile birlikte %82.5) artış göstermiştir. Merkez atölyelerinde bölgesel ve ananevi özellikler taşıyan 38x38 kalite ince Isparta, 40x40 kalite Yağcıbedir, 40x40 kalite Taşkale, 26x40 kalite Milas, 40x50 kalite yün Ladik, halıları tecrübe çalışmaları yapılmaktadır.

Isparta bölgesi Türkiye halıcılık sanayiinde önemli bir yer işgal etmektedir. Ancak, son yıllarda bölge halkının refah düzeyinin yükselmesi, halıcılığın zorluğu karşısında çok daha kolay kazanç sağlanan tarım sanayiine (Gülyağı, meyve ve sebzeçilik) ve turizmin gelişmesi ile ananevi klasik halı dokumacılığında gerileme olduğu gözlenmiştir. Nitekim açılan atölyelere dokuyucu bayan bulunmasında güçlüklerle karşılaşıldığı gözlenmiştir. Buna mukabil Doğu Bölgelerinde ise talep karşısında istenilenden çok daha fazla dokuyucu bayan bulunabildiği öğrenilmiştir.

Türkiye'de el halıcılığı çeşitli yönleriyle özellik arzeden bir konudur. İstihdam yönü ile işsizliğe önemli ölçüde çözüm getirebilecek niteliktedir. Küçük yatırımlarla geniş istihdam yaratma olanağına sahiptir. Aileler için ek bir gelir kaynağı olup, satınalma güçlerini artırma yanında önemli bir döviz harcaması gerektirmeden döviz kazandırma olanağına sahip bulunmaktadır. Bütün bu avantajlarına ve Türkiye'nin yaygın bir bölümünde ev ekonomisi şeklinde evlerde ve nüfusu yoğun olan önemli yerleşim merkezlerindeki atölyelerde faaliyette bulunmasına rağmen bugün için el halıcılığı; desen, renk, ebad ve motif kompozisyonu bakımından önemli ölçüde dejenarasyona uğradığı gibi maliyet yüksekliği ve makina halıcılığı ile rekabet nedeniyle tam olarak değerlendirilememiş ve yurt içi ve özellikle dış pazarlara açılma şansı iyi bir şekilde kullanılamamıştır.

aç) Desen Araştırma Faaliyeti :

Kuruluşun desen araştırma servisi tarihi motif özellikleri bulunan Türk halıcılık sanatının desen, motif ve yeni renklerle zenginleştirilmesi yanısıra halıcılıkta kullanılan desen ve renklerin üretim türü ve kalitelerine özelliklerinin bozulmadan devamını sağlamak ve yönlendirmek, müesseseye bağlı olarak çalışan bölge müdürlükleri ile kooperatif ve amillerin desen ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuştur. Servis bu maksatla, müessesenin üretimini yaptığı her kalite ve karakterdeki halı desenlerini desinatörler vasıtasıyla hazırlamakta ve kopyacı işçilerle çoğaltarak dokuyuculara verilmek üzere malzeme ambarına teslim etmektedir. Üretim miktarı, kalitelere bağlı olarak değişmekle beraber yıllık ortalama 15 asıl 600 kopya desendir.

Desen çoğaltılması, ofset tekniğine göre daha kaliteli kopya alınabilen şablon baskı tekniğine göre piyasada yaptırılmaktadır.

Servis bir araştırma desen servisi olmasına rağmen, çalışmalar yapılmakla beraber araştırma faaliyeti henüz yeterli bulunmamaktadır. Yurt içi ve yurt dışı gelişmeler ve taleplerin yönünün tespiti yanında, yayınların takibi, klasik Türk motiflerinin tanıtılması, ayrıca desen çalışmaları yapılarak öncelikle serviste üretilmesini takiben geniş üretim birimlerine aktarılması gerekmektedir.

Yardımcı İşletmeler faaliyet ve maliyetleri :

Kuruluşun teknolojik ve sosyal ihtiyaçları için gerekli olan elektrik enerjisi, ham su, yumuşak su ve buhar üretimi ve dağıtımı ile bu faaliyetlerle ilgili tesislerin bakım-onarım ve atölye işlerini yıllık programlar çerçevesinde yürütmekle sorumlu bulunan bu ünite elektrikli bakım, makina bakım, atölye bakım inşaat bakım birimlerinden oluşmuştur ⁽¹²⁾.

Sümer Halı Halıcılık Müessesesi'nin üretim ve ihracattaki yeri ise 1982 yılında yılda 70-80 bin m² halı üretilmekte ve bunun 2-3 bin m²'ye kadarı ihraç edilmekteydi. 1981-83 yılları arasındaki ihracat durumu şu şekildeydi:

TABLO 3- 1981-1983 Yılları Arasındaki İhracat

<u>Yıllar</u>	<u>Tutar (m2)</u>	<u>Tutar (TL)</u>
1983	848	26.085.075
1982	349.77	9.392.206
1981	5832.19	74.756.177.48

* Isparta 1983 İl Yıllığı

Sümer Halı'nın kuruluş biyografisini özet olarak tarihlere göre şöyle sıralayabiliriz:

-1870 - 1890 yılları arasında Isparta'da dokumacılık girişimleri başlar. (Şayak şirketi kurulur)

- 1890'lı yıllarda mutasarrıf Zihni Paşa tarafından halıcılık girişimleri başlar.

- 1908 yılında 400.000 sterlin gibi büyük bir sermaye ile birleşerek Şark Halı Kumpanyası kuruldu.

- 1912 - 1918 yılları arasında Ertelizade Halıcılığa başlamıştır.

- 1916 - 1917 yılları arasında Mutasarrıf Cemil Bey döneminde Halıcılık oldukça ilerlemiştir.

- 1926'da daha önce kurulan Şark Halı Kumpanyası'nın ortaklarının şirketi Sanayii ve Maadin Bankasına devredilmiştir.

-1943 yılında "Isparta Yün İpliği ve Halı Dokuma Müessesesi" Sümerbanka bağlanmıştır

- 1965'de Sümerbank Halıcılık Müessesesi olarak devam etmiştir.

- 1989'da Sümer Halı A.Ş.'ye dönüşmüştür.

Yıllık şu an üretim kapasitesi 150.000 m²'dir.

1992 yılı itibariyle Faaliyet Raporu'ndaki çeşitli istatistikleri inceleyecek olursak :

1992 yılı içinde işçi-memur-sözleşmeli olarak toplam 1196 kişi çalışmıştır. Bu bilgiler Oğuz Sakarya (Sümerhalı ürün geliştirme Md.)'dan alınmıştır.

(12) Prof.Önder, Küçükerman, A.G.Y. sh: 225-241

TABLO 4- Metrekare olarak Halı Üretimi (Sümer Holding)

Desensiz düz makina halı üretimi	40.000 m ²
Desenli makina halısı üretimi	190.000 m ²
El Halısı (ipek dahil)	70.000 m ²
Kilim üretimi	9.000 m ²
Yün İplik (Streichgarn) üretimi	226 Ton

Kaynak : Oğuz Sakarya (Sümer Halı Ürün Geliştirme Müdürü)

Genelde üretimde 1991'e nazaran %5'lik bir eksilme gözleniyor. Bu veri tüm Isparta Halıcılığındaki eksilmenin de bir kanıtıdır.

1992 yılı itibariyle toplam halı satışının %50'si Sümer Holding mağazaları kanalıyla gerçekleştirilmiştir.

TABLO 5- Yurt İçi Satış Durumu (Sümer Halı)

El Halısı (Pamuk-Yün)	73.092 m ²	45.277.310.000 .- TL.
El Halısı (İpek)	572 m ²	3.000.836.981.- TL.

TABLO 6- Yurt Dışı Satış Durumu (Sümer Halı)

El Halısı (Pamuk-Yün)	409 m ²	449.993.000 .- TL.
El Halısı (İpek)	572 m ²	2.188.524.000.- TL.

Kaynak : Oğuz Sakarya (Sümer Halı Ürün Geliştirme Müdürü)

1993 yılı değerleri henüz çıkmamıştır.

Sümer Halının iç piyasaya sürmüş olduğu el halılarının kalite olarak durumunu inceleyecek olursak

Isparta	26 x 33	Taşpınar	30 x 35
İnce Isparta	38 x 38	Kars.....	30 x 35
Kula	30 x 50	Hereke.....	60 x 60
Bergama.....	32 x 40	İnce Hereke.....	80 x 80
Milas.....	26 x 40	Sivas Hereke Desenli..	60 x 60
Döşemealtı.....	24 x 30	Ladik.....	40 x 50
Çanakkale	24 x 28	Bünyan.....	36 x 42
Yuntdağı	28 x 30	Pazirik.....	25 x 25
Gördes	30 x 35	İpek	100 x 100
Türkmen	24 x 28	Yün İpek	80 x 80
Kilim (Jirkkan)	32 x 330	Eşme kilim.....	40 x 240
Süper İnce Kilim	32 x 350		

İç piyasaya sürmüştüğü el halılarının boyutları ise şöyledir :

60 x 90 cm. : %19.8 (Genelde ipek halılarda)

100 x 150 cm. : % 6.5

120 x 180 cm. : % 23.1

150 x 225 cm. : %17.3

200 x 300 cm. : % 30.3

Diğerleri : % 3

İç piyasaya sürmüştüğü el halılarının renk dağılımı ise şöyledir :

Kırmızı - Bakır : % 39.8

Beyaz - Krem : % 34.2

Lacivert : %19.0

Diğerleri : %7

İç piyasaya sürmüştüğü el halılarının desenleri incelenecek olursa, arşivinde değişik tiplerde yaklaşık 3000 adet el yapımı desen vardır. 1993 yılında;

Isparta	:	20	Hereke Yün	:	35
Milas	:	15	Hereke İpek	:	10
Bergama	:	10	Yuntdağı	:	10
İnce Isparta	:	10	Çanakkale	:	10
Kula	:	10	Yağcıbedir	:	15
Gördes	:	5	Pazrik	:	20
Ladik	:	15	Türkmen	:	20

adet desenle çalışılmaktadır. Diğerleri talebe göre üretilmekte ya da satın alınmaktadır.

Yörelere göre satış durumu incelenecek olursa : Satışın yaklaşık %90'ı iç piyasada ve Sümerbank mağazalarının bulunduğu yerde, ihracat ise özellikle Japonya, Almanya, Amerika, İtalya ve İngiltere ağırlıklı yapılmaktadır. Yaklaşık her yıl ürettiği miktarın tümüne yakın kısmını satmaktadır.

Pazarı, kendi mağazaları dışında turistik halı köyleri ve turistik satış yapan sahil yöre halıcılarıdır.

Sümer Halı'nın ihracatı ise üretiminin %10'unu kapsamaktadır. Şu an üretimde olan kalitelerin hepsi ihracatta da kullanılmaktadır. Ağırlıklı olarak Hereke ipek halılar, Hereke yün ve tamamı, el eğirme doğal boyalı geliştirilen Pazirik tipi proje halılar ihraç edilmektedir.

İhraç edilen halılarda kaliteler, boyutlar ve nerelere ihraç edildiğini inceleyelim :

TABLO 7- Sümer Halı İhraç Kalite, Boyut ve Ülkeleri

Tip	Kalite	Boyutlar	İhraç edildiği ülkeler
Hereke İpek	100 x 100	60x80, 80x120, 100x150 cm.	Japonya
Hereke Yün	60 x 60	100x150, 150x225, 200x300 cm	Japonya ve A.B.D.
Pazirik	25 x 25	140x155, 200x260, 240x300, 270x340, 300x400 cm	A.B.D., İtalya, İsviçre
Isparta	26x33	150x225, 200x300 cm	Rusya, Romanya, İtalya Kuzey Ülkeleri

Kaynak : Oğuz Sakarya (Sümer Halı Ürün Geliştirme Müdürü)

Bu halıların desen karakterlerini inceleyelim :

Hereke ipek ve Yün Halılarda Desenler : Klasik desenler (yedi dağın çiçeği, laleazar, binbirçiçek, Sultanahmet, Çeşm-i Bülbül, Erikdalı, Polenez, Kafkas v.s.) dışında, geliştirilen yeni desenler de vardır.

Pazirik tipi halıların desen karakterleri ise; tamamen klasik ve Eski Azeri Desen karakterinde desenlerden oluşmuş ve ilkel boya ile üretilen halılardır. (Zemin Renkleri %50 Yeşil, %30 Lacivert, %20 diğerleri).

Isparta tipi halı desenlerinden ihracata uygun olan desenler, Şark Halı Kumpanyası'ndan günümüze uzanan ve üretilen desenler ağırlıktadır.

İç bölgelere göre talep, her geçen gün toplumun satın alma gücüne bağlı olarak değişmektedir. Buna rağmen iç tüketim, üretimin %90'ını karşılamaktadır. ⁽¹³⁾

1.3.1.2. Isparta Açık Cezaevi Müdürlüğü

Tamamen hükümlülerin çalıştığı cezaevi'nin Halı Bölümünün geçmişi çok eski bir tarihe dayanıyor. 1937-38 yıllarında kurulan Halı Bölümü'nün ahşap tezgahlarından tarihi açıkça belli oluyor. Eni 3 metreye kadar varan bu ağır ahşap tezgahların Isparta yapımı olduğu söyleniyor. Açık cezaevinde 53, kapalı'da ise 14 tezgah bulunmaktadır. Burada çalışan mahkum sayısı sürekli değişiyor.

Desenler Sümerbank'tan geliyor ve Isparta'ya özgü diyebileceğimiz natüralist çiçek ve bezemeler, hatayiler, köşe göbek yada raporlu şekillerde tanzim edilmiştir.

Dokunan kalite, sadece 26x33 Isparta kaba halı kalitesi olmaktadır. Özel siparişlerde çok az olarak diğer kalitelerde dokunabiliyor. Ancak bu çok sık olmuyor.

Üretilen halılar Ankara Merkez Yarı Açık Cezaevi'ne gönderilen üst düzeydeki kişilerin siparişleri üzerine sipariş formlarına boyut, kalite, adet belirtilerek Isparta Cezaevine gönderilmektedir. Gelen siparişlerin maliyet hesapları yapıp, gerekli çözümler ve

(13) Oğuz SAKARYA, (Sümerbank Ürün geliştirme Müdürü) ile yapılan kişisel görüşme.

sıra sayıları'da hesaplandıktan sonra atölyelerde hükümlüler tarafından dokunmaktadır. Dokunan halılar ham halde toplu olarak, tekrar Ankara Yarı Açık Cezaevi'ne gönderilmektedir.

Adalet Bakanlığı'nın 1992 yılından itibaren siparişleri kısıtlaması sonucu, halı üretimi oldukça azalmıştır. 1990-1993 yılları arası üretilen halı adetlerine bakılacak olursa bu kolaylıkla anlaşılacaktır.

TABLO 8- 1990-93 Yılları Arası İsp. Açık Cezaevi Halı Atölyesi Üretim Adetleri

1990	116 adet halı
1991	168 adet halı
1992	2 adet halı
1993	5 adet halı

Kaynak : Musa Kaynak (Cezaevi Halıcılık Şefi)

Devlet desteğinin kalkması ve bu iş koluna Adalet Bakanlığı'nın ilgisinin kesilmesi sonucu, üretim yok denecek seviyeye inmiştir.

TABLO 9- Isparta Açık Cezaevi 1991-94 Arası Gelen Halı Siparişleri

Tarih	Adet	Ölçü	Evsafı	Maliyeti (TL)	m2 Ücreti (TL)
13.11.1991	2	6.50 m ²	26x33	1.755.000.-	135.000.-
2.11.1991	1	3.70 m ²	26x33	499.500.-	135.000.-
18.05.1992	2	2.28 m ²	26x33	1.368.000.-	300.000.-
14.04.1993	2	6.50 m ²	26x33	6.500.000.-	500.000.-
15.11.1993	1	6.00 m ²	26x33	3.000.000.-	500.000.-
29.11.1993	2	6.50 m ²	26x33	6.500.000.-	500.000.-

Kaynak : Musa Kaynak (Cezaevi Halıcılık Şefi)

Dokunan Boyutlar şöyledir :

En : 2,11 m.   Boy : 3.00 m.
En : 1.00 m.   Boy : 3.71 m. (özel boy)
En : 1.20 m.   Boy : 1.90 m.
En : 1.00 m.   Boy : 2.21 m.

Kullanılan iplik Sivas Cezaevi'nin İplik Fabrikası'ndan temin ediliyor. Ancak malzeme incelendiğinde iplik kalitesinin yeterli oranda olmadığı saptanabiliyor.

Hükümlülere dokudukları düğüm sayılarına göre Bakanlık tarafından gönderilen ücretlerde ödeme yapılmaktadır.

Çırak	→	40.000 TL.	(7000 düğüm için)
Kalfa	→	38.000 TL.	(6000 düğüm için)
Usta	→	36.000 TL.	(4000 düğüm için)

Buna göre aylık kalfa ücreti (1994 Ocak-Temmuz aylarında) 540.000.-TL'si olmaktadır. (14)

1.3.1.3. Aşevi - İşevi

Aşevi-işevi 1990 yılı Şubat ayında il merkezinde bulunan fakir ve muhtaç durumdaki kadınlara iş olanağı sağlamak amacıyla kurulmuştur. Sümer Halı ve Valiliğe bağlı Isparta Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ile yapılan protokol sonucu, kadın işçilere düğüm ücreti karşılığı çalışıyor. Burada yapılan halı üretim faaliyeti kâr amacı ile çalışmadığı gibi, evlere de yemek servisi yaparak muhtaç insanlara hem iş hem aş olanağı sağlıyor. Kendi binasında da yemek dağıtan kuruluş, işçinin otobüs ücreti ve doktor masraflarını da karşılıyor.

Kuruluş, ortalama 50 yaş civarında 40 kadar kadın işçi çalıştırıyor, 1 tane de sürveyan denilen Usta Denetici eleman çalıştırıyor. Süryen, çözgüyü çözüyor, aktarıyor. Süryenin ücreti, düğüm ücreti ile üretilen halı miktarının %7 primi ile karşılanıyor. Diğer işçiler ise bin düğüm ücreti ile çalışıyor. Şu anki bin düğüm ücreti 3520 TL.'dir. (1994)

Aşevi-İşevi Sümerhalı'nın fason atilyesi gibi çalıştığı için her tür malzeme (iplik, tezgah vb.)de Sümerhalı'dan karşılanıyor. Şu an son ekonomik düzenlemelerden sonra 67.000 TL. olan ilmelik yün fiyatı 149.000.- TL'sına çıkmış durumda. Dolayısıyla halı maliyetleri de oldukça artmış olduğundan halıcılığın faaliyet durumundan çıkarılması isteniyor. Özellikle Sümerhalı Fabrikası da devletin bazı KİT'leri kapatma kararı ile satış listesine alındığı için bu tür fason üretim yapan kuruluşların da halı üretimi açısından geleceği belli değil.

El halısı olarak yalnızca T.S.E. standardında 26x33 Isparta kalitesi dokuyan kuruluşun üretim kapasitesi ilk üç yıl ortalamasına göre 1200 m² imiş. Düğüm tipi olarak Sine düğümü kullanılıyor. Desenler Sümerhalı tarafından gönderiliyor. Genelde Köşegöbek Isparta'ya özgü desenler çalışılıyor ve üstün bir dokuma gerçekleştiriliyor. Üretilen halılar genelde iç piyasa reyonlarında satışa sunuluyor. Bir kısmı da Sümerhalı tarafından ihraç ediliyor.

Sümerhalı tarafından verilen 25 adet metal tezgahlarda dokunan boyutlar 2.00 cm.x 3.00 cm. (6 m²) ya da 2.25 cm. x 3.25 cm. (6.5 m²) dir (Küçük taban).

Teşvik ücretleri verilmediği takdirde, vilayet kuruluşu destek verse de, özellikle Sümerhalı Fabrikasının faaliyetini durdurması konumunda kuruluşun halı üretim faaliyetinin son bulacağına inanıyorum (15).

(14) Musa, Kaynak, (Isparta Yarı Açık Cezaevi Halı Bölüm Şefi) ile kişisel görüşme.

(15) Dursun Çoban (Aşevi-İşevi Müdürü) ile kişisel görüşme.

1.3.1.4. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı - Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü - 60.Yıl El Sanatları Eğitim Merkezi Müdürlüğü

7 Temmuz 1972 tarih ve 14238 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan yönetmeliğe göre kurulmuştur.

Görevleri : Türk el sanatlarının yaşatılması ve yurt düzeyinde yaygınlaştırılması, özellikle kırsal alanda yaşayan köylü vatandaşlarımızın geçim şartlarını iyileştirmek ve yükseltmek, onlara el sanatları konulu yeni beceriler ve iş kolu kazandırarak, sosyo-ekonomik yönden kalkınmalarını sağlamak amacıyla, El Sanatları Eğitim Merkezi, eğitim hizmetlerini yürütmektedir.

Eğitim Merkezinde kursiyerlere, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Halı Teknolojisi, Kooperatifçilik, Matematik, Türkçe, Ev Ekonomisi ve biçki dikiş dersleri verilmektedir. Temizlikten, çocuk bakımına, sofraya tanziminden, pasta yapımına kadar her konu işlenmektedir.

Temel kooperatifçilik bilgisi dersi ile el sanatlarında kooperatifleşme kanalıyla toplu üretime geçilmesinin sağlanmasına çalışılmaktadır.

Eğitim Merkezinde Isparta, Bünyan, Ladik, Hereke vs. gibi her kalite halının dokuma çalışmalarının yanısıra ipek halı dokuma, kabartma halı dokuma çalışmalarına da ağırlık verilmektedir.

Eğitim Merkezi eğitim faaliyetlerinin yanında önemli bazı görevleri de yürütmektedir. Genel Müdürlükçe ikmal merkezi durumunda olan il müdürlüklerinin yürütmekte oldukları gezici el sanatları kursları için gerekli temrinlik malzemelerinin dağıtımını yapmakta, aynı zamanda söz konusu kurslarda üretilen mamüllerin müdürlük ambarlarında toplanması hizmetlerini de yürütmektedir.

12 memur (2 tekniker, 3 halı öğreticisi), 16 işçi kadrosuna sahiptir.

1994 yılı için öğrenci sayısı 98 olup, 8 aylık kurs programında ilkököl, ortaokul ve lise mezunları ücretsiz, parasız yatılı olarak bu programlara devam etmektedirler.

Pratiğe dönük etkinlikleri sürdürebilmek için bölgede eskiden yapılmış olan ipek böceçiliğini çok az bir seviyede demastrasyona almak için 200 adet fidan dikilmiş, konu ile ilgili yayınlar toplanmış, çoğaltılmaya hazır hale getirilmiştir.

Eğitim Merkezinde boya teknolojisi ile ilgili konuyu müfredat olarak öğrenciye gösterebilmek için, konu ile uğraşan özel ve resmi firmalarla temasa geçilerek, alınan bilgiler doğrultusunda boyahane kurulmaktadır.

Eğitim Merkezlerinin esas konusu olan, desen konusunun müfredat programına alınabilmesi için bir desen odası hazırlanmış, 10 adet ışıklı kopya masası yapılmıştır.

Halıcılıkta özelliği olan doğal boya konusu için araştırmalar yapılmış, Yuntadağı kooperatifi'nden materyal istenmiştir.

Öğrenci seçiminde mümkün olduğunca orman köylerinden grup öğrenci (Asgari 5 kişilik) seçilmektedir.

1.3.1.4. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı - Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü - 60.Yıl El Sanatları Eğitim Merkezi Müdürlüğü

7 Temmuz 1972 tarih ve 14238 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan yönetmeliğe göre kurulmuştur.

Görevleri : Türk el sanatlarının yaşatılması ve yurt düzeyinde yaygınlaştırılması, özellikle kırsal alanda yaşayan köylü vatandaşlarımızın geçim şartlarını iyileştirmek ve yükseltmek, onlara el sanatları konulu yeni beceriler ve iş kolu kazandırarak, sosyo-ekonomik yönden kalkınmalarını sağlamak amacıyla, El Sanatları Eğitim Merkezi, eğitim hizmetlerini yürütmektedir.

Eğitim Merkezinde kursiyerlere, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Halı Teknolojisi, Kooperatifçilik, Matematik, Türkçe, Ev Ekonomisi ve biçki dikiş dersleri verilmektedir. Temizlikten, çocuk bakımına, sofrta tanziminden, pasta yapımına kadar her konu işlenmektedir.

Temel kooperatifçilik bilgisi dersi ile el sanatlarında kooperatifleşme kanalıyla toplu üretime geçilmesinin sağlanmasına çalışılmaktadır.

Eğitim Merkezinde Isparta, Bünyan, Ladik, Hereke vs. gibi her kalite halının dokuma çalışmalarının yanısıra ipek halı dokuma, kabartma halı dokuma çalışmalarına da ağırlık verilmektedir.

Eğitim Merkezi eğitim faaliyetlerinin yanında önemli bazı görevleri de yürütmektedir. Genel Müdürlükçe ikmal merkezi durumunda olan il müdürlüklerinin yürütmekte oldukları gezici el sanatları kursları için gerekli temrinlik malzemelerinin dağıtımını yapmakta, aynı zamanda söz konusu kurslarda üretilen mamüllerin müdürlük ambarlarında toplanması hizmetlerini de yürütmektedir.

12 memur (2 tekniker, 3 halı öğreticisi), 16 işçi kadrosuna sahiptir.

1994 yılı için öğrenci sayısı 98 olup, 8 aylık kurs programında ilkokul, ortaokul ve lise mezunları ücretsiz, parasız yatılı olarak bu programlara devam etmektedirler.

Pratiğe dönük etkinlikleri sürdürebilmek için bölgede eskiden yapılmış olan ipek böceçiliğini çok az bir seviyede demastrasyona almak için 200 adet fidan dikilmiş, konu ile ilgili yayınlar toplanmış, çoğaltılmaya hazır hale getirilmiştir.

Eğitim Merkezinde boya teknolojisi ile ilgili konuyu müfredat olarak öğrenciye gösterebilmek için, konu ile uğraşan özel ve resmi firmalarla temasa geçilerek, alınan bilgiler doğrultusunda boyahane kurulmaktadır.

Eğitim Merkezlerinin esas konusu olan, desen konusunun müfredat programına alınabilmesi için bir desen odası hazırlanmış, 10 adet ışıklı kopya masası yapılmıştır.

Halıcılıkta özelliği olan doğal boya konusu için araştırmalar yapılmış, Yuntdağı kooperatifi'nden materyal istenmiştir.

Öğrenci seçiminde mümkün olduğunca orman köylerinden grup öğrenci (Asgari 5 kişilik) seçilmektedir.

Şu an halı atölyesinde 28 adet metal tezgah, 2 çözgü aparatı bulunmaktadır. Yıllık üretim kapasitesi 1993 yılı itibariyle 163 m²'dir.

Malzeme (ipler) teklif mektubu usulüyle "Kaçkoçlar" firmasından alınmakta ve her tür masraf Bakanlık tarafından karşılanmaktadır.

Tamamıyla Bakanlığın bir atölyesi gibi çalışan kuruluştaki, üretim raporu ve desenler, Bakanlıkça gönderilmekte, üretildikten sonra ham halde Ankara'ya Merkez Genel Müdürlüğüne gönderilmektedir. Merkezde 2. kontrolden geçirilip, mamül hale geldikten sonra Ankara Satış Reyonunda, halka doğrudan satış olarak iç piyasada tüketiliyor.

Maliyete bir örnek verirsek, 1992-93 yılında 120x220 cm. boyutunda Milas 26x35 kalitesinde bir halı için 424.084 TL maliyet, 161.832 TL. m² maliyeti hesaplanmıştır. (16)

Ankara'dan gönderilen 1994 yılı halı üretim raporu istenen kalite, desen, adet, m² ve toplam olarak şöyledir : (100 öğrenci üzerinden)

TABLO 10- 60.Yıl El Sanatları 1994 Yılı Halı Üretim Raporu

<u>Kalitesi</u>	<u>Desen No</u>	<u>Adet</u>	<u>m2</u>	<u>Toplam</u>
26x33	4127	1	6.00	6.00
	4153	1	6.00	6.00
	2.2.005	1	2.45	2.45
	2.2.006	1	2.80	2.80
	11.4.001	2	1.40	2.80
	17.1.004	1	2.65	2.65
	11.4.001	2		
	12.1.001	2		
			11 Adet	22.70
40x40	9.3.003	3	4.13	12.40
	1.1.0094	3	3.94	11.80
	9.4.003	3	0.85	2.55
	9.4.005	3	.62	1.82
	8.1.004	2	2.00	4.00
	4.1.001	2	2.48	4.96
	17.1.001	2	2.28	1.56
	13.1.001	2	1.92	3.84
	1.1.015	1	6.00	6.00
			21 Adet	51.97
40x50	9.2.005	2	6.00	12.00
	9.2.006	2	6.00	12.00
		4 Adet	24.00	
50x50	11.2.006	2	3.24	6.48
		2 Adet	6.48	

(16) Abdullah, Gülcemal, (60. Yıl El Sanatları Teknikeri) ile kişisel görüşme.

60x60	1003	2	2.16	4.32
	1014	2	2.16	4.32
	8.2.001	2	2.48	4.96
	8.2.002	2	2.42	4.84
	1011	2	2.16	4.32
	9.3.007	2	2.65	5.30
		12 Adet		28.06

TOPLAM HALI 46 Ad. 133.21 m²

Kaynak : Abdullah Gülcemal (60.Yıl El Sanatları Teknikeri)

(Desen no olarak verilen numaralar kendi kalite yörelerine uygun olarak Bakanlık tarafından gönderilmektedir.)

1.3.2. Özel Kuruluşlar

İsparta Merkez'de halı üretimi ve satışı ile uğraşan firmalar alfabetik sıraya göre şöyledir (17) :

- 1) Abdülkadir Diker
Pirimehmet Mah. Boğaziçi Sk. İSPARTA
- 2) Ahmet Doğaner
Fatih Çarşısı, Zemin Kat No:37 İSPARTA
- 3) Ali Balaban
Özbalaban Ticaret Fatih Çarşısı No:68 İSPARTA
- 4) Ali Hikmet Muratoğlu
İskender Mah. Şehit Fethi Bey Sok. No:80 İSPARTA
- 5) Ali İhsan Toka
Kutlubey Mah. 1006 Sok. No:6/A İSPARTA
- 6) Ali Küçükçınar
Pirimehmet Mah. Dimici Sok. No:191 İSPARTA
- 7) Ali Koray Ersoy
Aksu Cad. No:37/A İSPARTA
- 8) Ali Kurt
Fevzi Paşa Caddesi İSPARTA
- 9) Ateşgül Halı Sanayi ve Ticaret A.Ş.
İnönü Cad. SSK. Altı Dişsiz Pasajı No:13 İSPARTA
- 10) Aziz Kayacan
Kutlubey Mah. 1005 Sk. No:14 İSPARTA
- 11) Cafer Baykut - Yeni Desen Halı Pazarı
Pirimehmet Mah. Cami Sok. No:5 İSPARTA

(17) İsparta Ticaret ve Sanayi Odası Rehberi, İsparta, 1991, sh:71-77

- 12) am Halı İmalat, İhracat Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstanbul Yolu Üzeri 4.Km. ISPARTA
- 13) Emel Halıcılık Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.
Cumhuriyet Cad. No:42 ISPARTA
- 14) Emin Halıcılık Sanayi ve Tic. A.Ş.
Buğday Cad. No:22/A ISPARTA
- 15) Emin Kaya Uyar
Buğday Cad. No:32 ISPARTA
- 16) Emir Demir - Demir Halı Pazarı
Başdeğirmen Pasajı No:3 ISPARTA
- 17) Ercan Yılmaz - Yılmaz Ticarethanesi
Matbaalar Cad. No:40 ISPARTA
- 18) Etem Turan Saylam
Cumhuriyet Cad. No:40 ISPARTA
- 19) Fevzi Çırak
Halı Sarayı D Blok No:9 ISPARTA
- 20) Gülsüm Albayrak
Bağlar Mah. 2717 Sk. No:21 ISPARTA
- 21) Güneş Halı İmalat İhracat A.Ş.
ISPARTA
- 22) Halil Özdereli
Mimar Sinan Cad. Anadolu Sk. ISPARTA
- 23) Hamza Metin
Cumhuriyet Caddesi ISPARTA
- 24) Hasan Ali Kayrak
İstanbul Caddesi No:85 ISPARTA
- 25) Hasan Aydemir
Eski Halk Pazarı Nil Sk. No:16 ISPARTA
- 26) Hasan Doğan
KarşıMahalle, Büyükkabaca - ISPARTA
- 27) Hasan Hüseyin Gündüz - Hürol Ticaret
Buğday Cadde No:20 ISPARTA
- 28) Hayrettin Şen
İstanbul Cadde, Valide Cami Yanı ISPARTA
- 29) Hüseyin Karadoğan - Yeni Doğan Ticarethanesi
Halı Sarayı Zemin Kat - ISPARTA

- 30) İbrahim Yıldırımkaaya
Cengiz Topel Cad. Artal Oteli Yanı İSPARTA
- 31) İsmail Akbaş
113.Cadde No:9 İSPARTA
- 32) Kutlu Koll.şti. Mustafa Kemal Çivril ve Oğulları Ömer-Ünal Çivril
Aksu Cad. No:35 İSPARTA
- 33) Mehmet Altunbaş
Kültür Sitesi Zemin Kat No:6 İSPARTA
- 34) Mehmet Ali Karataş
Pirimehmet Mah. Kasapbaşı No:12/A İSPARTA
- 35) Mehmet Aydemir
Yayla Mah. 1601 Sk. No:9/D İSPARTA
- 36) Mehmet Avcı - Avcı Ticaret
Halı Sarayı C Blok No:12 İSPARTA
- 37) Mehmet Emin Tekin
Buğday Cad. No:22/A İSPARTA
- 38) Mehmet Erdoğın
Cengiz Topel Cadd. No:31 İSPARTA
- 39) Mehmet Gürdal
Pirimehmet Mah. 1766 Sk. No:4/A İSPARTA
- 40) Mehmet Kayacan
Kutlubey Mah.1005 Sk. No:4 İSPARTA
- 41) Mehmet Kımıllı
Cumhuriyet Cadde, No:38 İSPARTA
- 42) Mehmet Öztürk - Öztürk İç ve Dış Ticaret
Halı Sarayı, Zemin Kat No:23 İSPARTA
- 43) Mehmet Tortop
şükran Sitesi Buğday Cadde İSPARTA
- 44) Mehmet Turan
Fatih Çarşısı No:85 İSPARTA
- 45) Mevlüt Kalem - Kalem Ticarethanesi
P.Mehmet Mah. 1714 Sk. No:6 İSPARTA
- 46) Muammer Çetin
Yeni Halk Pazarı, 113 Cadde No:19 İSPARTA
- 47) Muharrem Dışpınar
Cumhuriyet cadde No:54 İSPARTA

- 48) Mustafa Baykam
Cengiz Topel Cad. No:33 ISPARTA
- 49) Mustafa Gürdal
Halı Sarayı F Blok Kat:2 No:30 ISPARTA
- 50) Mustafa Karaoğlu
Çınar Cadde No:6/A ISPARTA
- 51) Mustafa Nuri Aloğlu - Aloğlu Halı Ticaret
Sezgin Pasajı No:27 ISPARTA
- 52) M.Vehbi Çetinkaya - Çetinkaya Halı Pazarı
113.Cadde No:45/A ISPARTA
- 53) Naci Koraman
113. Cadde no:35/A ISPARTA
- 54) Necati Börekçi
Fatih Çarşısı Kat:2 No:88 ISPARTA
- 55) Necdet zbalcı
Yayla Mah. İnönü Sk. No:4 ISPARTA
- 56) Nida Alabaş
Fatih Çarşısı Kat :2 ISPARTA
- 57) Nihat Yıldız
Yayla Mah. 1603 Sk. No:7/B ISPARTA
- 58) Nuri Bykşelçuk
Pirimehmet Mah. 1470 Sk. No:43/A ISPARTA
- 59) Nizamoğlu Halıcılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Buğday Cad. No:22 ISPARTA
- 60) Osman Aksakal
Halı Sarayı, Zemin Kat ISPARTA
- 61) Osman Yavuz
Vahdet İşhanı, Bodrum Kat ISPARTA
- 62) Ömer Erdoğan
Fatih Çarşısı No:35 ISPARTA
- 63) Ömer Aydeniz
Gülistan Mah. 2808 Sk. No:7 ISPARTA
- 64) Ömer Erol
Y.Halk Pazarı Karşısı No:17 ISPARTA
- 65) Ömer Namık Aloğlu
Sezgin Pasajı, No:27 ISPARTA

- 66) Rahmi Albayrak - Albayrak Halı
Halı Sarayı 2.Kat D.Blok No:24 ISPARTA
- 67) Ramazan Çimen
Yayla Mah. İnönü Sok. ISPARTA
- 68) Rıfat Cingöz
Pirimehmet Mah. Cingöz Sk. No:17 ISPARTA
- 69) Sabri Özdemir
Yayla Mah. İnönü Cad. No:17 ISPARTA
- 70) Salih Şen
Yeni Halk Pazarı ISPARTA
- 71) Selahattin Altınsoy
Cumhuriyet Cad. No:50/A ISPARTA
- 72) Süleyman Topkaya
Cengiz Topel Cad. No:7 ISPARTA
- 73) Şahin Balaban
Fatih Çarşısı No:71 ISPARTA
- 74) Şerif Ali Çetin
Çinili Çarşı No:5 ISPARTA
- 75) Şevket Yaman
Cengiz Topel Cadde, 1005 Sk. No:7 ISPARTA
- 76) Şükrü Aksu
Fevzi Paşa Cad. No:12 ISPARTA
- 77) Şükrü Başdeğirmen
Mimar Sinan Cad. 1738 Sk. No:6 ISPARTA
- 78) Ülfet Güngör
Yakaören Köyü No:5 ISPARTA
- 79) Veli Önal
Çınar Cadde ISPARTA
- 80) Veli Yılmaz
Pirimehmet Mah. 1767 Sk. No:10 ISPARTA
- 81) Veysel Başdeğirmen - Akaltun Ticaret
Mimar Sinan Cad. 1738 Sk. No:6 ISPARTA
- 82) Veysel Gül - Osmanlı Halı Ticareti
Pirimehmet Mah. Dimici Sk. No:21/A ISPARTA
- 83) Yahya Öcal - Öcal Ticaret
Matbaalar Caddesi Zafer Sk. No:42 ISPARTA

84) Yakup Gürdal
Vahdet Pasajı No:2 ISPARTA

85) Yarıktaşlar Halıcılık Ticaret Ltd. Şti.
113.Cadde No:27 ISPARTA

86) Yaşar Çırak
1005 Sk. No:10 ISPARTA

Bu kuruluşlar içinde beş yerleşik kuruluşu üretim tipleri, satış potansiyelleri gibi özelliklerini de tanıtarak Isparta El Halıcılığı'nın bugünkü durumunu da yaklaşık olarak belirleyeceğiz.

1.3.2.1. Bilginer Halıcılık

Isparta Halıcılığında çok önemli bir yere sahip olan, babadan oğula geçmek suretiyle bugüne kadar gelen Bilginerler'in tarihine bakacak olursak; 1919 yılında Isparta'nın Keçeci mahallesinde 8-10 tezgahla Hüseyin Bilginer tarafından ilk olarak üretime başlanmıştır. Zamanın koşullarına göre oğlu Mehmet Bilginer, halıcılığı geliştirmek üzere, El halıcılığını meslek olarak sürdürmüştür. Desen yönünden oldukça zengin çalışmalar yapılmıştır. İlk zamanlar kirman ipi kullanılıyorsa da, sonradan İzmir'den ip getirilmeye başlanmıştır. Sümerbank'ın kurulmasıyla iplik temini kolaylaşmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında iplik temini zorlaşmasına karşın, 1950 yılından sonra kolaylaşmış ve etkinlikler giderek artmaya başlamıştır.

Mehmet Bilginer'in 1964 yılında ölümüyle işi oğlu Metin Bilginer devraldı. talepler yurt dışından artmaya başlayınca Almanya ve İsviçre'ye siparişler gönderiliyordu. Almanya'nın Hamburg kentindeki Serbest Bölge gümrüksüz deposundan satışlar çoğalmaya başladı.

Şu anda Türk düğümlü özel kalite halılar, Milas, Kars ve SULTAN halıları Göller Bölgesindeki çevre köy ve kasabalardaki tezgahlarda, köylüler tarafından modeli ve malzemesi verilmek üzere üretim yapılmaktadır. Özellikle dağ köylerindeki yörükler halı dokutulmaktadır. Üretimin %90'ı doğal boyalarla boyanmış yün ipliklerinden yapılmaktadır.

Şu an kuruluşun ekonomik durumu da, döviz değişiklikleri yüzünden farklılıklar görülebilmektedir. Bu durum, tüm Isparta Halıcılığı için geçerli farklılıkları da getirmektedir. kuruluş dışı bağımlı olduğu için ayakta kalabilmektedir.

Desen yönünden; teknolojinin her alana girmesiyle Bilgisayarlı çizim ve renkli fotokopiyle modelcilikte büyük bir atılım olmuştur. Teknoloji tezgahlarda da değişim göstermiştir. Ağaç tezgahlar yerine metal tezgahlarla çalışılmaktadır.

Kuruluş anında çalışan tezgah sayısı, tezgahların işçiye ait olmasından dolayı kesin saptanamıyor. Her köy ve kasabadaki yetkili kişiler tarafından bölgesel bir denetleme mekanizması oluşturulmuş.

Halı boyutları açısından ele alırsak; artık yeni mimari şekline uygun olarak boyut

saptaması yapılmaktadır. Genellikle dış piyasadan talep edilen boyutlar şöyledir :

- 1) 1.70 x 2.40 m.
- 2) 2.10 x 2.80 m.
- 3) 2.25 x 3.00 m.
- 4) 2.50 x 3.00 m. ve üzeri
- 5) 2.00 x 2.00

Renk ve desen kompozisyonu tamamen müşterinin zevkine göre sipariş sırasında saptanmaktadır. %30 madalyonlu, %70 serpm motifler, ayrıca eski Osmanlı Saray Halılarında görülen desenler tercih edilmektedir.

Kalite'de aynı şekilde müşterinin isteğine göre belirlenmektedir. Daha çok 25x35 ile 32x40 arasında olan yün halılar tercih edilmektedir. Kars, Milas, Şirvan, Sultan (25x37) kaliteleri de şu an en çok üretilen tipler arasındadır.

Üretilen halılar, ihracatçı firmalar aracılığıyla dünyanın her yerine satılıyor. Amerika Birleşik Devletleri ve Portekiz bunların başında geliyor. Özellikle Portekiz, ucuzluğu ve ticari merkez olmasından dolayı önemli bir halı satış ülkesidir.

Şu anda kuruluşun belirlediği halının m² fiyatı kalitesine göre 800.000 ile 1.500.000 TL arasında değişmektedir. Bu fiyatlar halı satışı açısından fazla pahalı geldiği için iç piyasa tarafından alınamıyor.

Malzeme olarak; atkı, çözü ve ilmelik ipte yün kullanılıyor. İlmelik ip 2,5 ve 2,2 çift katlı olarak doğal boyama ile Ege Bölgesinde yaptırılıyor ⁽¹⁸⁾.

1.3.2.2. Çam Halı A.Ş.

Çam Halı Firmasını iki kardeşin, aynı isimle kurduğu iki firma olarak inceledim. Biri, Çam Halı Alım Satım olarak Mehmet Büyükçam tarafından kurulmuştur. Diğeri ise Bekir Büyükçam ve kardeşlerinin kurduğu Çam Halı Ticaret A.Ş.'dir.

Firma, Baba Hasan Büyükçam tarafından 1963 yılında Isparta'da kurulmuştur. 3 Halı tezgahı ile ev ekonomisi şeklinde başlayan halıcılık, önce 10 tezgaha çıkmış, giderek büyümüştür. 1973 yılından sonra firmadan Mehmet Büyükçam ayrılarak aynı adla Alım-Satım üzerine başka bir firma kurmuştur. Yine 1973 yılında Isparta tipi halı üretimi terk edilmiştir. Bunun nedeni olarak, kullanım kolaylığı ve ekonomik yönden elverişli olması nedeniyle Makina halısına talebin artışı gösteriliyor.

Çam Halı A.Ş.'nin şu an üretmiş olduğu halı tipleri kalite yönünden; 40x50 Ladik , 30x30 Kars, 35x45 (İnce Kars)'dir.

Boyut olarak; 80x1.20 cm., 200 x 300 cm. Kars + İnce Kars tipi, 80x1.20 cm., 3.25x4.25 cm. Ladik tipi.

---

(18) Metin Bilginer ile yapılan kişisel görüşme.

Bu boyutlardan başka bazen ara boyutlar da talebe göre üretilebiliyor.

İstenen ve üretilen renkler pastel olup, geometrik ve az desenli olup, zemin ağırlıklı kompozisyonlar tercih ediliyor.

Şu an aylık 700-800 m. civarında Ladik tipi halı, 1000 m. civarında Kars ve İnce Kars halılar üretilmektedir. Yıllık Ladik üretimi 9000 m. civarında, Kars halıları ise 12.000 civarındadır.

Üretimin %75'i ihracata, %25'i iç piyasaya yöneliktir. dış ülkelerden İtalya'ya %25, Almanya'ya %25, İspanya'ya %50 miktarında ihracat yapılıyor. İç piyasaya ise İstanbul'a %80, turistik halı köylerine %20 civarında halı gönderilmektedir.

2 yıl önceye kadar Lapis firmasıyla çalışan Çam Halı A.Ş. şu an tamamen ihracatını kendi yapıyor.

Firma'nın tezgah sayısı; Kars çalışan 250-275, Ladik çalışan 100-125 civarındadır. Tezgahların hepsi metal tezgahdır. Ladik tezgahları 2-6 metre eninde, Kars tezgahları 1.20 - 3.5 metre eninde değişmektedir.

Üretim yeri olarak Konya ve çevre köyleri ile, Isparta ve köyleridir. Burada firmanın elemanı olan Halı takipçisi (süryen) olan kişiler denetimi sağlamaktadırlar.

Çam Halı A.Ş.'ye ait olan Yün ve Triko İpliği Fabrikası'nın ürettiği halı ipliğini kullanan firmanın Ladik ipliği olarak 2 Nm (100 m.= 50 gr), Kars ipliği olarak; 2,5 Nm (100 m =40 gr) ipliği kullandığını görüyoruz. Normal Karslarda 2 kat da, ince Kars'larda tek kat iplik kullanılmaktadır.

Çözgü ipi olarak Kars tipi halıda 25 gr/3 kat, 25 gr/2 kat, Ladik Tipi halıda; 20 Nm/18 kat ip kullanılmaktadır.

Yine Kars tipi halılarda Ciba ve Bayer firmalarının ürettiği Asit veya Metal Kompleks, bazen de İndigo b.m. Ladiklerde ise Krom b.m. kullanılıyor.

6 ay öncesine kadar bünyesinde desinatör çalıştıran firma, bilgisayarla desen çalışma yöntemi ile artık desinatör kullanmayı bırakmış.

Firma'nın görüşüne göre Isparta halıcılığı sektörel olarak gelişmediği için, dağınık bir durumda olmasından dolayı yok olmuştur. Geçmişinden bugüne kadar, hiçbir araştırma ve geliştirme yapılmamış, sektör bazında yaklaşılmamıştır. Oysa dünya piyasaları iyi takip edilmeli, dış piyasanın talep ve isteğine göre siparişler belirlenmelidir.

El halıcılığı geri kalmış ülkelerin geçim kaynağı olduğu için, firma halı üzerine yeni projeler geliştirmeyi düşünmüyor, ileri düzeyde kalkınmış ülkelerin sanayi kollarını daha uygun görüyor.

Firma'da yün, yün+sentetik ve triko ipliği'de üretilmektedir⁽¹⁹⁾.

Çam Halı Alım-Satım olarak geçen firmayı tanıtacak olursak;

Firma'nın kurucusu Mehmet Büyükçam'dır Çoğu firmada olduğu gibi iç ve dış pi-

(19) Bekir. Büyükçam, (Çam Halı A.Ş. Müdürü) ile yapılan kişisel görüşme.

yasada, 1990'dan itibaren Isparta tipi halı azaldığından dolayı Milas ve Kula tipi yün halıya dönüşüm oldu.

Firma çeşitli yerlerden topladığı halı ve kilimleri İstanbul'a ihracatçı firmalara göndererek, ikinci elden ihracat yapıyor. İç piyasada ise sahil kesimine halı ve kilim pazarlayan firmanın 1986-93 yılları arasında Antalya'da perakende satış mağazası varmış. Körfez krizinden dolayı ekonomik olarak etkilendiği için bu mağazayı satmış.

Elinde bulunan ve daha çok satılan halı tipleri şunlardır:

Hereke 60x60 yün, Hereke 100x100 ipek, Kayseri 70x70 ipek, Hereke 60x60 yün+pamuk, Ladik 40x50 Döşemealtı 40x40, Yağcıbedir 40x40, Kars 40x40, Kula 30x42, Kayseri (TSE standardı), Kayseri (TSE standardı yün+ pamuk), Malatya 40x40 yün, Taşpınar Yün, Niğde-Bar Yün,

Kilim çeşidi olarak genelde Uşak-Eşme'den alınıp satılıyor. Bunun dışında Anadolu'nun her yerinden de kilim alınıyor.

Firma'nın iç ve dış piyasada satılan halıları içinde en çok talep edilen boyutu ise 1.20 x 2.20 cm. dir. bu "Seccade boyutu" denen boyuttur.

1 m2 civarında olan ve "Çeyrek boyutu" denen boyut da her kalite halıda tercih ediliyor.

Talep edilen desenler arasında en çok ilgi göreni şu an için Milas desenleridir.

Firma'nın dış piyasa halı alıcıları arasında Almanya, Fransa, İsviçre, A.B.D., Kanada, Danimarka yer alıyor. İç piyasada ise halı en çok İstanbul, Pamukkale, Antalya, Bergama'dan talep ediliyor.

Firma'nın halıcılığın son durumu hakkındaki görüşü ise; halıcılığın geri kalmış bölgelerin bir uğraşısı olduğu ve eğer halıcılık sürdürülecekse entegre olarak çalışması, mutlaka devletin desteğinin yeni araştırma ve geliştirme projelerinin olması gereğini vurguluyor. Firma, Isparta'nın Tekstil üzerine yoğunlaşmasını ve makinalaşmasını da savunuyor.

Şu an geliştirmek istedikleri proje ise henüz düşünce aşamasında olan Avusturya'nın Tapis (Yarı yaygı) denen ürünlerinin üretimine yönelip, pazar alanı sağlamak. Çözümlü pamuk, atkısı fitil haline getirilmemiş yün olan bu ürünün kullanım kolaylığı, hafifliği, değişik görüntüsü ile alıcı toplayacağı görüşünde firma birleşiyor. (20)

1.3.2.3. Yeşilot Halı ve Yün Sanayii

Yeşilot firması şu anda da kuruluşun başında olan Hasan Hüseyin Yeşilot tarafından 5 tezgahla 1948 yılında kurulmuş. Ev ekonomisi şeklinde başlayan üretimleri, tezgah ve üretimin çoğalmasıyla 1956 senesinin Ekim ayında, üretim alanı Afyon-Sandıklı'ya taşınmıştır.

Bu yöredeki dağ köyleri ve civar ilçelerde üretim halen devam etmektedir.

(20) Mehmet, Büyükçam, (Çam Halı Alım-Satım Müdürü) ile yapılan kişisel görüşme.

1968 yılında 500 tezgahı olan firma, çeşitli nedenlerle şirketini kapatarak tezgahlarını Sümerbank'a satmış. 1973 yılından sonra şirket tekrar kurularak üretim yeri Afyon-Sandıklı olmak üzere pazarlama ve satış merkezi Isparta olmuştur.

Şu anda 300 tezgaha sahip olan firmanın eskiye oranla gerek üretiminde gerek tezgah sayısında oldukça belirgin bir düşüş kaydedilmektedir. Bunun nedenini, şu an içinde bulunulan zor ekonomik döneme, Isparta'daki halıcılığın kalite ve malzeme bozukluğuna, makina halıların daha çok talep edilmesi ve devlet desteğinin olmayışına bağlayan firma, Isparta'da halıcılığın fazla sürmeyeceği inancındadır.

1950 yılına kadar belli firmaların denetiminde olan yün ve pamuk ipliğinin satışının serbest kalmasıyla yaygınlaşan Isparta el halıcılığı şu an can çekişmektedir diyebiliriz. Isparta el halıcılığı hakkındaki görüşlerini bu şekilde belirten firma, şu anki üretimi 5000-7000 m² civarında değişmektedir.

Isparta Davraz mahallesinde bir yün ipliği fabrikasına sahip olan firmanın, iplik gereksinimi, bu fabrika tarafından karşılanmaktadır.

Üretiminde malzeme olarak 2,5 ilmelik, 4/3 yün çözümlük kullanmaktadır. Türk düğümü ve kimyevi boyama ile şu an üretim yapılmaktadır.

Kalite ve desen olarak 25 x 35 Yün Milas Halısı ile 30x40 Yün Kula Halısı üretmekte olan firma, İstanbul'da bulunan ihracatçı büyük bir firma ile anlaşması sonucu ürettiği tüm halıları bu firmaya satmaktadır.

Bu firma aracılığı ile İtalya, Fransa, Almanya, A.B.D., Japonya gibi ülkelere üretilen halılar satılmaktadır.

1 m²'den 12 m²'ye kadar çeşitli boylar üretilmekte ancak en çok 6 m² halı tercih edilmektedir.

Kimyevi yıkama ile soluk, mat renkler elde ediliyor. Şu an iç ve dış piyasanın en çok talep ettiği bu tip mat renkler üretilmiş Milas halılarıdır.

Firma, devlet desteğinde, düşük faizli kredi uygulaması ile halıcılığın tekrar canlanacağı inancında olmakla beraber, ekonomik istikrar gereğinin de şart olduğuna inanmaktadır. (21)

1.3.2.4. Yıldırımkaça Halıcılık (İbrahim Yıldırımkaça)

İlk olarak Ali Yıldırımkaça tarafından kurulmuştur. İbrahim Yıldırımkaça'nın babası olan Ali Yıldırımkaça Şark Halı Kumpanyası 1934 yılından önce desinatör olarak bu kuruluşta çalışıyordu. İbrahim Yıldırımkaça'nın söylediğine göre, babası Atatürk'ün emir vermesiyle, Hatay'ın Türk topraklarına katıldığı ilk Türkiye haritasının desenini çıkararak buraya dokutturmuş.

1937 yılında sermaye olmadığı için, eşrafın hediye ettiği tezgahlarla firma kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında 28 tezgahı olan firma, savaşla birlikte zor du-

(21) H.Hüseyin Yeşilot ile yapılan kişisel görüşme.

ruma düşmüş, yapılan desen karşılığı çalışılmıştır.

Eskiden de olmayan örgütlenme eksikliği yüzünden standart kontrolü zorlaşmakta, herkes kendi bildiğine göre bu işi yürütmektedir. Eskiden dokuyucu çok miktarda bulunmasına karşın, şu an en büyük sorunlardan biri olarak firma dokuyucu bulunamamasını gösteriyor. Firma'nın görüşüne göre; Isparta'da halıcılığın azalmasının nedenlerinden birinin işçi sorunu, diğerinin ise apartmanlaşma olduğu söyleniyor. Eskiden kızların, hatta erkeklerin bile çok miktarda halı dokuduğu, ancak okuma yazma eksikliği ile özellikle kız çocukları farklı etkinliklere yönelerek, dokumacılıkla ilgilenmez olmuşlar.

1970'lerden sonra evlerde kurulu olan tezgahların yerini, yerleşik toplumsal düzen ve mimari yapısıyla birlikte apartmanlaşma alınca, kent içindeki tezgahlar da pek kalmamıştır. Oysa şimdi şehirleşme süreci bu tür gürültü faktörlerini kaldıramaz düzeydedir.

1943'de 72 halı üreticisi vardı. Ancak şu anda gerçek halı üreticisi, yani bizzat kendine ait tezgahları olup, bu işi yapan kişi sayısı bir elin parmakları kadar az düzeydedir.

Şu an dokuyucuya düğüm sayısına göre ücret verilmektedir. (1000 düğümü 4000-7000 TL arasında)

Firmanın dokuttuğu halıların kalitesi Kula, Sahte Milas denilen 28x34 kalite, Azeri desenli 28x34 kalite, Sultanabad desenli 34x42 kalite, kök boyalı olarak çalışmaktadır. İç piyasada daha çok sahil kesimi, İstanbul, Ankara, İzmir'e gönderilen Kula ve Milas tipi halılar, dış piyasada İsveç, İsviçre, Avusturya, Amerika (California eyaleti) tarafından Azeri ve Sultanabad desenli halılar talep edilmektedir.

İç piyasa üretimi yaklaşık 500 m² olan firmanın ihracatı son verilere göre 2000 m² civarında olmuştur. (üretim + satınalma)

Desenler çoğunlukla ihracat için Amerika'dan gönderiliyor. Burada da siparişe göre desen hazırlatılıyor.

Şu an çoğunlukla Isparta civarı ve Döşemealtı'nda yapılan kök boyama ile ve bir kısmı da kimyevi boyalarla dokumalar üretilmektedir.

Boyut olarak 2,5 m²'den 20 m²'ye kadar her tür halı üretilmektedir. Dış ülkelerin talebi daha büyük boyutlarda, atkısı çözgüsü yün, kapalı düğümlü (Türk düğümü) her kalite halı ve kilim olabiliyor. Özellikle Sultanhan (22x26) daha çok talep ediliyor. Özellikle mat renkler tercih ediliyor.

Üretim Daşkırı, Denizli yöresi, Konya, Şuhut (Afyon)'da üretim yaptırılmaktadır.

İstikrarsız fiyat endeksleri yüzünden, halıcılık Firmada yavaş yavaş azalmaktadır.

Şu an geliştirmek istediği projelerden biri; İsviçre'den bir firmayla beraber boya ve yıkama teşkilatı içinde bir el halısı üretim yeri kurmak istedikleri yolunda girişimleri var. bunun dışında 40x40 ve 60x60 boyutlarında yastık kilim üretimi olacak. (22)

---

(22) İbrahim Yıldırımkaya ile yapılan kişisel görüşme.

1.3.2.5. Toka Tekstil ve Tic. A.Ş.

Firma 1936 yılında Mustafa ve Hasan Hüseyin Toka tarafından kurulmuştur. İlk kurulduğunda deri ve dibağlama işi ile uğraşan firma, Sümerbank aracılığı ile halı işlemeye başlamış.

1951 yılında Isparta Yenice Mahallesi'nde bir iplik fabrikası kurularak, burada yün ipliği üretilmeye başlanmıştır. Firma'nın bir yün ipliği satış mağazası bulunmaktadır. Kendi iplik gereksinimini de buradan karşılamaktadır.

Isparta'da birçok firma'nın ürettiği gibi Toka Tekstil'de 25x35 kalitesinde Milas halısı üretmektedir. Tek kalem olarak ürettiği ve piyasada "sahte milas" olarak adlandırılan halı tipini üretmektedir.

Halı üretimini Isparta ve civarı, Burdur, Bucak'da gerçekleştiren firma, satışını toptan olarak gerçekleştirmektedir. İç piyasa satışlarını doğrudan doğruya İstanbul'daki aracı firmaya göndermektedir.

Doğrudan ihracat yapan firma, dış piyasada satışlarını İngiltere, Portekiz, Almanya'ya gerçekleştirmektedir.

Boyut olarak 1 m²'den Taban boyutlarına kadar her boyut olarak üretmektedirler. En çok seccade boyutu, Karyola boyutu olan 4 m², Kelle denen 6 m² üretilmektedir.

Üretiminde malzeme olarak 2,5 Nm ilmelik, 4/3 yün çözgü ipi kullanmakta ve Türk düğümü ile çalışmaktadır. (23)

1.3.3. Süleyman Demirel Üniversitesi - Isparta M.Y.O. - Halıcılık Programı

3 Temmuz 1992'de 3837 sayılı kanun ile kurulmuş olan Üniversite, daha önce Akdeniz Üniversitesi bünyesinde bulunan fakülte ve yüksekokulların Isparta ve çevresindeki ilçelerinde bulunanları da bünyesine almıştır. 13 Kasım 1992 tarihinde Rektörlüğe Prof.Dr.Hasan Gürbüz atanmıştır. Üniversite bu tarihten itibaren tüzel kişilik kazanmıştır.

Bugün Üniversite sadece Isparta il merkezinde 4800'ün üzerindeki nüfusu ile Isparta'nın birçok ilçesinin nüfus büyüklüğüne ulaşmış, sürekli büyüyen kampüs alanında peşpeşe yapılan bina ve inşaatlar ile adeta bir şantiye görünümüne bürünmüştür. Toplam 6 akademik birimden oluşan Üniversite bugün faaliyette olan birimleri itibariyle 7 fakülte, 4 yüksekokul ve 3 enstito ile toplam 14 akademik birimi olan büyük bir üniversite haline gelmiştir. Üniversitenin "Okullaşma" artış oranı %135'tir.

1993-1994 eğitim-öğretim yılına önlisans düzeyinde 3761, lisans düzeyinde 3612, lisansüstü düzeyde 125 olmak üzere 7498 öğrenci ile girmiştir. Akdeniz Üniversitesi'nden, üniversiteye aktarılan birimlerdeki toplam öğrenci sayısı geçen yıla göre %35 oranında artmıştır.

Öğrenci sayısı bakımından Süleyman Demirel Üniversitesi Türkiye'deki 57 üni-

(23) Ali Toka ile yapılan kişisel görüşme.

versite içerisinde 8.nci, lisans düzeyindeki birimler açısından 26.'ncı, tüm öğrenciler açısından ise 24'üncü sırada bulunmaktadır. Süleyman Demirel Üniversitesi 3837 Sayılı yasa ile yeni kurulan 21 üniversite ve 2 Yüksek Teknoloji Enstitüsü arasında ise 1.'nci sırada yer almaktadır.

Üniversite'nin akademik personel sayısı şu anda, 15 profesör, 21 Doçent, 39 Yardımcı Doçent, 97 Öğretim görevlisi, 160 Araştırma Görevlisi, 26 Okutman ve 7 Uzman'dır.

Çünür Kampüsü'nde Kasım 1992'de inşaatı tamamlanan binalardaki örtülü alan 16.300 m² iken, çok büyük bir hızla ikmal edilen yeni eğitim ve laboratuvar bloklarının faaliyete geçmesiyle örtülü alan bugün için 27.500 m²'ye ulaşmıştır. Oditoryum, Merkezi Kütüphane, Mediko Sosyal Merkezi ve Isparta Meslek Yüksekokulu binalarından başka, Mühendislik Mimarlık Fakültesi Projesi içinde yer alan 3 eğitim ve 4 laboratuvar binasının da ihalesi son aşamaya getirilmiştir⁽²⁴⁾.

Süleyman Demirel Üniversitesi'ne bağlı Isparta Meslek Yüksekokulu, 6 Aralık 1976'da Milli Eğitim Bakanlığı "YAYKUR" Örgün Yükseköğretim Dairesine bağlı olarak açılan okul, aynı öğretim yılında Teknik ve Sosyal Bölümler olarak 320 öğrenciyle eğitim-öğretime başlamıştır.

12 Eylül 1980'den sonra, okulların gerek programları, gerekse yönetmelikleri günün koşullarına göre yeniden düzenlenmiştir. Buna göre öğrenci birinci sınıfta branşlaştırılmış ve Elektrik, İnşaat, Muhasebe, İşletme Programları oluşturulmuştur.

1981 yılında YÖK'ün kurulmasıyla yükseköğrenim yeniden teşkilatlandırılmış ve okul 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Akdeniz Üniversitesi Isparta Mühendislik Fakültesi'ne bağlanmıştır.

1976 yılında eski ortaokul ve lise binasında öğretime başlayan okul 1983 Ekim ayında, kapatılan eski Eğitim Enstitüsü binalarının Akdeniz Üniversitesi'ne devredilmesiyle bu binalara geçmiş ve öğretim binası, laboratuvar ve atelye binaları ile kapalı spor salonu tesislerinde öğretimini sürdürmektedir.

Üniversite'nin kurulmasıyla kendisine bağlanan yüksekokul Teknik Programlar Bölümüne bağlı İnşaat, Elektrik, Elektronik, Harita-Kadaströ ve Halıcılık Programları; İktisadi ve İdari Programlar Bölümü'ne bağlı Muhasebe ve İşletme Programlarıyla eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmektedir. Okulun Teknik Programlar Bölümünü bitirenlere "Tekniker", İktisadi ve İdari Programlar Bölümünü bitirenlere ise "Meslek Elemanı" ünvanı verilmektedir.

Ayrıca bu yıl İşletme, Muhasebe, İnşaat, Elektrik ve Elektronik Programları 2.öğretime başlamıştır⁽²⁵⁾.

Isparta Meslek Yüksekokulu Teknik Programlar Bölümü'ne bağlı Halıcılık Programı 1986-87 yılında kurulmuştur. Sümer Halı A.Ş. ile Akdeniz Üniversitesi arasında imzalanan protokol gereği, Halıcılık Programı'nın derslik ve atelyeleri Sümer Halı A.Ş.'ye

(24) Süleyman Demirel Üniversitesi Bülteni, (Üniversitemizin Bir Yılı) Kasım 1993, Sayı :2 Isparta, sh:20-22

(25) Süleyman Demirel Üniversitesi Bülteni, (Yüksekokullarımız) Eylül 1993, Sayı : 1, Isparta, sh:20

ait müstakil bir binada eğitim-öğretimi sürdürmektedir.

Bölüm 2 derslik, 2.sınıflara ait bir halı atölyesi, 1.sınıflara ait bir halı atölyesi, 2 ip deposu, 1 mamül ürün deposu, 1 takım tezgah odası, 1 desen ve temel sanat eğitimi atölyesi, 1 boya laboratuvarı, 1 halı tamir atölyesi ve yönetim birimlerinden oluşmaktadır.

Bölüm ilk kurulduğu zaman 40 öğrenciyle öğretime başlamasına karşın 1993-1994 döneminde öğrenci sayısı 180'e ulaşmıştır. Programa bağlı 4 öğretim Görevlisi ile eğitim-öğretim sürdürülmektedir. Bölüm Döner Sermayesi bu güne kadar halı üretimi için çalıştırılmasına karşın bu yıl, tüm Isparta halıcılığı için geçerli olan ekonomik zorluklardan dolayı işlememektedir. Öğrencilerin her tür boy tezgahta, her kalite ve desende uygulamalar yaptığı bölümde, mamül satış aşaması henüz yapılmamaktadır. Bunun dışında Meslek Resim ve Temel Sanat Eğitimi derslerinde sanatsal uygulamalar, Desen Tasarım Tekniği dersinde her tür halı ve düz dokuma tasarımları, Boya Kimyası dersinde her tür kimyevi ve doğal boya çalışması ve uygulamaları, Dokuma Tekniği ve Uyg. derslerinde çeşitli kalite ve boyutlarda havlı ve düz dokumalar (kilim, cicim, sumak, zili) dan oluşmuş yaygı, pano, heybe, torba, beşik, çanta gibi ürünlerle, çarpana dokumaları yapılmaktadır. Bunun dışında Halı Bakım-Onarım dersinde halı ve düz dokuma onarımı ile korunması, proje derslerinde de öğrencilerin çeşitli konularda tez sürecine girmesi ve yeni projeler geliştirmesi öğretilmektedir.

Bölümde 10 adet metal tezgah, 13 adet orta boy ve 57 adet küçük boy tezgah ve 2 adet çözücü aparatı bulunmaktadır.

Malzeme Durumu :

İlmelik İplik : 2,5 Nm., 2 Nm., 3,5 Nm.

Çözgünlük : 6/9, 20/12, 4/3 (Yün), 20/21

Atkılık : 20/6, 20/12(Atkılık), 6/9 (Atkılık), 4/2 (Yün), 6/14

Keten, kıl ve tiftik, battaniye ipi de değişik çalışmalarda uygulanmaktadır.

50 adet halı makası, 25 adet kaba halı kirkiti, 40 adet ince halı kirkiti, 10 adet halı temizleme makası bulunmaktadır.

Okul Döner Sermayesi, 1990 yılı kalite, 1000 düğüme düşen fiyatlar şöyledir : (Çalışan işçi sayısı: 5 adet)

<u>Kalite</u>	<u>1990 Fiyatı(TL)</u>	<u>1991 Fiyatı (TL)</u>
38x38 İnce Isparta	650.-	2.000.-
38x38 Kabartma	600.-	800.-
40x50 Ladik	700.-	900.-
26x33 Isparta	475.-	750.-
60x60 Hereke	800.-	1.100.-
<u>Minyatür Halı</u>	<u>Halının tümü için(TL)</u>	
20x10	6.000.-	
22x14	7.000.-	
Büyük Boy	9.000.-	

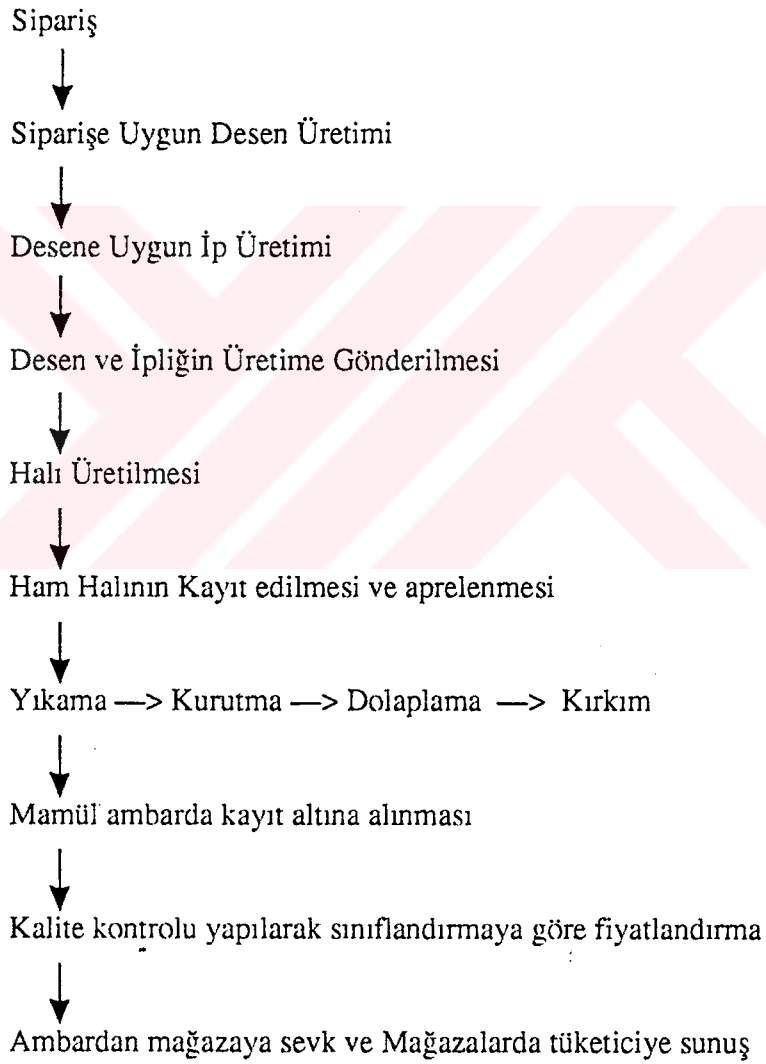
Dokunan boyutlar : 185x275 cm. (60x60), 200x300 cm. (26x33), 120x220 cm. (38x38)

İKİNCİ BÖLÜM

ISPARTA MERKEZ'DE HALI ÜRETİMİ, TİPLERİ VE PAZARLAMASI

2.1. Halı Üretimi (siparişinden Ekspertiz olana dek)

2.2. Üretilen Yöresel Halılar Ve Kaliteleri

2.2.1. Isparta Tipi Halılar

2.2.2.2. Kalite

Isparta halıcılığında genellikle hammadde çözgü, atkı 6 numara pamuk ipliğinin 10 kata bükülmüşüdür. 2,5 numara yün ipliğinin çift kat bağlanmasıdır. Kalite olarak Türk Standartlarında şöyle belirlenmiştir. Bu kalitelerden 26x33 ve 38x38 asıl kaliteler olup, diğerleri dokumacıdan kaynaklanan hatalarla kendiliğinden oluşmuş ve yaygınlaşmıştır.

1) Kalite : 24x30 (Sidre)

Düğüm tarzı ..... : Sine düğümü
Hav yüksekliği... : 10-14 mm.
İlmelik İplik ..... : 2,5 / 2 yün.
Çözgü İpi ..... : 6/11 pamuk
Alt atkı ..... : 6/9 pamuk
Üst atkı..... : 6/9 pamuk

2) Kalite : 26x33 (Sümer)

Düğüm tarzı ..... : Sine düğümü
Hav yüksekliği... : 10-14 mm.
İlmelik İplik ..... : 2,5 / 2 yün.
Çözgü İpi ..... : 6/9 pamuk
Alt atkı ..... : 6/8 pamuk
Üst atkı..... : 6/8 pamuk

3) Kalite : 38x38 (Haşgöl)

Düğüm tarzı ..... : Sine düğümü
Hav yüksekliği... : 10-12 mm.
İlmelik İplik ..... : 3,5 / 2 yün.
Çözgü İpi ..... : 20/18 pamuk
Alt atkı ..... : 6/12 pamuk
Üst atkı..... : 20/5 pamuk

4) Kalite : 25x31 (Gülkent)

Düğüm tarzı ..... : Sine düğümü
Hav yüksekliği... : 10-12 mm.
İlmelik İplik ..... : 2,5 / 2 yün.
Çözgü İpi ..... : 6/9 pamuk
Alt atkı ..... : 6/8 pamuk
Üst atkı..... : 6/8 pamuk

5) Kalite : 24x28 (Hisar)

Düğüm tarzı ..... : Sine düğümü
Hav yüksekliği... : 10-14 mm.
İlmelik İplik ..... : 2,5 / 2 yün.
Çözgü İpi ..... : 6/11 pamuk
Alt atkı ..... : 6/9 pamuk
Üst atkı..... : 6/9 pamuk

6) Kalite : 28x36 (Turan)

Düğüm tarzı ..... : Sine düğümü (Tek Bağlama)
Hav yüksekliği... : 10-12 mm.
İlmelik İplik ..... : 2,5 / 2 yün.
Çözgü İpi ..... : 8/10 pamuk
Alt atkı ..... : 6/7 pamuk
Üst atkı..... : 6/7 pamuk

KAYNAK : Türk Standartları Enstitüsü (1987)

Eskiden 40x40 = 1600 m² düğüm içeren günümüzde aranacak vasıf ve güzellikte halılar vardı, Kare kalite düşerek dikörtgen halini almıştır.

Kullanılan kirkit, Isparta kirkiti olarak bilinir. Kirkit ilde üretilip demir dişlerden ve ahşap saptan oluşmaktadır. Makas ayarlı olarak kullanılmaktadır.

Saçak 10 cm. uzunluğundadır. Kilim örgüsü pamuk ipinden 2 cm. geçmeyecek şekilde dokunur. Kenar örgüsünün üstüne düğüm atılır. En uçtaki çözgü dahil dokuma içine alınır. Önce basma atkı, sonra süzme atkı atılır. Basma gücünden başka, gücünün alt kısmına “çakıldak” denilen çekme gücüler yapılır.

Günümüzde metal tezgahlarda da dokuma yapılmakta olup, daha önceleri çoğunlukla sarma tezgahlarda yapılmaktaydı. Bu tezgah tipi halen daha varlığını sürdürmektedir.

2.2.1.2. Boyut

Sandalye halısından büyüğe doğru 20-30 m²'ye kadar yapılırlar. Çoğunlukla :

Paspas ..... : 40x40
Seccade (Namazlık)..... : 75x130
Arşın Çeyrek..... : 120x210
Seccade..... : 120x210
Yolluk..... : 80x300
Kelle ..... : 150x260
Taban ..... : 200x300
Büyük Taban ..... : 250x350

2.2.1.3. Desen

Desenleri çoğunlukla bitkisel çiçek, dal ve yaprak motifleri ve bazen az miktar geometrik çizgi motifleridir. Kompozisyon olarak Çin diyarının vazosundan Avrupa'nın Goblen kadar modern bahar manzaraları ayrıca klasik köşegöbek uslubunun bütün şekilleri uygulanır. Halının dar kenarının fitilli etlik kenarının örgüsünü takiben 3 cm. düz etlik bulunur. Halının boyutuna göre bir veya iki adet ince (su) kenar çevreleri mini bitki figürleriyle işlenir. İnce sulara yanaşan geniş kenar (bordür) bulunur. Çiçekleri halının ortasında bulunan figürlerden sitilize edilir. Bordür zemin, rengi halı göbeğindeki zemin renginden olur. Bordürün içe doğru kenarına dıştaki ince kenarların aynısı iç çerçeve olarak işlenir. Daha sonra halının ana zemini yer alır.

Köşe motifleri göbek zemininin dörtte biri şeklinde 45° içe dönük simetrikli aynı motif ve zeminlerde yapılır.

Göbek halının ana zeminine muhtelif renkte iç içe ayrı zeminde ve ortada rozet çiçeği olmak üzere yapılır (26).

Isparta'da yaygın olan desenler, karakter yönünden, Serpme güllü, Dönümlü, Köşegöbek, Naklemeli, Beşgöbek ve Düz gibi çeşitli isimlerle belirlenmiştir.

Isparta halılarında görülen desenler Gülistan, Köşegöbek, Serpme, Osmanlı, Adana (Güblen), Üzümlü, Çin, Saat Kapağı, Beşgöbek, Eber Ladiği, Naturel, Madalyon (Yıldızlı), Ejder, Örümcekli, Avare, Mihnet, Süpürgeli, Çamdalı, Kazayağı, Gelin Tacı, Sinekli, Kula, Sandıklı gibi isimlerle anılmaktadır. Buna göre kısaca bu desenlerin kökenini halı ustalarının betimlemeleriyle şöyle özetleyebiliriz:

- Gülistan : Isparta'nın bir gül beldesi olmasından doğmuştur. tarihi çok eskilere dayanan Isparta gülcülüğü geniş çapta bahçeler halinde Isparta arazisini kaplamaktadır. Gül bahçelerine gelinlik kızlar şafak vaktinde giderek bülbüllerin nice nağmelerle şakıdığı seher vaktinde şiirler, koşmalar söyleyerek nişanlılarına, sevgililerine duygularını iletirdi. Isparta bölgesinin gül bahçeleri, bu içerikle halı desenlerine konu olmuştur.
Kullanılan Renkler : Beyaz zemin üzerine pembe, yeşil, kahverengi, vb. açık renkler yer alır.
- Köşegöbek : Anadolu'ya ait bir kompozisyonudur. Isparta halılarında yaygındır. Deseni süsleyen motiflerin köşe ve göbek zarfında kompoze edilmesinden bu isim verilmiştir.
- Serpme : burada da Isparta'nın güllü vardır. Ancak, bunlarda yaprak yoktur. (Gülistan halısında yaprak vardır.) Halı deseni üzerinde köşegöbeksiz olarak figürlerin serpiştirilmiş olmasından dolayı verilmiş bir isimdir. Amerikan Serpme çiçekli Isparta'da, beyaz, kırmızı, lacivert renkler kullanılır. Serpme çiçekli Osmanlı Saray halısında zemin kırmızıdır.
- Üzümlü : Isparta'ya has bir motiftir. Isparta'da üzüm bahçelerinin bolluğu, halıya da yansımıştır. Başka bir halı ustası da üzümlü halısını şöyle tanımlar : Üzümlü modeli, desenin görüntüsüne isabetle verilmiş bir isimdir. İlmî olmayan ve kanıtı olmayan bu görüşte, üzüm asmasına bir benzeyiş yoktur.
- Çin : Doğu Türkistan'dan Türk asıllı bir ailenin Isparta'ya gelip yerleşmesiyle burada uygulanmıştır. Çin deseni ;
Çin Ülkesinden Osmanlı döneminde ithal edilen bugünkü İstanbul

(26) Cevdet, Öztürk, Halıcılık Öğretim El Kitabı, T.C. Akdeniz Üniversitesi Isparta Mühendislik Fakültesi Isparta M.Y.O. Müdürlüğü. Koruma ve Yaşatma Derneği, 1986, Isparta sh:39

Topkapı Sarayı'nı süsleyen çini vazolarda görülen çin usulü bitkisel süslemelerde görüldüğü gibi, Türk halı desenciliğinin içine girmiştir.

- Beşgöbek : Desen ve isim ilişkisi olmayan bir motiftir. Yapılan desen tam olarak beş göbeği ifade etmese de ortada bir göbek vardır. Kenarlarında ise beş tane sarkma vardır. Bu sarkma tam kenarda değil, köşelere doğrudur. Kullanılan renk, beyaz zemin üzerine göbekler çağla yeşilidir.
- Eber Ladiği : Ladik'le hiç ilgisi yoktur. Afyon'un Eber Bögesinde dokunan 26x33 kalitede kullanılan dönmeli, serpmeye tarzında bezemesi yapılan resimlere Eber Ladiği denmekte ise de Ladik'le hiçbir ilgisi yoktur.
- Çamdalı : Isparta halısı üzerinde dönme yoluyla halı süslemesini tamamlayan bir resim tipidir. Ağacın yapraklarını ve kozalaklarını temsil ediyor. Tek figürleri çamdalı pozisyonunda görüldüğünden benzetme yoluyla bu isim verilmiştir.
- Sandıklı : Genç kızların özenle hazırladığı göz nuru döktükleri, gelinlik çeyizlerini içerisinde sakladıkları sandığı andırdığı için bu isim verilmiştir.
- Kula : Yakupyan isimli bir şahıs buralarda bazı kimselerle dostluklar kurmuş, bu dostluğu ilerletme çabası daha sonra ticarete dönmüş ve bu halıyı Isparta'ya yansıtmıştır.
- Saat Kapağı : İsmi ile uyum sağlamayan bir desendir. Derme çatma bir modeldir. Bu modelde, daireler bulunduğu için bu isim verilmiştir.
- Naturel : Bütün halının cephesini tek daire kaplamıştır. Desende çizgi ve dallar mevcuttur. Küçük dallar, çok az aralıklarla daireler bulunur. Çoğunlukla beyaz ve siyah renkten ibarettir.
- Kazayağı : Isparta'da Çınar ağacı çoktur. Çınar yapraklarından esinlenilmiştir. Çınar ağacının yaprakları halk tarafından kazın ayağına benzetilmiş ve bu isim verilmiştir. Beyaz zemin üzerine, yeşil dallar, yapraklar egemendir.
- Adana(Goblen) : Batı Almanya'nın Goblenz şehrinden ismini alan Goblen, bitkisel ve bahar motifleriyle birleştirilerek Isparta halıcılığına girmiştir. Az miktarda geometrik çizgiler vardır.
- Gelin Tacı : Genç kızlar sevdikleriyle bir an önce evlenebilmek için bu isteklerini de açıkça söyleyemedikleri için duygularını halıya yansıtmışlardır. Şekil olarak gelinlerin giydiği tacı andırdığı için bu isim verilmiştir. Beyaz zemin üzerine siyah, pembe, kırmızı, krem rengi üzerinde çizgiler egemendir.

- . Sinekli : Beyaz zemin, siyah çizgiler içerisinde küçük pembe güller ve köşebentlerle, kahverengi egemenliği vardır. Motifin sık ve karışık olmasından dolayı bu isimle anılmaktadır.
- . Madalyon : Köşegöbek denen sisteme benzer. Göbekten sarkma olayı vardır. İçerisinde Isparta'nın güllerini temsil eden motifler vardır.
- . Süpürgeli : Güllerin altındaki dallar süpürgeyi anımsattığından bu isim verilmiştir. Yalnızca bir benzetmedir. Beyaz zemin üzerine, kiremit kırmızısı, yeşil, kahverengi renklerinden ibarettir.
- . Ejderli Selçuk : Selçuklu dönemi motiflerinden esinlenerek, Isparta halısına uygulanmıştır. Motifteki kıvrımlar ejdere benzetildiği için bu isim verilmiştir.
- . Osmanlı : Isparta'ya özgü bir motif değildir. Selçuklu ve Osmanlı geometrik çizgi sanatı ve bitkisel çiçekler, buketler, dal ve yaprakların bütün şekilleri stilize ve kompoze edilerek yapılmıştır.

(Bu bilgiler M.Y.O. Halıcılık Programı'nca saptanmıştır)

Günümüzde çok değişik model üretilmiş ve çok sayıda renkle renklendirilmiştir. Ancak uslûplu bir desen anlayışı artık kalmamıştır. Tanımlanan bu desenlerin çoğu artık üretilmemektedir.

2.2.2. Ladik Tipi Halılar

2.2.2.1. Kalite

Bu halılar İran'ın Tebriz kentinden Acem Ali Usta'nın öğretmesiyle Ladik kasabasında 1960'lı yıllarda başlamıştır.

Kalite : 40x50 (200.000 m² düğüm)

Düğüm tarzı ..... : Sine düğümü

Hav yüksekliği... : 5-7 mm.

İlmelik İplik ..... : 2 /1 yün.

Çözü İpi ..... : 20/16 pamuk

Alt atkı ..... : 6/14 pamuk

Üst atkı..... : 12/6 pamuk

KAYNAK : Türk Standartlar Enstitüsü (1987)

2.2.2.2. Boyut

2 m²'den 20 m²'ye kadar ve daha büyük yapılanları vardır.

2.2.2.3. Desen

Model şekli çoğunlukla köşegöbek, bazen rapor serpme, dönmeli ve köşeli dönmesiz serpmedir. Motifleri bitkisel ve geometrik çizgilerden oluşur. Göbek zemini iç içe iki

yada dört adettir. Ortasında yıldız veya rozet figürü bulunur. Köşe zeminleri göbeğin yansıması şeklindedir. Etlik diye nitelediğimiz çiçeksiz dış kenardan hemen sonra içeriye doğru iki yada üç sedef ince kenar, ona yanaşan geniş kenarı (bordürü) ortadaki çiçek figürlerinden taşıyacak biçimde yapılır (27).

Düz bir dal üzerine yerleştirilmiş büyük lale motifinden oluşan desenler, Ladik seccadelerini karakterize eder. Lale motifleri daima aşağı doğru sarkık durumdadır. Halı zemininin iki yarım parçaya bölünmüş olması, bu halıların diğer bir özelliğidir. Daha büyük olan üst bölümde mihrap, daha küçük olan alt bölümde ise, lale desenleri yer almıştır. Diğer seccadelere karşı, Ladik seccadelerinin mihrap veya nişi çeşitli tepeliklere süslenmiştir. İyi bir Ladik halısının en büyük özelliği, zeminin kiremit kırmızısı donuk mavi renkte olmasıdır. Çoğunlukla, mihrabın bir tarafında hayat ağacı deseni yer alır (28).

2.2.3. Kula Tipi Halılar

2.2.3.1. Kalite

Kula Halıları çözü, atkı ve ilmekleri yündür. Genellikle dm^2 'de $30 \times 42 = 126$, $30 \times 45 = 1350$, $30 \times 50 = 1500$ düğüm vardır. Gördes düğümü ile işlenir.

Kula ekstrada düğüm sayısı, standart raporunda $30 \times 50 = 1500$ dm^2 düğüm, çift bağlamadır.

Kalite : 30×50

Düğüm tarzı ..... : Gördes düğümü
Hav yüksekliği... : 7-10 mm.
İlmelik İplik ..... : 3,5/2 yün.
Çözgü İpi ..... : 4/3 yün
Alt atkı ..... : 4/2 yün
Üst atkı ..... : 4/2 yün

KAYNAK : Türk Standartlar Enstitüsü (1987)

2.2.3.2. Boyut

Kula Halıları "Saray Halıları" grubundandır. Büyük bir çoğunluğu seccadedir. Genellikle 1-1,5 m^2 'dir. Seccade boyutundan büyük olanları da vardır.

2.2.3.3. Desen

Seccadelerde mihraplar düz veya üçgen şeklindedir. Bu halılarda sarı, mavi (açık) veya Bakır renkleri ana zemin olarak kullanılır, çiçek şekilleri geometrik ve stilize, bitkisel yapraklardır. Birbirleriyle uyum sağlamış pastel renkler kullanılır (29).

(27) Cevdet, Öztürk, A.G.Y. Sh:28

(28) Herman, Haack, "Echte Teppiche", 1960, "Doğu Halıları - Resimli Bir Rehber", Faber & Faber Lmt., 1960, Türkçe Çev. Doç. Dr. Neriman Girişken sh: 40

(29) Cevdet Öztürk, A.G.Y., sh:22

Adını Batı Anadolu'da dokunduğu küçük bir kasabadan alan Kula seccadeleri, geniş bordürleri ve sade renkleri yönünden Gördes seccadelerine benzerler. Renkleri mat ve havları kası olan bu seccadelerin birbirine eşit genişlikte birkaç şeritten oluşan bordürleri küçük yıldızlar ve çiçeklerle süslenmiştir. Bordür tarafından biraz büzölmüş olarak görölen halı zemini çoğunlukla, cazip mavi bir renk gösterir. En kaliteli Kula Halılarının diğer bir özelliği, düğümlerinin biraz gevşek olmasıdır. “Kula Kabristan Seccadesi” adı ile tanınan en meşhur Kula seccadelerinde, zemin, sıralar halinde yerleştirilmiş selvi ağaçları ile süslenmiştir. Matemî simgeleyen selvi ve söğüt ağaçları figürlerine Kula seccadeleri dışında, hiçbir seccadede rastlanmaz. Bazı Kula seccadelerinde desen süslemesinde bir cami motifine de yer verilir. Çoğunlukla bu seccadelerin, ölümlerini üzerini örtmek için kullanıldıkları söylenmekle beraber, H.Jacobi bu seccadelere “Kabristan Halıları” adının verilmesini uygun bulmamaktadır. (30)

Kula Halılarının “Kömürcü Kula”, “Gemili Kula” gibi türleri de vardır.

2.2.4. Milas Tipi Halılar

2.2.4.1. Kalite

Kalitesi $26 \times 40 = 1040 / \text{m}^2$ düğümlüdür. Kapalı gordion gördes düğümlüdür. Çözgü ve ilmeler yündür.

Kalite : 26×40

Düğüm tarzı ..... : Gördes düğümü

Hav yüksekliği... : 7-8 mm.

İlmelik İplik ..... : 2,5/2 yün.

Çözgü İpi ..... : 4/3 yün

Alt atkı ..... : 4/2 yün

Üst atkı..... : 4/2 yün

KAYNAK : Türk Standartlar Enstitüsü (1987)

2.2.4.2. Boyut

Boyutlar; $60 \times 90 = 54 \text{ dm}^2$, $150 \times 250 = 3,75 \text{ m}^2$, $120 \times 210 = 2,52 \text{ m}^2$, $80 \times 300 = 2,40 \text{ m}^2$ olarak dokunur (31).

2.2.4.3. Desen

Ege kıyılarında, dokunduğu küçük bir kasabadan adını alan Milas seccadelerinin en belirgin özelliği, mihrabında yıldız veya baklava şeklinin bulunmasıdır. Bunun yanı sıra, Kula namaz seccadelerinde bordürler zeminden veya mihraptan daha belirgindir. Namazlık olmayan kula seccadelerinde ise, zemin çoğunlukla, çeşitli renk ve desende dikey şeritlerle bölümlere ayrılmıştır. Bu seccadelerde zemini, bordür şeklinde tek bir şerit çevirir. Bu halıların zeminlerinde kullanılan diğer bir desen, içleri çeşitli motiflerle doldurulmuş ve çeşitli renkler içeren iki dikdörtgen şeklidir. Bu tip Malislarda sadece geniş bir bordür bulunur (32).

(30) Herman Haack, A.G.Y. sh:41

(31) Cevdet Öztürk, A.G.Y., sh:27

(32) Herman Haack, A.G.Y. sh:42

Milas seccadeleri, Gördes seccadelerinin şemalarını Bergama tesirleriyle sürdürür. Zemin koyu şeftali kırmızısı, bordürler sarı ve yeşildir. Bu seccadelerin en açık özelliği bordür şeritlerinde görülen parlak sarı senklerdir ⁽³³⁾.

Çoğunlukla mihraplı ve simetrik desenli Milas halılarının desenlerinde, geometrinin diğer unsurları yanında stilize papatyalar, dallar, çiçekler de görülür.

2.2.5. Hereke Tipi Halılar

2.2.5.1. Kalite

Başlangıç yıllarında $20 \times 20 = 400 \text{ dm}^2$ düğümlü $30 \times 30 = 900 \text{ dm}^2$ düğümlü halılar dokunmuştu. Dolmabahçe sarayındaki büyük halılar bunlardandır. Daha sonraki yıllarda,

$40 \times 40 = 1600 \text{ dm}^2$ düğümlü

$50 \times 50 = 2500 \text{ dm}^2$ "

$60 \times 60 = 3600 \text{ dm}^2$ " , yün halılar dokundu.

Başta Sümerbank Hereke Müessesesi olmakla beraber daha geniş çevrede özel sektör halıcılık faaliyetleri sürmektedir.

Hereke bölgesinde üç cins halı dokunur,

a) Hereke Has İpek, b) Hereke Yün, c) Hereke Kabartma.

a) Hereke Has İpek : Bilinen has ipek kalitesi $100 \times 100 = 10.000 \text{ dm}^2$ düğümdür. Ancak son zamanlarda özel sektör arasında yapılan sanayide üstünlük yarışı devam etmektedir. Bu nedenle çok az da olsa yüksek kalite seviyesine erişilmiştir. Bu itibarla erişilen süper seviyeler şunlardır.

$140 \times 140 = 19600 \text{ dm}^2$ düğüm,

$180 \times 180 = 32400 \text{ dm}^2$ düğüm,

$200 \times 200 = 40000 \text{ dm}^2$ düğüm ⁽³⁴⁾

Kalite : 100×100 (Has İpek)

Düğüm tarzı ..... : Gördes düğümü

Hav yüksekliği... : 2-2,5 mm.

İlmelik İplik ..... : 30 Denye/50 İpek

Çözü İpi ..... : 30/68 Denye İpek

Alt atkı ..... : 30/24 Denye İpek

Üst atkı..... : 30x12 Denye İpek

KAYNAK : Türk Standartlar Enstitüsü (1987)

(33) Çetin Aytaç, El Dokumacılığı, M.E.Basımevi, İst. 1982, sh:112

(34) Cevdet Öztürk, A.G.Y. sh:49

Hereke Has İpek Isparta'da gerek dokuyucu, gerekse malzeme pahalılığı açısından maliyeti oldukça yüksek olduğundan dokunmamaktadır.

b) Hereke Yün Halıları : Çözgüsü 20 numara pamuk ipliğinin 12 katlanarak bükülmüşü, ince atkısı 20 numara pamuk ipliğinin 4 kat biraz bükülmüşü, kalın atkısı 20 numara pamuk ipliğinin 10 katı ve bükülmüşüdür. İlmeleri 3,5 numara yün ipliğinin tek kat bağlanmasıdır.

Bu halılar kare kalitedir. Yani enine yada boyuna kullanılan çözgü ve atkı adedi aynı demektir. $60 \times 60 = 3600 \text{ dm}^2$ düğümdür ⁽³⁵⁾.

Bu tip kalite Isparta'da Sümerhalı tarafından üretilmektedir.

Kalite : 60x60

Düğüm tarzı ..... : Gördes (Türk)düğümü
Hav yüksekliği... : 3-4 mm.
İlmelik İplik ..... : 3,5/1 yün
Çözgü İpi ..... : 20/12 pamuk
Alt atkı ..... : 20/12 pamuk
Üst atkı..... : 20/6 pamuk

c) Hereke Kabartma Halıcılık : Halıda bazı zeminlerin hav yüksekliği düşük yapıp, çiçekleri yüksek havlı kesilir. Bu halılarda makas çifttir. biri düşük keser, 0.3 mm'dir, diğeri yüksek keser, 0.6 mm'dir.

Düğüm şekli, kapalı gördes düğümüdür. Bu halılar çok az adette üretilmektedir. Ayrıca $80 \times 80 = 6400 \text{ dm}^2$ düğüm, $100 \times 100 = 10000 \text{ dm}^2$ düğüm, kabartmasız çözgü, atkı, ilmekler yün ve $100 \times 100 = 10000 \text{ dm}^2$ düğümlü, çözgü, atkı ipek, ilmekleri yün olan halılar dokunmaktadır ⁽³⁶⁾.

Kalite : 80x80

Düğüm tarzı ..... : Gördes düğümü
Hav yüksekliği... : 2-2,5 mm.
İlmelik İplik ..... : 5/1 yün
Çözgü İpi ..... : 20/9 pamuk
Alt atkı ..... : 20/9 pamuk
Üst atkı..... : 20/4 pamuk

KAYNAK : Türk Standartlar Enstitüsü (1987)

2.2.5.2. Boyut

40x40 cm. .... = 16 m² sandalye halısı
100x200 cm. .... = 200 m² Divan
130x230 cm. .... = 299 m²
150x250 cm. .... = 375 m² Kelle.
200x300 cm. .... = 600 m² Taban
250x350 cm. .... = 875 m²
300x400 cm. .... = 1200 m²
350x450 cm. .... = 1575 m² taban ve daha büyüklüğü yapılmaktadır.

(35) Cevdet Öztürk, A.G.Y. sh:47-48

(36) Cevdet Öztürk, A.G.Y. sh:52

2.2.5.3. Desen

a) Hereke Has İpek : bu halılarda kullanılan desenler santiminde 36 mm² bulunan ve her bir kare bir düğüm ifade eden milimetrik kağıtlar üzerine çizilir. 1,5 m²'ye kadar olan halıların deseni mihraplı, daha büyüklerinin köşegöbek tarzındadır. İnce suları mini bitkisel motifler geniş bordürler, ana zeminden büyük figürler taşıyan geometrik bitkisel çiçekler yanında bazen ayetler veya rübailer yazılarak yapılır. Halıların ana zemin göbek ve köşe zemininde geometrik ve bitkisel çizgilerin bütün kıvrım ve estetiğini görmek olasıdır.

Ancak son zamanlarda yeterli ilim uzmanı olmayan fakat yenilik uğruna birşeyler bulduğunu sanan bazı üretici firmalar iran kökenli gravürlü desenleri Acem literatürlerinden bulup, Türk ipek halılarına adapte etmekte ve böylece bilmeden melez bir halıcılık akımı oluşturuyorlar. Yanlış olduğu gibi, Türklerin eski ve yeni zevklerini, imgelerini, ulusal estetikler içerisinde resmetmiyorlar.

b) Hereke Yün Halıları : Mihraplı, dönmeli rapor, köşeli serpm ve köşegöbek sınıflarına giren yüzden fazla çeşitleri vardır.

c) Hereke Kabartma Halıcılık : Holbein, Barok, geometrik ve bitkisel özellikleri taşır. Her bir desende 15 adet civarında renk kullanılarak gül goncaları yanında kabartılmış Barok ve Hendesik rölyefler bulunur.

İlk devirlerdeki Holbein tablolarındaki palmet üslubu, Barok tabir edilen mimari paralel çizgi kabartma üslubu yanında İslâmi, Selçuklu ve Osmanlı geometrik çizgi sanatı ve bitkisel çiçekler, buketler, dal ve yaprakların bütün şekilleri stilize ve kompoze edilerek, yapılmıştır (37).

Hereke halılarında görülen renk adedi en az 5, en çok 14'tür. Isparta'da en çok Sümerhalı bünyesinde yapılan Hereke tipi halılar maliyet ve işçilik unsurlarından dolayı fazla üretilmemektedirler.

2.3. Halı Pazarlaması

2.3.1. Isparta Halı Sarayı'nın halı Pazarlamadaki Rolü

Isparta Halı Sarayı, bir halı borsası olarak kurulmuştur. Şu an kurulmuş olduğu alan içindeki binasının yapımına 1967 yılında İller Bankası tarafından başlanmış, 1975 yılında hizmete açılmıştır. Daha sonra Belediye'ye devredilmiştir.

Bina "U" şeklinde ve 4 katlı planlanmıştır. İçinde 1 düğün salonu ve restoran kısmı vardır.

Halı pazarı birçok yer değiştirerek, en son düzenli bir binanın yapılmasıyla, Halı Sarayı'na taşınmıştır. Kentin birçok yerinde eskiden kurulan Halı Pazarları'nın hizmete iyi cevap verememesi yüzünden Halı Sarayı'nın inşa edilmesine karar verilmiştir. Daha önce

(37) Cevdet Öztürk, A.G.Y. sh:49-50

Otobüs terminali olan bu alan içinde idari kısımlar, Belediye Kreşi, Halı Sarayı, Sümerbank Satış Mağazası, ve bankalar bulunmaktadır. Toplam alanı 9148 m²'dir.

Açık alanı yaklaşık 2000 m² olan kısımda ise, Göller Bölgesinin çeşitli yerlerinden gelen köylüler dokudukları ham ürünleri ilk elden yada "ayakçı" denilen komisyoncular aracılığı ile tüccara satmaktadırlar.

Halı Sarayı 190 adet bağımsız bölüme sahiptir. Şu anda halı esnafı, bunun ancak 1/3'ünü kullanmaktadır. 2/3'si diğer esnaflar tarafından kiralanmıştır. Eskirden hemen hemen tümünün halı esnafı olduğu bu dükkanların çoğu yavaş yavaş ya kapanmış ya da iş değiştirme yoluna gidilmiştir.

Mülk, Belediyeye ait olmakla beraber, halı tüccarları bu bağımsız bölümleri açık artırma ile kiralyorlar. Verilen kira bedeli yakıt ücreti dahil 7 milyon TL., en düşüğü 2 milyon TL.'sıdır. Dükkanları 30-35 m²'lik alanlara kurulduğu Halı Sarayının mevcut olan bir de otoparkı vardır.

Son 10 yılda halı dükkanlarının azalmasının nedeni olarak esnafın görüşü; kalite bozulmaları, maliyet faktörleri ve makina halıcılığının piyasada daha çok talep edilmesini gösteriyorlar. El halılarının iç piyasada talebi oldukça azalmış durumdadır. Halkın alım gücünün azalması, makina halılarının kullanım kolaylığı kişileri bu tercihe itmiştir.

Pazartesi, Çarşamba, Cuma günleri saat:7.00'den öğle 12.00'ye kadar olan saat ve günlerde açık olan Halı Sarayı Halı Borsası olma özelliğini halâ korumaktadır. Ancak yaygın olan düşünce bu özelliğin dahi en kısa zamanda kaybolacağı görüşünde toplanıyor. İş yerlerinin çoğu artık halı esnafı değildir, çoğu kişi başka işlere yöneldiği için de Halı Sarayı'nın, halı pazarlamada çok büyük bir rolü de kalmamış. ⁽³⁸⁾

2.3.2. Bölgelere Göre Halı Talebinde Isparta'nın Yeri

Isparta'da üretilen çeşitli tip ve kalitedeki halıların bölgelere göre dağıtımını incelemek için, öncelikle bu halı bölgelerini belirlemek gerekir.

Üçüncü beş yıllık planlı döneme kadar evlerde sürdürülen bir faaliyet olan el dokuma halıcılığında atölyede dokuma eğilimi, dördüncü plan döneminde de giderek artmıştır. Gerek kooperatiflerce ve gerekse ipek halı ihracatındaki gelişmeler nedeniyle ihracatçıların kurmuş oldukları atölyelerde dokunan halılarda, özellikle kalite yönünden büyük gelişmeler olduğu gözlenmiştir.

Ülke düzeyinde çok yaygın olarak sürdürülen halıcılık faaliyetinin bugünkü durumunu kolaylıkla tesbiti olası olmamakla beraber, ülke içindeki dağılımını ve bu dağılımın ağırlıklarını belirtebilmek bakımından sekiz üretim bölgesine ayrılan iller esas alınmıştır. Bu bölgeler :

1. Bölge ..... : İzmir, Çanakkale, Balıkesir, Manisa, Aydın, Muğla
2. Bölge ..... : Ankara, Konya, Niğde, Nevşehir, Kırşehir, Çankırı, Çorum.

(38) Osman, Demiralay, (Isp.Belediye Gelir Müdürü) ile yapılan kişisel görüşme.

3. Bölge ..... : İstanbul, Kocaeli, Bilecik, Bursa, Sakarya.
4. Bölge ..... : Isparta, Burdur, Uşak, Antalya
5. Bölge ..... : Kayseri, Kahramanmaraş, Yozgat, Adana.
6. Bölge ..... : Sivas, Tokat, Malatya, Amasya, Erzincan.
7. Bölge .... : Diyarbakır, Elazığ, Tunceli, Bingöl, Erzurum, Gümüşhane, Muş, Van, Ağrı, Kars, Artvin, Adıyaman.
8. Bölge ..... : Edirne, Tekirdağ, Kırklareli, Bolu, Zonguldak, Kastamonu, Sinop, Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, İçel, Hatay, Gaziantep, Urfa, Mardin, Siirt, Bitlis, Hakkari'dir. ⁽³⁹⁾

İlk yedi bölge esas üretim bölgeleridir. 8.bölgede ise üretim geleneği yoktur. Üretim münferit faaliyetler şeklindedir.

Bu bölgelerdeki el halısı tezgah sayıları ise aşağıya çıkarılmıştır :

TABLO 11- Bölgelere Göre El Halısı Tezgah Sayısı

S.No	Bölgeler	Tezgah Sayısı
1	1.Bölge	34.000 adet
2	2.Bölge	70.000 adet
3	3.Bölge	18.000 adet
4	4.Bölge	26.000 adet
5	5.Bölge	62.000 adet
6	6.Bölge	20.000 adet
7	7.Bölge	5.000 adet
8	8.Bölge	5.000 adet
T O P L A M :		240.000 adet

Kaynak : V. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dokuma Giyim Sektörü Halıcılık Alt Komisyon Raporu Kasım 1982 sh:5 (yayınlanmamıştır.)

Tezgah dağılımı incelendiğinde 1, 2, 4 ve 5. bölgelerde yoğunlaştığını, ülke tezgah toplamının %80'inin bu bölgelerde toplanması, ülke üretiminin büyük bir kısmının bu yörelerde yapıldığını göstermektedir. Gördes, Kula, Bergama, Yağcıbedir, Simav, demirci, Uşak, Milas, Selçuk, Ladik, Niğde, Nevşehir, Kırşehir, Yahyalı, Taşpınar gibi tarihi kökenli halıların bu bölgelerin ürünü olması ve üreticilerdeki kooperatifleşmenin de bu bölgelerde yoğunlaşması konuya halihazır ve gelecekte hangi açıdan yaklaşılması gerektiğini göstermektedir. Bunun dışında 3. ve 6. bölgelerde halen üretilmekte olan Hereke ve Sivas halıları ihraç olanakları son derece elverişli halılar olduğundan gözden uzak tutmamak gerekir.

(39) IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dokuma Giyim Sektörü Halıcılık Alt Komisyon Raporu, Cilt 2, sh:413

Tahmini tezgah sayısı 240.000 adet olmasına karşın tezgahların tamamının faal olmadığı hususunu söylemek olasıdır. Gene tahmini olarak mevcut tezgahların üçüncü bölgede %100'ünün, ikinci bölgede %90'ının, beşinci ve altıncı bölgede %80'inin, birinci ve dördüncü bölgede %70'inin, yedinci ve sekizinci bölgede ise %40'ının faal olduğunu dikkate almak gerekir.

Bu duruma göre faal tezgah durumu :

TABLO 12- Bölgelere Göre El Halısı Faal Tezgah Durumu

S.No.	Bölgeler	Tezgah Toplamı (Adet)	Faal Tezgah (%)	Faal Tezgah Toplamı (Adet)
1	1.Bölge	34.000	70	23.000
2	2.Bölge	70.000	90	63.000
3	3.Bölge	18.000	100	18.000
4	4.Bölge	26.000	70	18.200
5	5.Bölge	62.000	80	49.600
6	6.Bölge	20.000	80	16.000
7	7.Bölge	5.000	40	2.000
8	8.Bölge	5.000	40	2.000
T O P L A M :		240.000	70	192.600

KAYNAK : V. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dokuma Giyim Sektörü Halıcılık Alt Komisyon Raporu - Kasım 1982 sh:5 (yayınlanmamıştır)

El dokusu halı üretiminde çalışanların miktarını kesin olarak saptamak olası değildir. Ancak bir tezgahta ortalama üç kişi çalıştığı varsayılırsa 240.000 adet tezgah yaklaşık olarak 720.000 kişiye istihdam olanağı sağlayabilecektir. Faal olduğu tahmin edilen 192.600 tezgahın da yarattığı istihdam olanağı ortalama 577.800 kişidir.

Isparta'da ise özellikle köy ve kasabaların da hem boş zaman değerlendirilmesi ve hem de bir gelir sağlamak amacıyla eski bir el sanatı olarak yerleşmiş halıcılık günümüzde daha iyi usullerle yerini korumaktadır. Aynı zamanda yurdumuz el halısı üretiminde büyük bir potansiyele sahiptir. Isparta el halıcılığı mülkiyet yönünden:

1) Kendi tezgahlarında, ipliğini satın alarak kendi hesaplarına halı dokuyanlar

2) Üretici adına evlerde dokunanlar

3) Atölye halinde çalışanlar, şeklinde dağılımı yapılabilir. Bunların dışında Sümerbank Halıcılık Müessesesi ile Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı 60. Yıl El Sanatları Eğitim Merkezi halı atölyeleri de etkinlik göstermektedir.

Ülke genelinde mevcut tezgahların yaklaşık %10'una sahip Isparta ilinde ayrıca halıcılığın girdi niteliğindeki ilk maddelerini üreten, yarı bitmiş kabul edilen tezgahlardan çıkmış halıları yıkayıp kırkan 41 ünite yer almakta olup, konularına göre aşağıda gruplandırılmıştır.

TABLO 13- Isparta İli Halı Üretim Girdi Tesisleri

Kuruluş Türü	Adedi
Makina Halısı Fabrikası	2
Halı Yün İpliği Fabrikası	27
Halı Pamuk İpliği Fabrikası	4
Halı İpi Boyhanesi (Müstakil)	4
Halı Yıkamahaneleri	4
TOPLAM	41

Kaynak : Isparta Ticaret ve Sanayi Odası, 1987

2.3.3. İstatistik Veriler

Kaynak : VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994 Ekonomik ve Sosyal Sektörlerdeki gelişmeler.)

TABLO 14- Dokuma ve Giyim Sanayii Talebi

D:Milyar TL
1988 Yılı Fiyatlarıyla

MALLAR	1991 Gerçekleşme		1992 Gerç.Tahmini		1993 Tahmin		Yıllık Artış(%)	
	Miktar (1)	Değer (2)	Miktar (3)	Değer (4)	Miktar (5)	Değer (6)	1992 (4/2)	1993 (6/4)
PAMUK (Bin t.)	481.0	865.9	613.0	1103.4	609.3	1096.7	27.4	-0.6
DOKUMA								
Pamuk İpliği (Bin t.)	490.8	1369.4	531.8	1483.8	565.0	1576.4	8.4	6.2
Pamuklu Dokuma (Milyon m.)	1063.8	1446.8	1082.2	1471.7	1109.0	1508.2	1.7	2.5
Yün İpliği (Bin t.)	99.8	618.6	108.1	670.3	114.8	711.5	8.4	6.1
Yünlü Dokuma (Milyon m.)	62.9	934.1	65.0	964.7	69.3	1027.7	3.3	6.5
Suni, Sen., İpek İp. (Bin t.)	51.0	263.7	55.0	284.4	59.0	305.0	7.8	7.3
Suni, Sen., İpek Dok. (Milyon m.)	113.7	330.9	121.3	353.0	129.2	375.9	6.7	6.5
Kord Bezi (Bin t.)	15.5	154.7	13.9	138.8	14.0	140.0	-10.2	0.8
Keten, Ken., Jüt S. İpl. (Bin t.)	20.8	61.0	21.2	62.4	22.7	66.7	2.3	6.8
Ket, Ken, Jüt S. Dok. (Milyon m.)	18.3	4.6	15.4	3.9	17.3	4.3	-15.6	11.9
El Halısı (Milyon m2)	2.6	317.1	2.7	326.9	2.8	338.5	3.1	3.5
Makina Halısı (Milyon m2)	11.1	266.9	11.3	270.8	12.1	289.7	1.5	7.0
Tafting, Keçe, Kilim (Milyon m2)	22.9	231.7	24.2	245.5	25.4	257.6	5.9	4.9
Örme Eşya (Bin t.)	25.0	333.9	26.0	346.8	27.2	362.4	3.9	4.5
Diğerleri		226.3		353.4		369.2	56.1	4.5
ARA TOPLAM		4247.0		4475.5		4673.5	5.4	4.4
HAZ.GİY, HAZ.EŞYA (Bin t.)	67.8	1192.9	70.2	1235.5	72.4	1273.45	3.6	3.1
T O P L A M		6305.7		6814.4		7043.6	8.1	3.4

Not:- İplik değerleri toplama dahil edilmemiştir.

- Üretici fiyatlarıyla değerlendirilmiştir.

TABLO 15- 1993 Yılı Dokuma ve Giyim Sanayii Üretimi

D:Milyar TL
1988 Yılı Fiyatlarıyla

MALLAR	1991 Gerçekleşme		1992 Gerç.Tahmini		1993 Tahmin		Yıllık Artış(%)	
	Miktar (1)	Değer (2)	Miktar (3)	Değer (4)	Miktar (5)	Değer (6)	1992 (4/2)	1993 (6/4)
PAMUK (Bin t.)	577.5	1039.5	613.1	1103.6	618.8	1113.8	6.2	0.9
DOKUMA								
Pamuk İpliği (Bin t.)	520.0	1450.8	550.0	1534.5	585.0	1632.2	5.8	6.4
Pamuklu Dokuma (Milyon m.)	1097.0	1491.9	1130.0	1536.8	1165.0	1584.4	3.0	3.1
Yün İpliği (Bin t.)	99.0	613.8	107.0	663.3	113.5	703.7	8.1	6.1
Yünlü Dokuma (Milyon m.)	62.5	927.5	65.0	963.9	69.5	1031.4	3.9	7.0
Suni, Sen..İpek İp. (Bin t.)	75.5	390.1	82.7	427.7	90.0	465.3	9.7	8.8
Suni,Sen.,İpek Dok.(Milyon m.)	103.1	300.1	117.0	340.5	127.7	371.5	13.5	9.1
Kord Bezi (Bin t.)	23.5	234.6	23.8	238.2	24.5	245.0	1.5	2.9
Keten,Ken.,Jüt S.İpl.(Bin t.)	6.3	18.6	7.3	21.5	7.5	22.1	15.7	2.7
Ket,Ken.Jüt S.Dok(Milyon m.)	4.6	1.1	4.8	1.2	4.9	1.2	4.8	1.5
<u>El Halısı (Milyon m2)</u>	<u>3.3</u>	<u>399.7</u>	<u>3.3</u>	<u>408.1</u>	<u>3.5</u>	<u>425.2</u>	<u>2.1</u>	<u>4.2</u>
Makina Halısı (Milyon m2)	14.4	345.1	17.0	408.0	18.0	432.0	18.2	5.9
Tafting,Keçe,Kilim(Milyon m2)	27.2	275.9	28.5	288.8	30.0	304.2	4.7	5.3
Örme Eşya (Bin t.)	128.5	1714.2	147.4	1965.6	166.8	2225.2	14.7	13.2
Diğerleri		223.0		339.5		369.9	52.2	9.0
İhraç Edilen İplik (*)		314.6		305.9		325.2	-2.8	6.3
ARA TOPLAM		6227.8		6796.4		7315.2	9.1	7.6
HAZ.GİY. HAZ.EŞYA (Bin t.)	181.8	3197.0	193.5	3403.0	211.3	3716.2	6.4	9.2
T O P L A M		10464.3		11303.0		12145.2	8.0	7.5

(*) Üretici fiyatlarıyla değerlendirilmiştir.

NOT: -İplik değerleri toplama dahil edilmemiştir.

TABLO 16- 1993 Yılı Dokuma ve Giyim Sanayii İhracatı

D:Milyar TL
1988 Yılı Fiyatlarıyla

MALLAR	1991 Gerçekleşme		1992 Gerç.Tahmini		1993 Tahmin		Yıllık Artış(%)	
	Miktar (1)	Değer (2)	Miktar (3)	Değer (4)	Miktar (5)	Değer (6)	1992 (4/2)	1993 (6/4)
PAMUK (Bin t.)	145.6	196.5	103.3	139.4	109.5	147.8	-29,1	6,0
DOKUMA								
Pamuk İpliği (Bin t.)	57,0	267,3	37,5	175,7	40,0	187,6	-34,3	6,8
Pamuklu Dokuma (Milyon m.)	89,5	174,6	91,6	178,7	96,0	187,2	2,3	4,8
Yün İpliği (Bin t.)	0,3	2,1	0,2	1,2	0,3	1,7	-40,0	38,9
Yünlü Dokuma (Milyon m.)	1,1	8,4	1,6	12,4	2,0	15,4	46,7	25,0
Suni, Sen..İpek İp. (Bin t.)	29,7	161,4	36,8	200,1	41,0	223,0	24,0	11,4
Suni,Sen.,İpek Dok.(Milyon m.)	44,9	126,2	55,0	154,6	60,5	170,0	22,5	10,0
Kord Bezi (Bin t.)	8,9	72,1	11,2	91,3	12,0	97,4	26,7	6,7
Keten,Ken.,Jüt S.İpl.(Bin t.)	0,1	0,4	0,0	0,0	0,0	0,1	-91,0	66,7
Ket,Ken.Jüt S.Dok(Milyon m.)	1,0	3,5	0,4	1,4	0,6	2,1	-60,9	53,1
<u>El Halısı (Milyon m2)</u>	<u>0,7</u>	<u>152,0</u>	<u>0,7</u>	<u>147,4</u>	<u>0,7</u>	<u>157,5</u>	<u>-3,0</u>	<u>6,9</u>
Makina Halısı (Milyon m2)	3,3	39,4	5,8	69,6	6,0	72,2	76,7	3,7
Tafting,Keçe,Kilim(Milyon m2)	4,6	59,1	4,7	59,5	5,0	64,0	0,7	7,5
Örme Eşya (Bin t.)	104,6	2244,4	122,7	2633,1	141,0	3025,9	17,3	14,9
Diğerleri		127,0		126,2		145,0	-0,6	14,9
ARA TOPLAM		3437,8		3581,2		4349,2	12,0	12,9
HAZ.GİY. HAZ.EŞYA (Bin t.)	116,9	1818,4	127,5	1983,2	143,5	2231,0	9,1	12,5
T O P L A M		5452,7		5973,8		6728,0	9,6	12,6

TABLO 17- 1993 Yılı Dokuma ve Giyim Sanayii İthalatı

D:Milyar TL
1988 Yılı Fiyatlarıyla

MALLAR	1991 Gerçekleşme		1992 Gerç.Tahmini		1993 Tahmin		Yıllık Artış(%)	
	Miktar (1)	Değer (2)	Miktar (3)	Değer (4)	Miktar (5)	Değer (6)	1992 (4/2)	1993 (6/4)
PAMUK (Bin t.)	49.1	116.4	103.1	244.4	100.0	237.0	110.0	-3.0
DOKUMA								
Pamuk İpliği (Bin t.)	27.8	164.3	19.3	113.9	20.0	118.2	-30.7	3.8
Pamuklu Dokuma (Milyon m.)	56.4	60.3	43.8	46.8	40.0	42.8	-22.4	-8.6
Yün İpliği (Bin t.)	1.1	20.2	1.3	24.7	1.5	28.1	21.9	14.2
Yünlü Dokuma (Milyon m.)	1.5	8.7	1.7	9.4	1.8	10.0	7.7	5.8
Suni, Sen., İpek İp. (Bin t.)	5.2	36.8	9.1	63.8	10.0	70.4	73.2	10.4
Suni, Sen., İpek Dok.(Milyon m.)	55.5	128.2	59.3	137.1	62.0	143.2	6.9	4.5
Kord Bezi (Bin t.)	0.9	22.0	1.3	32.9	1.5	37.6	49.4	14.5
Keten, Ken., Jüt S.İpl.(Bin t.)	14.6	23.8	13.9	22.7	15.2	24.8	-4.3	9.0
Ket, Ken, Jüt S.Dok(Milyon m.)	14.7	5.7	11.0	4.3	13.0	5.1	-25.0	17.8
<u>El Halısı (Milyon m2)</u>	<u>0.0</u>	<u>2.2</u>	<u>0.0</u>	<u>0.6</u>	<u>0.0</u>	<u>0.8</u>	<u>-71.4</u>	<u>25.0</u>
Makina Halısı (Milyon m2)	0.0	0.3	0.1	1.8	0.1	1.8	423.1	2.9
Tafting, Keçe, Kilim(Milyon m2)	0.3	4.0	0.4	5.7	0.4	6.2	43.1	7.5
Örme Eşya (Bin t.)	1.1	27.8	1.3	28.5	1.4	29.0	2.5	2.0
Diğerleri		130.3		140.1		144.3	7.6	3.0
ARA TOPLAM		634.8		632.3		662.4	-0.4	4.8
HAZ.GİY. HAZ.EŞYA (Bin t.)	3.0	26.0	4.3	37.5	4.6	40.2	43.9	7.4
TOPLAM		777.2		914.2		939.6	17.6	2.8

TABLO 17- İstanbul Halı ve Halı Mamulleri İhracatçıları Birliği 1990 İhracat Kayıt Rakamları

	MİKTAR	MAYIS		OCAK - MAYIS		
		DEĞER\$	FİYAT\$	MİKTAR	DEĞER\$	FİYAT\$
YÜN HALILAR	69.003	12.099.228	175.34	239.216	28.023.653	117.15
İPEK VE SUN'İ HALILAR	3.302	4.451.325	1.348.07	10.035	12.444.696	1.240.13
KİLİMLER	36.333	1.278.408	35.19	206.016	6.790.140	32.96
YÜNDEN MAKİNE HALILARI (Hazır Olmayan)	18.288	333.785	18.25	67.207	1.237.384	18.41
SENTETİK MAKİNE HALILARI (Hazır Olmayan)	1.361	60.117	44.17	30.119	532.271	17.67
YÜNDEN MAKİNE HALILARI (Hazır Olan)	63.850	1.277.787	20.01	297.017	5.728.903	19.29
SENTETİK MAKİNE HALILARI (Hazır Olan)	153.898	1.988.590	12.92	546.487	6.044.073	1.06
YÜNDEN MAKİNE HALILARI (Hazır Olmayan) (Hav.)	0	0		0	0	
SENTETİK MAKİNE HALILARI (Hazır Olmayan) (Hav.)	0	0		0	0	
YÜNDEN MAKİNE HALILARI (Hazır Olan) (Hav.)	0	0		0	0	
SENTETİK MAKİNE HALILARI (Hazır Olan) (Hav.)	0	0		0	0	
HALILAR VE DOK.ELVERİŞLİ DİĞER YER KAPLAMALARI	389.575	671.927	1.72	1.819.808	3.558.776	1.96
KEÇEDEN HALILAR VE DİĞER KAPLAMALAR	10	422		10	422	
DİĞER HALILAR ve DOK. ELVERİŞLİ MAD.YER KAPL.	3.375	6.547		9.522	29.861	3.14
EL İŞLEMELİ DUVAR HALILARI	0	0		0	0	
DİĞER HALI ÜRÜNLERİ	1.082	21.790	20.14	22.251	98.519	4.43
	740.077	22.189.926	29.98	3.247.688	64.488.698	19.86

TABLO 19- 1924-1938 Yılları ve 1950 Yılında Isparta El Halıcılığı

Senesi	Tezgah Adedi	İmâlat m2	İşçi Sayısı
1924	2.450	106.100	7.350
1925	3.055	101.110	9.165
1926	3.450	112.000	10.350
1927	3.500	115.000	10.500
1928	2.014	90.000	6.042
1929	1.570	55.000	4.710
1930	1.350	30.000	4.050
1931	1.270	35.000	3.810
1932	1.366	37.000	4.098
1933	1.150	35.000	3.450
1934	1.300	39.500	3.900
1935	1.500	50.385	4.500
1936	1.800	64.500	5.400
1937	2500	70.000	7.500
1938 (6 aylık)	3.000	42.579	900
1950	5.928	186.000	12.870

TABLO 20- 1968-1972 ve 1978 sonundaki Isparta Halıcılığının Durumu

Senesi	Tezgah Adedi	İmâlat m2	İşçi Sayısı
1968	26.119	1.515.000	61.728
1972	43.500	1.750.000	93.700
1978	144.000	2.150.000	100.000

TABLO 21- 1968 Yılı Sonunda Isparta'da Kurulmuş,

Yün ipliği imal eden fabrika	10 adet
Yün ipliği boyayan boyahane	14 adet
Pamuk ipliği büken bükümhane	15 adet
Halı kırkan kırkımhane	5 adet
Halı ihraç eden firma	9 adet

**TABLO 22- 1973-83 yılları arasında el dokusu halı üretim miktarı
(Sümerbank+özel teşebbüs)**

<u>Yılı</u>	<u>Üretim Miktarı (m2)</u>
1973	1.800.000
1974	1.800.000
1975	1.800.000
1976	1.820.000
1977	2.150.000
1978	2.150.000
1979	2.250.000
1980	1.750.000
1981	1.400.000
1982	1.200.000
1983	1.700.000

Kaynak : 1983 Isparta İl Yıllığı

TABLO 23- 1982-1990 Yılları Arasında Isparta El Dokuması Halı Üretim Miktarları

<u>Senesi</u>	<u>Tezgah Adedi</u>	<u>Dokuyucu Sayısı</u>	<u>Üretim (m2)</u>
1982	35 / 40.000	80.000	1.200.000
1983	30 / 35.000	80.000	1.700.000
1985	30.000	70.000	1.633.000
1987	20.000	50.000	700.000
1988	20.000	50.000	1.250.000
1990	12.000	30.000	550.000

Kaynak : İl Planlama Koordinasyon Müdürlüğü

TABLO 24- 1987 Yılı Isparta İli Faal Tezgah Dağılımı

<u>Yeri</u>	<u>Tezgah Adedi</u>
Merkez İlçe	8.422
Atabey İlçesi	365
Eğirdir İlçesi	4.298
Gelendost İlçesi	2.315

Keçiborlu İlçesi	1.565
Senirkent İlçesi	1.103
Sütçüler İlçesi	1.800
Şakikaraağaç İlçesi	1.323
Uluborlu İlçesi	312
Yalvaç İlçesi	312

TOPLAM 24.222

Kaynak : İl Planlama Koordinasyon Müdürlüğü

TABLO 25- El Dokusu Halı Üretimi (1965-1985 Arası)

<u>Yıllar</u>	<u>Üretim (m2)</u>
1965	1.871.123
1970	3.599.000
1975	4.003.425
1980	4.150.000
1985	4.555.00

Kaynak : Isparta İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, 1987

TABLO 26- Halı Üretim Miktarları (1965-1985 arası) (1000 m²)

<u>Yıllar</u>	<u>El Halısı</u>	<u>Makina Halısı</u>	<u>Toplam</u>
1965	1.871.000	55.000	1.926.000
1970	3.599.000	270.000	3.896.000
1975	4.003.000	1.435.000	5.438.000
1980	4.150.000	1.704.000	5.854.000
1985	4.555.000	10.000.000	14.555.000

KAYNAK : Isparta İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, 1987

TABLO 27- Isparta İlinde Halıcılıkta Oluşan Gelişmeler (1982-1985 Arası)

<u>Yıllar</u>	<u>El Halısı</u>	<u>Makina Halısı</u>	<u>Toplam</u>
1982	1.200.000	250.000	1.450.000
1983	1.700.000	216.000	1.916.000
1984	1.000.000	273.000	1.273.000
1985	1.633.000	222.000	1.855.000

Kaynak :- Isparta İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, 1987

- Isparta Ticaret ve Sanayi Odası
- Sümerbank Halıcılık Müessesesi Müdürlüğü

TABLO 28- Isparta İlinde Üretilmiş Halıların, Kaliteye Göre Dökümü (1986 sonu itibariyle)

<u>Halı Tipi</u>	<u>Üretim (m2)</u>
Isparta	538.885
Hereke	13.650
Ladik	4.822
Kula	870
Bünyan	740

Kaynak : Isparta İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, 1987

TABLO 29- Isparta İlinin 1994 Yılı İtibariyle Halı Faaliyet Durumu(Tahmini)

Halı fabrikası sayısı.....	: 26 adet
Halı ipi üretimi	: 1950 ton
El halısı dokuması	: 550.000 m ²
Makina halısı dokuması.....	: 600.000 m ²
Tezgah sayısı	: 20.000 adet
Toplam ihracat.....	: 2113.84 m ² = 400.000 \$

2.3.4. İhracat Olanaklarının Araştırılması, İhraç Edilememe Nedenleri

Türkiye dünyada belli başlı halı üreticisi ve ihracatçısı ülkelerden biridir. Ülkemizde 300.000 civarında halı tezgahı bulunmaktadır ve yıllık dokunan halı 4.500.000 m² dolayındadır. Bu üretim miktarı ile ülkemiz yaklaşık dünya el dokuma halı üretiminin dörtte birini karşılamaktadır ve Dünya üretiminde İran'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır.

Ülkemiz üretiminin böylesine yüksek miktarda olmasına rağmen, ihracatımızın üretim içindeki payı %15 civarında kalmıştır. Oysa ki üretimi Türkiye'den çok fazla olmayan İran'ın ihracatı üretiminin %50'si dolaylarındadır ki bu İran-İrak Savaşı öncesi %70'lere çıkmıştır. Üretimi Türkiye'den çok geri olan Hindistan, Çin, Pakistan, Afganistan'ın ise ihracatları üretim miktarlarına göre %90 civarındadır. Bundan başka Fas, Nepal'de belli başlı ihracatçı ülkeler arasındadır.

Bilindiği üzere halı ihracatçısı ülkeler genelde az gelişmiş veya gelişme yolundaki ülkelerdir. Halı ithalatçısı ülkeler ise gelişmiş sanayi ülkeleridir.

Halı ithalatçısı ülkelerin başında Almanya gelmektedir ki ülkemizin bu ülkeye halı ihracatı bu ülkenin toplam halı ithalatının ancak 1989 yılı itibariyle %8'ini teşkil etmektedir. Bu arada Almanya'nın ithal ettiği halıları başka ülkelere ihracatını yaptığını belirtmek gerekir.

Bu ülkeden başka halı ithalatçısı diğer ülkeler olan Fransa, A.B.D., İsviçre, İngiltere, Japonya, Avusturya, İtalya, İspanya, Belçika, S.Arabistan, Kuveyt ve B.Arap Emirlikleri'nin de ülkemiz halı ihracatında önemi büyüktür. Ancak ülkemizin bu ülkelere ihracatı bu ülkelerin halı ithalatı ile birlikte değerlendirildiğinde ülkemizin payı kanımızca ihracat potansiyelimizin çok altında kalmaktadır.

VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda 1994 yılı itibariyle hedeflenen 5.004.000 m²'lik el halısı üretimi dikkate alınır, ihracatla ilgili üretim sıkıntısına düşülmeyeceği de ortadadır.

El halısı ihracatımızın arzu edilen düzeyde olmamasının nedenlerini ise belli başlı şu maddelerde toplayabiliriz.

1) Fiyat Faktörü : Doğrudan üretim aşamalarından itibaren ihracata yansıyan bir olgudur. Maliyetlere etki eden sebeplerden bazıları ise hammadde olayıdır. Akılcı bir hammadde ithal politikası ile özellikle ipek halı üretiminde maliyetleri düşürmemiz gerekir.

Bugünkü piyasa rayiçlerine göre 1 m² ipek halıda takriben 8,6 kg. ham ipek kullanılmaktadır. Buna göre teşviğe bağlı ham ipek ithalatından elde edilen ipek ipliğinin maliyeti, yerli ipek ipliğine göre %33, normal ithal şartları ile ithal edilen ham ipekten yapılan ipek ipliğine göre %37 ve kabul kredili mal mukabili ithal şartı ile ithal edilen ham ipekten yapılan ipek ipliğine göre %39 oranında daha ucuza mal edilmektedir. Sonuçta hammaddeden sonraki maliyet girdilerinin aynı olduğu düşünülürse bu oranlarda daha ucuz ipek halımızı üretme şansımız olmaktadır. Bu avantajı kullanmamız halinde ve bu oranda ihraç fiyatlarımızı aşağıya çekmemiz dahilinde ipek halı üretimimizin ve ihracatımızın misliyle artacağı ortadadır.

2) Desen-Kalite Faktörü : İhracata etki eden nedenlerden biri de desen, kalite ile ilgilidir. El halısının üretiminin standart olmayışı özelliğinden, üretiminin yaygın biçimiyle olduğu gibi tek tek evlerde yapılmasından dolayı çok iyi boya ve iplik kullanılmış olsa bile desen ve iyi bir halıda olması gereken özellikleri o olanaklarda ortaya çıkarabilmek mümkün olmamaktadır. Ülkemizde bu alanda çalışan insanların genel olarak durumlarına bakıldığında evlerinde bu işe tam mesai veremeyişleri de buna etki etmektedir. Bu üretim biçimi hem üretimin sürekliliği açısından hem de nitelikli halı üretimi açısından olumsuzluklar da taşıyabilmektedir. Genelde belirtilen bu zorlukları aşmanın, üretimi kontrollü ve tercihleri iyi izleyebilmenin, tercih edilen desenler üzerinde üretimi yoğunlaştırmanın, kısaca aranan özelliklerde kaliteli halı üretebilmenin bu üretim şekli de atölyeciliktir. Atölyeciliğin bir avantajı da üretimde kapasite kullanımının artırılmasını sağlamasıdır. Atölyeciliğin geliştirilmesi için halı dokuma süresinin uzun olmasından dolayı uzun vadeli ve ucuz kredi sistemi uygulanmalıdır.

Türk el halısının dış piyasada alıcı bulabilmesinin bir olabilirliği de orantik yani kendine özgü özellikte halılarımızın dokunması ile yakından çok ilgisi vardır. Bunun için Türk el halıcılığı geleneğini canlandırmayı ve geliştirmeyi amaçlayan özellikte yörelere özgü halı tipi üretim organizasyonları özel teşviklerle oluşturulmalı, varolan ilgili kooperatif çalışmaları ve diğer projeler desteklenmelidir. Doğal boyalarla boyanmış ipliklerle geleneklere bağlı kalarak üretilen halı ve kilimlerin yurt dışında büyük ilgi gördüğü giderek daha fazla talep edildiği gerçeğinden hareketle bu alanda çalışmalar yürüten üniversite ve bilim kuruluşlarıyla ilgilenilmesi hem halıcılığımızın nitelikli bir şekilde gelişmesine ve paralelinde de ihracatımızın artmasını sağlayabilecektir.

Halı ihracatımızın dış piyasalarda karşılaştığı fiyatla ilgili engeli aşabilmemiz için kaliteli ve özelliği olan halılarımız ve kilimlerimizi satışa arzetmemizin yanında, rakip ülkelerin fiyat avantajlarını aşabilmemiz ve onların piyasalarına girebilmemiz için ihracat aşamasında da istikrarlı ve güven verici ve gerçekçi teşvikler gereklidir.

3) Tanıtım Faktörü : İhracatımızın önünde duran engellerden biri de Tanıtım eksikliğidir. Teknolojik gelişmenin yarattığı iletişimin etkinliğinin sınırları aşındırdığı, ulusları birbirine daha da yakınlaştırdığı, teknolojik, ticari, kültürel-sosyal ilişkileri hızlı yoğunlaştırdığı bir dünyada yaşıyoruz. Bu anlamda iletişimin, diğer bir anlamda tanıtımın önemi, böylelikle ortaya çıkmaktadır. Halı ve kilim ihracatımız açısından da tanıtım bu denli önemlidir.

Bu perspektiften hareketle Türk halı ve kiliminin imaj olarak tanıtılması, özellikleri itibarıyla tüketici dış piyasalarda, gazetelerde, dergilerde, makaleler, röportajlar biçiminde yazılar yayınlamak yine ilgili dış ülke televizyonlarında kültür programları çerçevesinde programlar, bilim kuruluşları çerçevesinde ülkemizin ve de insanımızın da tanıtımı olacaktır. Halı alıcısının halıyı kullanım eşyası olmasının yanında, bir yatırım aracı olarak ve görsel değeri olan bir nesne olarak görmesi itibarıyla de satın aldığı düşünürsek, alıcıyı etkilemenin gerek ekonomik açıdan, gerekse kültürel açıdan ülkemize ve ihracatımıza olumlu etkilerinin boyutları daha iyi anlaşılacaktır.

Bu tanıtım olayının bir şekilde yurt dışında önemli alıcı merkezlerinde halı ve ki-

limlerimizi tanıtan sergelirin açılması ve uluslararası fuarlara katılınmasıdır. Bu fuar ve sergilerde halılarımızı tanıtan, özgün özelliklerini anlatan broşürler, slayt ve film gösterileri ile tanıtım desteklenmelidir.

Yine halı ihracatçısı firmalarımızın halı ithalatçısı ülkelerde toptancı ve perakendeci mağazalar açmaları özendirilmelidir. Halı ihracatımız açısından ithal edilen el halı ve kilimlerin ihracında ithalat sırasında ödenen gümrük vergisi ve harçların ihracat sonrasında firmalara geri ödenmesi biçimindeki bir düzenlemenin halı ithalatçılarının istedikleri halıları ülkemizde bulabilmelerine olanak tanıyacak ortam bulmalarını sağlayacaktır. (40)

Türk halısının ihracatındaki sorunlar ve bu sorunları önlemede çeşitli çözüm önerileri, bu işe emek veren tüccar ve bilim adamları tarafından ortak bir biçimde şekillenmektedir.

1990 yılından itibaren Uluslararası Halı Fuarlarına katılan Türk firmaları 1990'da 60 firma, 1991'de 52 firma, 1992'de 42 firma, 1993'de 40 firma olarak belirlenmiştir ve her geçen yıl firma sayısı ile birlikte satışlar süratle düşmektedir. Isparta El Halıcılığın da da paralel olan bu düşüşlerin nedenleri;

- 1) Türkiye'de halı dokuyan kesimde sosyal olanaklar ve eğitim artmaktadır.
- 2) Türkiye'den doğuya gidildikçe halı işçiliği daha ucuzlamaktadır.
- 3) Yine doğuya gidildikçe halı üreticisi insanların sayısı artmaktadır.
- 4) İnsana dayalı bir üretim tipi olan halıcılıkta nüfus fazlalığı ve ekonomik kalkınmışlık önemlidir. Kalkınmamış ülkelerde bu tip üretimler halen devam etmekte, kalkınmakta olan ülkelerde ise azalmaktadır.
- 5) Halı kalitelerinde ülkemizde (hammadde, sıklık, maliyet, desen gibi) önemli konularda devamlı olumsuzluklar yaşanmakta bu da sonucu olumsuz etkilemektedir.
- 6) Halıcılıkta konuya uygun, eğitim kurumlarının ve eğitimcilerin yetersizliği gelişmeyi engellemektedir.
- 7) Halı satın alan ithalatçı ülkeler, Türkiye'de halı ticaretinin tutarsızlığı nedeniyle aldatılmaktadırlar ve bunu da hissetmektedirler.
- 8) Devlet konuya gereken önemi (eğitim, teşvik, ödül ve prosedür olarak) olumlu girişimlerde bulunarak sağlamamaktadır. (üretici, sanatkar, dokuyucu, pazarlamacı ve tuzumcu açısından)

Isparta'da halı sektörü her konuda en pozitif olduğu 1965-1975 yıllarına kıyasla sürekli gerileyerek bugün %70 oranında, her konuda gerilemiş ve ancak %30'luk bir değerle geleceği yok olmaya yönelmiş bir konumdadır. Bu durum Isparta El Halısı ihracatına da doğal olarak yansımıştır.

---

(40) Eyüp, Eğrioğlu, (Halı Şube Müdürü)"Geçmişten Günümüze Kültür Elçisi Türk El Halıları" T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği (Aylık Bülten) Yıl:3 Sayı: 5 İstanbul 1991 sh:26-28

2.4. El Halıcılığının Bugünkü Durumu ve Öneriler

Isparta halıcılığının gelişmesini sağlayan önemli faktörleri inceleyelim;

1) 1960'lı yıllara gelinceye kadar Isparta ve çevresinde geleneksel bir dokuma kültürünün ve alt yapısının varolmasıdır.

2) 1860-1863 yılları arası İzmir ile Isparta ili arasındaki ilişkilerin kuvvetlenmesi ve demiryolu ulaşımının da devreye girmiş olması nedeniyle Isparta'da üretilen, hamderi, afyon, ketire, balmumu, zamk ve en önemlisi ziraatı yapılan kök boya cehri (Rubia tinctoriam) bitkisinin ihraç edilmek üzere, Uşak ve İzmir illerine gönderilmesi.

3) İzmir'de bulunan Ispartalı Agopoğullarının da ortak olduğu Şark Halı Kumpanyası'nın kurulması ve Isparta'da üretim şubesinin olması.

4) Isparta'nın ekonomik yapısı gereği, halıcılığa en geç başlayan şehirlerden olmasına rağmen, bu konuda sanayi ve teknolojisini, bilgi ve becerisini süratle geliştirerek, tanınmış Türk halıları dahil, Çin, Pakistan, Hindistan ve İran gibi halıcı ülkelerin halılarının pazar talepleri doğrultusunda, aslına uygun olarak üretimlerini gerçekleştirmiş ve Türk halıcılığına uluslararası pazarda önemli bir pay kopararak, Batı'nın gözünü Isparta iline çevirebilmeyi başarması.

5) Üretimde tutucu olmayıp, Isparta iline ekonomik katkı sağlayacak halıda her tip üretime kayabilecek esnekliği ve alt yapıyı oluşturmuş olmasıdır, denilebilir.

Bütün bu gelişmelere rağmen 1980'li yılların başından itibaren Isparta halıcılığında gözle görülebilir bu gerileme kaydedilmeye başlamıştır. Bu gerilemenin nedenleri oldukça fazladır. Önemli nedenleri sıralamaya çalışırsak;

1) İl merkezinde ve çevresinde sanayileşmenin artması ve Isparta'nın kalkınan iller düzeyine erişmesi

2) Köyden şehire göçlerin artması, dolayısıyla göçler nedeniyle artan nüfusun apartman tipi yapılaşmayı getirmesi ve ev atölyelerinin kapanmış olması.

3) Köylerde eğitim seviyesinin yükselmesi.

4) Halıcılık konusunda kapsamlı bir örgütlenme oluşturulamaması.

5) Halıcılıkta iyi bir üretim organizasyonu yapılamaması, kalitede belirli bir standartlaşmaya gidilememesi ve etkin bir denetim sistemi getirilememesidir.

6) Ülke içinde ve dışında, pazar araştırması konusunda yeterli araştırmalar yapılamamıştır.

7) Halı konusunda tüccar ve üreticiler, değişen şartlara göre kendilerini eğitim, yetiştirememiş, dolayısıyla uzun vadeli gelişmeler için gerekli temaslara girmekten kaçınmıştır.

8) Rakip ülkelerin yaptığı, haksız rekabet sayılan faaliyetlerine karşı etkin önlem ve tedbirler alınamamıştır.

9) Renk ve desenlerde yeterli araştırmalar yapılamayarak, yozlaştırılmıştır.

10) Halıcılıkta, tanıtım ve reklama gereken önem verilememiştir.

11) Halıcılığın geliştirilmesi konusunda, her aşamada eğitim veren kuruluşlar gerçekleştirilememiştir.

12) Mevzuatlarda, halıcılığın gelişmesini engelleyici hükümler kaldırılamamış ve koruyucu hükümler getirilememiş, vergi iadesi konusu sağlam esaslara bağlanamamıştır.

13) Halı ihracatımız, her konuda yeterince desteklenememiştir. Bu gibi nedenlerle 1980'li yıllardaki kalite ve üretimdeki düşüş, Isparta Halıcılığını ve halıcılığa dayalı ekonomiyi oldukça olumsuz etkilemiş küçük sermayeli halıcı esnafın pek çoğunun işi bırakmasına neden olmuş, diğer bir kısmı, Ispartalı olmayan tüccarların yönlendirmeleri sonucu, Milas, Kula, Kars gibi halıların üretimine yönelmiştir. Böylece Isparta Halısı, giderek üretilmeyen, üretilenlerde de kalite ve yozlaşmalardan dolayı yeterince değerlendirilememesi nedeniyle yok olmaya giden bir çokmazın içine düşmüştür. Zaman zaman bu gerilemeyi durdurmak isteyen kuruluşlar çıkmış, fakat pek çoğu uzun vadede ayakta kalamamıştır.

Önümüzdeki dönemde Isparta halıcılığının, hatta Türk halıcılığının Isparta'dan kındırılabilmesi için, konuya geniş bir perspektif içinde bakılarak, ciddi ve önemli kararlar alınmalıdır. Bu kararlar neler olabilir;

A- İdari Açıdan

1. Konu, her aşamada yetkili makamlarca teşvik edilmelidir.
2. Dokuyuculuğun özendirilmesi ile ilgili her türlü sosyo-ekonomik tedbirler alınmalıdır.
3. Mevzuatlarda halıcılığın gelişmesini önleyici hükümler kaldırılmalıdır.
4. Vergilendirmede, halıcılığın her safhasında kişi ve kuruluşlara kolaylıklar getirilmelidir.
5. Kurumlaştırma özendirilmeli, müteşebbise parasal destek sağlayacak tedbirler getirilmelidir.
6. Dış pazar ülkelerinden gümrük indirimleri sağlanmalıdır.

B- Tarihsel ve Kültürel Açıdan

1. Türk halısının tarihi kökleri, bir halıcılık enstitüsü kurularak, derinlemesine araştırılmalıdır.
2. Türk halıları ve karakteristikleri belirlenmeli. Bilgi işlem merkezlerinde kullanıma yönelik arşivlenmelidir.
3. Araştırma sonuçları uluslararası tanıtıma yönelik yayın haline getirilmeli, bilgiler üretimlere yansıtılmalıdır.
4. Türk halı sanatının diğer sanatlarla ilişkileri araştırılmalıdır.

5. Halı, kilim ve desen müzeleri açılmalıdır. Halı ticari turizmi geliştirilmelidir.
6. Diğer ülke halılarının araştırmaları yapılmalı, Türk halısının üstünlükleri belirlenmelidir.
7. Desen ve renklerde yozlaşmalar yok edilmeli, Türk halısı kimliği ön plana çıkarılmalı ve üretim bu açıdan denetlenmelidir.
8. Halıda yeni konstrüksiyon ve yeni tarasımlar geliştirilmeli, desteklenmelidir.
9. Halıcılığın fakülte düzeyinde eğitim verecek şekilde kurumlaştırılması ve eğitici kadroların yetiştirilmesi gerçekleştirilmelidir.

C- Hammadde ve Teknoloji Açısından

1. Halıya uygun en iyi yünü verecek koyun cinsinin üretimi yaygınlaştırılmalıdır.
2. Halı ipliği içerisinde, kaliteyi olumsuz etkileyecek kirli ve sentetik elyafların kullanılması önlenmelidir.
3. İplik teknolojileri geliştirilmeli ve uluslararası nitelikte iplik üretimi yaygınlaştırılmalı, standardizasyona önem verilmelidir.
4. Halı ipliği boyama teknolojileri araştırılmalı, doğal boya bitkileri ziraatı ve boyamacılığı geliştirilmelidir.
5. Halı dokuma tezgahları düzgün ve seri üretime yönelik olarak insan ergonomisi açısından düşünölüp, yeniden dizayn edilmelidir.
6. Halıcılıkta kullanılan yeni apre teknolojileri geliştirilmeli ve kullanılmalıdır.
7. Halıcılıkta kullanılan alet ve avadanlıklar geliştirilmelidir.

D- Üretici ve Üretim Açısından

1. Üreticilere araç gereç kullanım, iş ve iş disiplini konularında eğitim verilmelidir.
2. Üretimde merkezi ve büyük çaplı atölyeleşmelere gidilmeli, teşvik edilmelidir.
3. Prefabrik halı atölyeleri geliştirilmeli, yaygınlaştırılmalıdır.
4. Üretici her açıdan korunmalı, desteklenmelidir.
5. Kaliteli üretim teşvik edilmeli, ödüllendirilmelidir.

E- Ticari ve Tanıtım Açısından

1. Halıda, i ve dış pazar araştırmaları yapılmalıdır.
2. Uluslararası seviyede reklam, film ve çarpıcı sloganlarla, aktif tanıtım kampanyaları ile desteklenmelidir.
3. Dış ölkelerde mağazalar açılmalı, gümrük depoları tutulmalı ve her sene Türk Ha-

lısı haftaları tertip edilmelidir.

4. Uluslararası sergi ve sempozyumlar düzenlenmelidir.

5. Uluslararası ticari fuarlara, üstün ürünlerle katılmalıdır.

6. Halıcılıkta ihracatçı birlikleri kurulmalı, kurulanlar geliştirilmeli ve desteklenmelidir.

7. Halıcılıkta her konuda eğitimli, deneyimli, dil bilen profesyonel satış elemanları yetiştirilmelidir. (41)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE HALI ÜRETİMİ ÜZERİNE ISPARTA'DA GELİŞTİRİLEN PROJELER, ÖNERİLEN HALI TASARIM VE ÖRNEKLERİ

3.1. Isparta'da Geliştirilen Projeler

3.1.1. Özel Kuruluş Projeleri

Isparta'da araştırdığım el halısı üreten halı kuruluşlarından birkaç tanesi hariç yeni projeler geliştirmek için bir teşebbüs içine girmemişler. Halıcılığın içinde bulunduğu bu kriz döneminde yeni projelere kaynak ayırmak yerine, anlık dönemleri geçirme yönüne doğru bir eğilim olduğunu saptadım. Düşünce halinde kalan bazı tasarımlar olsa da, bunlar hiçbir zaman proje haline dönüşmemiş.

Doğaldır ki projeler, finans tabanına oturan girişimlerdir. Şu an içinde bulunulan ekonomik zorluklar nedeniyle, hiçbir özel kuruluş ticari riske girmek istemiyor ve bunun için de gerekli olan finansı ayıramıyor. Gelecek açısından da, önümüzdeki on yılda bile bir proje girişimi olabileceğini düşünemiyorlar. Ancak devlet desteği ile organize girişimler olabilirse, kuruluşlar tüm güçleriyle proje oluşturabileceklerini düşünüyorlar.

3.1.2. Resmi Kuruluş Projeleri

Resmi kuruluşlardan yalnızca Sümerhalı A.Ş.'nin bazı projeleri olmuş.

Sümerhalı bünyesinde 1990 yılından bu yana (Ürün Araştırma Geliştirme Müdürlüğü'nün kurulması ile), Doku, konstrüksiyon, Teknik ve Desen tasarımı olarak yaklaşık 60 civarında özgün proje gerçekleştirilmiş, bunlardan 10 tanesi tip olarak geliştirilerek yaygın üretime alınmıştır.

760040020 Proje numarası verilmiş olan "Sümer Halı El Dokuma Halıcılığı Geliştirme Projesi, bunların ilklerindedir. "Türk Halıcılığının geçmişteki şöhretini ve dış pazarlardaki itibarını yeniden sağlamak suretiyle el sanatını önemli bir döviz kaynağı haline getirmeyi hedef alan ve 1963 yılında yoğunluğu artan çalışmalara Sümerbank'da katılmış ve I. Beş Yıllık Plan Dönemi'nde "katma değerinin yüksekliği, iç ve dış pazar ta-

(41) Oğuz, Sakarya, Isparta Halıcılığının Dünü, Bugünü ve Geleceği, Isparta'nın Dünü, Bugünü ve Yarını Sempozyumu,(Bildiri) Ankara 1992, sh: 546-551

leplerinin müsait oluşu, geniş istihdam yaratma olanağı, teşebbüse bağlanacak sermaye rantabilitesinin mükemmelliği, Türkiye'nin sosyal ve ekonomik bünyesine uygunluğu" gözönünde tutularak "Türk El Dokuma Halıcılığını Geliştirme Projesi"ni hazırlamak suretiyle bu alandaki etkinliğine yön verilmiştir.

1966 yılında, Isparta, Burdur, Denizli ve Afyonkarahisar illeri "Isparta Pilot Bölgesi" olarak kabul edilmiş, projenin uygulanmasına pilot bölgeden başlanması öngörüldüğünden ilk bölge teşkilatı burada kurulmuştur. Bu amaçla; projenin 1.kademesi olarak Ankara'da Sümerbank Halıcılık Müessesesi kurulmuş, Isparta'daki Halı İpliği Fabrikası ile Hereke Halı Merkezi "Müesseseye" bağlanmıştır. Ancak üretim ve pazarlama merkezinden uzak oluşunu da içine alan bir takım mahzurlar nedeniyle, bilahare müessese merkezi 1.10.1967 tarihinde Isparta'ya nakledilmiştir. Proje, geçen süre içerisinde 1976, 1978, 1981, 1982 yıllarında revizyona tabi tutulmasına rağmen istenilen şekilde uygulanamamıştır. Müessese bünyesinde 4 bölge müdürlüğü (Ilıcı, Erzurum, Kahramanmaraş, Yozgat, Sivas ile 6 adet bölge şefliği, Sandıklı, Kula, Kayseri, Emirdağ, Konya, Niksar, Hacıömer) faaliyetini sürdürülmüştür. 1985 ve 1986 yıllarında yapılan çalışmalar ve proje revizyonları sonucunda yatırım kapsamı genişletilerek; geleneksel Türk El Halıcılığının geliştirilmesi, yerli madde kullanılması ve kırsal bölgelerdeki boş işgücünün değerlendirilerek, geniş çalışma olanağının sağlanması, üretilecek halıların bir bölümünün ihraç edilerek dış ticaret dengesi bakımından muhtaç olunan döviz kaynaklarının gelişmelerine yardımcı olunması ve ayrıca klasik desen, renk ve motif özelliklerinin geleneksel yapısına uygun olarak korunması yanında Türkiye sathına yaygınlaştırılması amaçlarıyla Isparta'da mevcut Halıcılık müessesesi yanında Bünyan, Hereke ve Diyarbakır Müesseselerine de ayrıca Halıcılık görevi verilmiştir. Projeye göre bölgelerde toplam olarak 10.000 adet tezgah kurularak 200.000 m2 halı dokunması planlanmıştır.

Proje faaliyetinde Isparta Müessesesine bağlı bölge müdürlükleri, Merkez, Sandıklı, Kula, Konya, Denizli, demirci olarak örgütlendirilmiş ve atölye açma çalışmaları 1987 yılı sonuna kadar sürdürülmüştür. 1987 yılı içerisinde 1250 adet metal tezgah yapımı gerçekleştirilerek bölgelere dağıtılmıştır (42).

Tasarruf düşüncesinin yanısıra üretim ve pazarlama merkezlerinin uzaklığı, yayılmada karşılaşılan mevzuat zorlukları, kalifiye personel yetersizliği gibi sebeplerle El Dokuma Halıcılığı Projesinden beklenen sonuç alınamamıştır. Mevcut proje III. Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde El Dokuma Halıcılığı Etüd Projesi'ne dönüştürülmüştür. Bu dönemde Isparta Halıcılık Müessesesine bağlı Kars, Kahramanmaraş, Yozgat ve Sivas illerinde birer Halıcılık Bölge Müdürlüğü teşkilatı kurularak Bölge teşkilatı sayısı 7'ye yükselmiştir.

El Dokuma Halıcılığını geliştirme projesi 1976 yılında yeniden gözden geçirilmiş ve 1987 yılını da içine alacak şekilde revize edilmiştir.

Devlet Plânlamada yer alan projelerinden biri de Türk Halıcılığını Geliştirme Projeleri adında olan projedir.

---

(42) Prof.Dr. Önder, Küçükerman, A.G.Y. sh: 241-243

Resmi kuruluşlardan Aşevi-İşevi'de Isparta Valiliğince geliştirilen bir projedir. şu an halen halı dokunan kuruluşta, ev ekonomisine katkıda bulunmak isteyen dokuyuculara destek olması bakımından önemli bir uygulamadır.

ÜRETİM YÖNÜNDEN :

1. Eskiden her bir halı tipi için asgari 2 veya 4 kalitede üretim yapılırken, alınan tedbirlerle tek tip süper kalite üretimin dışında üretim yapılmasına izin verilmiş, bu gibi süper kalite dışındaki halılar tasfiye edilerek dokuyucu veya dokutucuya iade edilmiş, iade olanağı olmayan halılar ise hatalı ibaresi ile merkezi bir mağazada satışı sağlanmıştır.

2. Kaliteli halı üretiminde önemli bir faktör olan kontrollü üretimin etkin hale getirilmesini teminen çok dağınık durumda yapılan üretimin toplulaştırılması bunun için de atölye tipi üretimin teşvik edilmesi gayesiyle teşkilata ait üretim birimlerinden Hereke, Isparta, Sandıklı, Denizli, K.Maraş, Sivas, Kayseri, Pertek, Diyarbakır'da modern tarzda halı dokuma atölyeleri tesis edilmiş, atölyeciliği teşvik için bin düğüm dokuma ücretleri, diğer üretim yerlerinde uygulanan bin düğüm ücretlerinin değerinde tutularak buralara olan rağbetin artırılmasına çalışılmaktadır.

3. Amil firma ve kuruluşların da atölye tipi üretime geçmeleri konusunda gerekli teşvik tedbirleri yavaş yavaş artırılarak sürdürölmektedir. Nitekim son zamanlarda münferit ve amillerin de atölye tipi üretime yöneldikleri teşkilat üretim birimlerinden gelen bilgilerden anlaşılmaktadır.

4. Müessese ve bağlı bölge teşkilatlarının yöredeki mahalli kuruluşlar ve kitle örgütleri ile sıkı temaslar sonucunda gerek eğitim amaçlı ve gerekse eğitim sonrası üretim amaçlı atölye açma ve yayılma çalışmaları artarak devam etmektedir.

5. Kalitesiz üretimin önlenmesini teminen, halı dokumada kullanılacak ipliğin seçiminden halının dokunması ve pazara sunulmasına kadar olan süreçte uygulanacak kalite kontrol esasları hazırlanıp müesseselere gönderilerek uygulanmasına başlanmıştır.

DESEN, RENK, BOYA VE HAMMADDE KALİTESİ YÖNÜNDEN YAPILAN ARAşTIRMA VE GELİşTİRME ÇALIşMALARI :

1. En iyi kalitede halı ipi üretimine olanak sağlayacak yapağı tiplerinin belirlenerek bunların satın alınması sağlanmış, üretilecek ipliğin kalitesine uygun olarak tefrik ameliyesi yapılması sağlanmıştır.

2. Yapağı yıkama usulleri üzerinde araştırmalar yapılarak, iplik kalitesini olumsuz yönde etkileyici uygulamalar terkedilip, yerine uzun araştırmalar sonucu bulunan yıkama maddeleri uygulanmak suretiyle yıkama kalitesi yükseltilmiştir.

3. Mevcut boya reçetelerinde yapılan değişiklikler renk ve boya özelliklerine göre 1/1 veya 1/2 metal kompleks boya grupları ile yapılan deney çalışmalarından olumlu sonuç alınmış, boyalar temin edilerek boyama çalışmaları başlatılmış ancak bu boyalarla üre-

tilen ipliklerin renk asortisinin tamamlanamaması sebebiyle henüz halı dokutulmasına başlanılamamıştır.

4. Ülkenin dört bir tarafındaki cami, müze vb. tarihi yapılarda bulunan kökeni çok eskilere dayanan Türk El Dokuma Halılarının desen bilgeleri derlenerek desen arşivini zenginleştirme çalışmaları ve bunların halılara uygulama çalışmalarına başlanılmıştır. Derleme ve arşivleme çalışmaları devam etmektedir.

5. Arşivlerde bulunan desenlerde ise günün modasına uygun renklerden oluşan renk değişikliği çalışmaları yapılarak üretime peyderpey sevkedilmektedir.

6. Tezgah sayısının gereksinimi olan desenlerin temini için desen komisyonu aracılığı ile seçilen desenler ofset tekniği ile çoğaltılarak dokuyucunun istifadesine sunulmaktadır. Buna bağlı olarak 16 adet Hereke, 3 adet Ladik, 3 adet Kula, 6 adet İnce Anadolu, 4 adet Sivas, 3 adet Kars, 3 adet Ezine, 3 adet Yağcıbedir, 3 adet Bergama, 5 adet Isparta tipine ait desenler basılarak çoğaltılmak suretiyle üreticilere sunulmuştur. Yapılan bu çalışmalara paralel olarak özgün yeni desen çizimi ve çoğaltılması işlemi Desen Araştırma atölyelerinde devam etmektedir.

7. El eğirmesi ve doğal boyadan mamul yöresel halı dokutulması çalışmaları sürdürülmektedir. Bu amaçla deneyler yapmak için bulunan boya maddelerinden boyanan makina eğirmesi ipliklerden dokunan halı örneğinden olumlu sonuç alınmıştır.

MALZEME, ARAÇ VE GEREÇ YÖNÜNDEN YAPILAN İYİLEŞTİRME ÇALIŞMALARI :

1. Halı dokumada öteden beri ahşap germe ve sarma tezgahların kullanıldığı herkesçe bilinmektedir. Ancak ahşap tezgahların kötü kullanımından, iyi koşullarda korunmamasından dolayı zamanla tezgah bünyesinde oluşan çarpılmalar halıların kalitesini olumsuz etkilemekte, diğer yandan son zamanlarda kereste fiyatlarındaki anormal yükselişler, tezgah yapımına elverişli kereste temininde karşılaşılan güçlükler, metal tezgahların ahşaplara nazaran daha uzun ömürlü olması, yapımında önemli bir sorunun olmayışı sebebiyle ahşap tezgahlar terkedilerek yerine metal tezgahlar kurulmaktadır. 1985 yılı sonu itibarıyla 5182 tezgaha ek olarak, 1986 yılında 2723 adet, 1987 yılında 2500 adet olmak üzere 5223 adet metal tezgah yaptırılarak dokuyucuların yararlanmasına sunulmuştur. Mevcut ahşap tezgahlardan kullanım süresini doldurmuş ya da kullanılmayacak derecede yıpranmış olanlar alınarak yerine metal tezgahlar devreye sokulmaktadır. -

1987 yılı tezgah mevcudu 1985 yılı tezgah mevcudu ile karşılaştırıldığında %100 oranında artış olduğu görülecektir.

Diğer taraftan mevcut ahşap kilim tezgahları üzerinde araştırmalar yapılmış, aynı tezgahın yapabileceği işi yapabilecek metal tezgah projesi hazırlanmış, proje üzerinde yapılan hesaplamada yapılacak metal tezgahın maliyeti ve ağırlığının ahşap tezgaha nazaran %50 oranında daha ucuz ve daha hafif olacaktır.

EĞİTİM FAALİYETLERİ

Genel Müdürlük, özellikle kendi üretim ve yönetim birimlerinde görev alacak dokuyucu, öğretmen, teknisyen ve yöneticileri yetiştirmek üzere ve araştırma, uygulama faaliyetlerine de yer verebilecek şekilde techiz edilmek suretiyle bir eğitim merkezi inşaatına başlanmış bulunmaktadır. 1988 yılı içerisinde faaliyete geçirilmesi planlanan merkezde;

- Yurdun muhtelif bölgelerinden derlenmiş kız öğrencilerin yatılı olarak barındırılıp halı dokuma sanatının öğretilmesi,

- Halı dokuma sanatını bilen, öğretme yeteneğine sahip dokuyuculardan halı öğretmeni yetiştirilmesi,

- Mevcut öğretmenlerin, teknisyenlerin ve yönetici kademesinde görev almış personelin geliştirilmesi

- Dokuma tekniklerinin geliştirilmesi ve seri üretime olanak verecek çalışma usullerinin tespiti

- El dokuma halıcılığının bütün konularında araştırma yapılması amaçlanmaktadır.

- Halı dokumacılığı konusunda bugüne kadar yayınlanmış bir eserin bulunmayışı hem dokuyucular ve hemde öğrenciler için önemli bir eksiklikti, bu eksikliğı kısmen de olsa giderebilmek amacıyla "Halıcının El Kitabı" isimli yayın bastırılarak ilgililerin yararlanmasına sunulmuştur.

<u>Etkinlik Konusu</u>	<u>1985 Yılı</u>	<u>31 Eylül 1987</u>	<u>% Artış</u>
Müessese sayısı	1	4	400
Bölge Müd. sayısı	11	22	200
Atölye Sayısı	33	210	636
Tezgah sayısı	2.753	9.485	345
Halı öğretmeni	30	416	1.386
Dokuyucu Sayısı	5.800	18.646	218
Halı üretimi (m2)	74.000	131.900(Beklenen)	178

UYGULAMADA KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ALINMASI GEREKEN ÖNLEMLER

1. El dokusu halı iplikleri standardı ile El dokusu halı standardına uyulma mecburiyeti getirilmeli, standart harici halıların üretilip pazarlanmasına izin verilmemeli, bu husus halılara konulacak etiketlerle belgelenmelidir.

2. Kaliteli halı üretiminde önemli faktör olan atölye tipi işletmeciliğın teşvik edilmesi bunun için de,

- Nüfusu 5000'den az olan yerlere uygulanan gelir vergisi muafiyetinin diğer yerleşim birimlerine de uygulanması
- Atölyelerde çalışacak acemi dokuyucuların başlangıçta hakettikleri ücret oldukça düşük seviyelerde kalmakta, bunun sonucu mesleğe rağbet olmamaktadır. Teşvik için dokuyucu ustalaşınca kadar (asgari üç ay) bin düğüm işçiliklerine ilaveten, özel fonlar aracılığı ile karşılanmak suretiyle teşvik ücreti ödenmeli.
- Halı dokuyucularının sağlık sigorta kapsamına alınması uygulanması memnuniyet verici bir aşamadır.
- Modern tarzda halı atölyelerinin inşa edilip yaygınlaştırılması için yatırımcılara düşük faizli ve uzun vadeli kredi sağlanması, verilen kredinin sıkı bir şekilde denetlenmesi.

3) Halıcılık konusunda sektördeki koordinasyonu sağlayıcı tek bir teşkilatlanma modelinin geliştirilmesi.

4) Pazar gereksinimlerinin anında tesbiti, oluşacak değişikliklerin anında izlenebilmesi için yurt dışındaki elçilikler bünyesinde halıcılık birimi oluşturulmalı ya da Avrupa'nın belli başlı merkezlerinde teşhir ve tanıtım faaliyetlerinin organizasyonu devletçe yapılmalıdır. Gerekli tanıtım gerçekleştikten sonra pazarlama merkezleri kurulmalıdır.

5) Dünya pazarlarında büyük beğeni kazanan ipek halıların üretiminin yaygınlaştırılması, ipek ipliği üretiminin artırılması için özel teşvik tedbirleri getirilmesi, ihtiyacın karşılanamadığı durumda ipek ipliği ithalatında kolaylıklar sağlanmalıdır.

6) İşsizliğin yoğun olduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yapılacak halıcılık faaliyetleri gerek yatırımcı ve gerekse dokuyucu açısından özendirilip teşvik edilmelidir. (43)

Isparta Sümer Halı Fabrikası'nın, eğitim çalışmaları kapsamında 1989 yılında başlatmış olduğu iki yeni proje, Türk Halıcılığı açısından büyük önem taşımaktadır.

bu iki yeni projeden birincisi, "Ürün Araştırma ve Geliştirme Müdürlüğü"nin kurulmasıdır. Bu girişimin amacının halıcılığımızın, desen, renk ve hammadde kalitesi bakımından istenilen düzeye yükseltilmesi ve bu yönde araştırma birimlerine yardımcı olunması... biçiminde ve tanımlanmış olduğu görülmektedir. Böylelikle halılarımıza, geçmişte ün kazandırmış olan Türk desen ve motiflerinin araştırılıp, karakterlerini bozmadan geliştirilmesi çalışmalarının başlatıldığını görüyoruz. Bu amaçla da, müzelerde, özel koleksiyonlarda bulunan eski halılarımızın belgelenecek arşivlenmesi yoluyla, ürünlerin saflaştırılması ve bu iş için, gerekli olan yeni tasarım tekniklerinin kullanılması düşüncesinin desteklenmeye başlandığı anlaşılıyor.

Diğer proje ise, eski fabrikanın bugün terkettiği arazisi üzerinde inşa edilen yeni bir

(43) Ali Rıza ERCAN (Sümerbank Gen. Müd.Yrd.), "Sümerbank Türk El Halıcılığını Geliştirme Çalışmaları, Sorunlar ve Çözüm Önerileri", Vakıflar Haftası Halıcılık Semineri, Isparta, 1987

yapının, Halıcılık Meslek Yüksekokulu olarak kullanılmasıdır. Sümerhalı - Isparta Halı Fabrikası ile Süleyman Demirel Üniversitesi arasındaki işbirliği sonucunda, Türk halıcılığının çok önemli bir gereksinimi olan bu okul kurulmuştur.

Böylelikle, Batı Anadolu Halıcılığı içinde, Isparta'da ilk entegre halıcılık çalışmasını başlatmış olan bu fabrika bu kerede bir üniversite işbirliğiyle kurulan halıcılık okuluna destek vermektedir. (44)

3.1.3. Üniversite Projeleri

Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta Meslek Yüksekokulu Halıcılık Bölümü ve Sosyal Bilimler Bölümü ile işbirliği içinde hazırlanmış ve 1990 yılında bildiri haline getirilmiş "Isparta El Halıcılığının Dokuyucu, İmalatçı ve Satıcı Yönünden İncelenmesi" konulu araştırma projesi'nin amacı; Isparta'daki dokuyucu, üretici ve satıcılar yönünden el halıcılığı içindeki talep ve isteklerinin hangi doğrultuda olduğunu saptamak, bunun sonucunda getirilebilecek önerilerle Isparta el halıcılığına yeni bir boyut kazandırmaktır. Bu araştırmanın tümü "Isparta'nın Dünü, Bugünü ve Yarını" konulu sempozyum kitabında yayınlanmıştır. Projenin özeti şöyledir :

«... Çalışmalarını bölgesel olarak sürdüren halı piyasasında, yıllarca kalitesiyle söz sahibi olmuş Anadolu illerinden biri de kuşkusuz Isparta'dır. Isparta Türk şehirleri arasında halıcılığa en geç başlayan, fakat en büyük şöhrete ulaşan beldedir.

Isparta iline halıcılığın ilk olarak Oğuz boylarından Hamit Oğulları ile geldiği, başka kaynaklara göre ise bölgede yörükler arasında şehir ve kasabalardaki halılardan daha kaba, ilkel tezgahlarda halı ve kilim dokumasının bilindiği belirtilmektedir... İlin genel olarak dağlık ve yaylalık bir toprak yapısına sahip oluşu, tarım alanlarının yetersizliği nüfusun bir kısmının tarımda çalışmasını olanaksız kılmıştır. Çeşitli yıllarla Avrupa pazarına giren halıcılık, Isparta halkının bu iş koluna kaymasına neden olmuştur.

Fazla özel bir yetenek gerektirmeyen halıcılıkta, eve iş verme sistemi üzerine kurulan çalışmalar, halkın da işine yaramış ve ev sanayii biçiminde gelişmiştir. İlde büyük sanayiinin yerini, küçük sanayi ve ev sanayi almış, böylece halıcılık Isparta ekonomisinin temelini oluşturmaya başlamıştır... Ancak, Isparta halıcılığının dünü ile bugünü arasında büyük farklılıklar gözlenmektedir. Isparta'da halıcılığın dünü denilince akla; evlerden taşan kirkit sesleri ve belki de dünyada bir benzeri bulunmayan "Halı Pazarı"nın kurulduğu günlerde sokak ve caddelerde; sırtında, at arabasında halı taşıyan köylü ve şehirli akla gelir. Hangi köy ve kasaba otobüsünün üzerine baksanız gelirken halı, giderken de ip taşıdıklarını görürdünüz.

Isparta çayı boyunca yıkamahanelerin yıkadığı al, bakır, beyaz, lacivert zeminli renge renk yüzlerce halıyı ve halı ipi fabrikalarının attığı boyalı suların her gün ayrı bir renkte çaydan aktığını görmek mümkündür. Çocuklar, halı dokurken söylenen ve kirkit seslerine, gülcan gıcırtilarına karışan ninnilerle büyürdü.

Bugün ise; sokaklarda duyulan kirkit sesleri kuşların cıvıltılarını kesmeleri gibi kesilmiş, evlerden eskisi kadar türkü ve şarkı sesleri duyulmaz olmuştur. Halı üretimi ka-

(44) Prof.Dr.Önder Küçükerman, A.G.Y. sh: 255

pasitenin çok altındadır. 1986 yılı rakamlarına göre Isparta ili 1.600.000 m²'lik el halısı dokuma kapasitesine sahipken, dokunan Isparta halısı miktarı 538.885 m²'dir.

Genelde tüm ülke halıcılığında görülen sorunlar, Isparta halıcılığında dahada belirgin hale gelmiştir. Örneğin, dokumada kullanılan malzemenin kalitesinin bozulması, dokuyucu sayısının azalması, apartman tipi konutlaşmanın tezgahların evlerden çıkarılmasına yol açması, sık sık belirtilen ve tartışılan konular arasındadır. Dualarla açılan “Halı Pazarı”ndan istediği kalitede halı bulamayan halı alıcısı da, emeğinin karşılığını alamayan halı satıcısı da mutsuz ayrılmaktadır...

Araştırma verileri, 1989 yılında Isparta Belediye Sınırları içinde oturan, evde ve atölyede halı dokuyan kişiler arasından rastgele örnekleme yöntemiyle seçilen 210 dokuyucu ve 152 halı üreticisi ve satıcısına ayrı düzenlenmiş anket formlarının uygulanması sonucu toplanmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma kapsamına giren dokuyucuların %96'sı kadın, %4'ü erkek olup; %70'i ilkokul mezunu, %21'i okur yazar olmayan, %8'i orta dereceli okul mezunu ve %5'i yüksek okul mezunudur.

Üretici ve satıcıların ise tamamı erkektir ve %53'ü ilkokul mezunu, %34'ü orta dereceli okul mezunu, %12'si yüksek okul mezunudur. %1'i ise okuma yazma bilmemektedir.

Dokuyucuların; %10'unun 1-5 yıl, %11'inin 6-10 yıl, %13'ünün 11-16 yıl, %64'ünün 16 yıldan fazla zamandır halı dokudukları belirlenmiştir.

Dokuyucuların %84'ünün evde, %16'sının atelyede halı dokudukları saptanmıştır. Araştırma sonucunda dokuyucuların %81'inin halı dokumayı ailesinden öğrendiği, %17'sinin komşularından ve %2'sinin de kursa katılarak öğrendiği belirlenmiştir. Dokuyuculara günde kaç saat halı dokudukları sorulduğunda %66'sının günde 8 saat, %19'unun 9 saatin üstünde çalıştığı saptanmıştır. 5 saatten az çalıştığını belirtenlerin oranı %15'tir.

Isparta bölgesinde geleneksel olarak 160x260 cm. boyutlarından 200x300 cm. boyutlarına kadar olan halılara “Kelle”, 200x300 cm. boyutundan daha büyük olanlarına ise “Taban” adı verilmektedir. Ispartada dokuyucular tarafından en çok dokunan halı boyutu %41 oranıyla Kelle halısıdır. Bunu %37 ile seccade, %13 ile taban halısı izlemektedir. Yolluk, paspas ve minyatör halı dokuyanların oranı ise %9'dur.

Üretici ve satıcılara en çok satılan halı boyutu sorulduğunda, %40'ı kelle halısının, %32'si seccade boyutundaki halıların %28'i taban halısının satıldığını belirtmişlerdir.

Dokuyucuların %85'i malzemeyi halı ipi satıcılarından, %11'i Sümerbank İplik Mağazalarından temin etmektedirler. %4'ü ise malzemeyi üreticilerin getirdiğini ve nereden alındığını bilmediklerini belirtmişlerdir.

Tablo-1 : Dokuyucuların Halıcılıkta Karşılaştıkları Sorunlara Göre Dağılımı

<u>Karşılaşılan Sorunlar</u>	<u>Denek Sayısı (n=210)</u>	<u>Denek %'si</u>
Pazarlamada Güçlük	128	61
Kaliteli hammadde temini zor	84	40
Kredi temini zor	30	14
İstenen renkte iplik bulmak zor	20	10
Model bulmakta güçlük	15	7

Dokuyuculara halı dokumayı sevip sevmedikleri sorusu yöneltildiğinde %58'i halı dokumayı sevdiklerini, %40'ı sevmediklerini belirtmişlerdir. Halı dokumayı seven dokuyucuların %53'ü boş zamanını değerlendirdiği için, %49'u kârlı bir iş olduğu için ve %20'si evinden ayrılmadan yapılacak bir iş olduğu için halı dokumayı sevdiklerini belirtmişlerdir. Halı dokumayı zevkli bir iş olarak görenlerin oranı ise %124'dir. (Denekler birden fazla seçeneği işaretlemişlerdir)

Dokuyuculara “Kaliteli bir halıda hangi özellikler bulunmalı?” sorusu yöneltildiğinde verdikleri cevaplara göre dağılımları Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo-2 : Dokuyuculara Göre Kaliteli Halıda Bulunması Gereken Özellikler

<u>Özellikler</u>	<u>Denek Sayısı (n=210)</u>	<u>Denek %'si</u>
Dm ² 'deki düğüm sayısının standartlara uygun olması	140	67
İplerin kaliteli olması	85	40
Kenar düzgünlüğü	70	33
Potluk olmaması	40	19
Havların iyi kesimi	54	26
Abraj olmaması	31	15
Saçak düzgünlüğü	14	7
Atkı fişkırlığının olmaması	26	12
Arka kısmının düzgünlüğü	39	19
Renklerin uyumu	44	21
Desen düzgünlüğü	55	26
Kalite hakkında bilgisi yok	5	2

Dokuyuculara dokudukları Isparta halısının dm²'deki düğüm sayısı sorulduğunda; %58'i 22x24 olduğunu belirtmiş, %26'sı 26x33 olduğunu belirtirken, %16'sı düğüm sa-

yısını ölçmediklerini ve bu konu hakkında bilgilerinin olmadığını belirtmişlerdir.

Türk Standartları Enstitüsü'nün El dokusu Türk Halılarının teknik özelliklerine ilişkin sınıflandırılmasında verilen değerler;

Isparta Süper için.....	26x33
Isparta I için.....	25x31
Isparta II için	24x30
Isparta III için	24x28'dir

Araştırma bulgularından da anlaşılacağı gibi dokunan halıların ancak %26'sı Isparta Süper için verilen standartlara uymaktadır.

Tablo-3:Dokuyucu, Üretici ve Satıcıların Isparta El Halıcılığının Bugünkü Durumuna ilişkin verdikleri Cevaplara Göre Dağılımı

<u>GÖRÜŞLER</u>	<u>Dokuyucuların %'si (n=210)</u>	<u>Üretici ve Satıcıların %'si (n=152)</u>
Eskiye oranla kötü	67	93
Eskiye oranla iyi	7	3
Bir değişiklik yok	14	4
Bilmiyorum	12	...

Dokuyucuya göre Isparta halısının piyasada tutulmama nedenlerinin başında %73 oranı ile makina halısının el halısına göre daha ucuz satılması gelmektedir. Dokuyucuların %29'u kalitenin bozulduğu, %25'i kaba olduğu, tüketicilerin daha ince halılara ilgi gösterdiği, %8'i desen azlığı, renk uyumsuzluğu ve istenilen boyutta bulunmayışı nedenleriyle Isparta halısının piyasada tutulmadığını belirtmişlerdir.

Bunun yanında dokuyucuların %34'ü el emeği olduğu, %48'i kaliteli ve dayanıklı olduğu için bugün Isparta halısının piyasada satıldığını belirtmişlerdir. Kışın sıcak tuttuğu için tüketiciler tarafından istendiğini belirtenlerin oranı %26'dır. Dokuyucuların %20'si ucuz olduğu, %10'u geleneğin etkisi olduğu için Isparta halısının piyasada tutulduğunu belirtmişlerdir...

Tablo-4 : Üretici ve Satıcılara Göre Isparta Halısının Eski İtibarını Kazanması İçin Alınması Gereken Önlemler

<u>Önlemler</u>	<u>Denek Sayısı (n=152)</u>	<u>Denek %'si</u>
Kaliteli hammadde kullanımı	135	86
Standartlara Uyulması	82	54
Devlet Denetiminin Sağlanması	34	22
Reklam ve tanıtım çalışmaları ve dış ticarete açılma	29	19
Desenlerin zenginleştirilmesi	28	18
İşçi ücretlerinde iyileştirme çalışması	16	10
Pazarlama güçlüklerinin önlenmesi	12	7

SONUÇ VE ÖNERİLER

- Isparta ilinde dokuyucuların en fazla dokudukları ve en çok talep edilen halı boyutu kelle halısıdır.

- Dokuyucuların büyük çoğunluğu malzemeyi halı ipi satıcılarından satın almaktadırlar. Üretici ve satıcılara göre Isparta halısının eski itibarını kazanması için yapılan önerilerin başında kullanılan malzemenin kalitesinin düzeltilmesi gelmektedir.

- Pazarlama güçlüklerinin önlenmesi, üretici ve satıcılarca daha düşük oranlarda belirtilmesine karşın, dokuyucuların karşılaştıkları güçlüklerin başında gelmektedir.

- Dokuyucuların yaklaşık yarısı halı dokumayı sevmemektedir. Halı dokumanın sevilmemeye nedenleri arasında yorucu olması önemli bir pay almaktadır. Bu yorgunluğun azaltılması, halı tezgahı ve oturma yerinin dokuyucunun rahat çalışmasına uygun biçimde tasarlanmasıyla mümkün olabilir.

- Önemli bulgulardan biri de dokuyucuların büyük çoğunluğunun başka bir işe girme olanağı olsa halı dokumaya devam etmeyeceklerini belirtmeleridir. Kalifiye dokuyucu bulma sorunu Isparta ilinde yeni iş olanakları yaratıldıkça artacak görünümündedir.

- Dokuyucuların kaliteli bir halıda olması gereken nitelikler konusunda büyük oranda bilgi eksikliği olduğu saptanmıştır. Kaliteli ve iyi bir halı elde edebilmek için dokuyucu eğitimine önem verilmeli, ilgililerce kurslar ve seminerler düzenlenmelidir.

- Üretilen halıların yarıdan fazlasının dm²'deki düğüm sayısı açısından TSE'ce belirtilen standartlara uymadığı ve kalitesinin düşük olduğu belirlenmiştir.

- Dokuyucular, üreticiler ve satıcılardan Isparta halısının içinde bulunduğu durumun eskiye oranla kötü olduğunu belirtenlerin oranı yüksektir.

- üretici ve satıcılara göre, Isparta halısının piyasadaki eski itibarını kazanması için alınması gereken önlemlerin başında kaliteli hammaddenin kullanılması ve dokumada TSE'nin belirlediği standartlara uyulması gelmektedir.

- Isparta Valiliği'nce başlatılan Aşevi-İşevi uygulaması, çeşitli nedenlerle evlerinde halı dokuma olanağı bulamayan ve aile ekonomisine katkıda bulunmak isteyen dokuyuculara destek olması açısından olumlu bir uygulamadır.

- Bunlara ek olarak, kaliteli malzeme kullanmayan ve TSE'nin belirlediği standartlara uymayan halılara, etkin bir denetimle pazar payı vermemek; dönün evlerimizden en değerli köşesini süsleyen Isparta halısına günümüzde de eski değerinin kazandırılmasında etkin olacaktır. (45)

Bu araştırmanın dışında, "Tüketici Yönünden Isparta El Halıcılığı" başlıklı bir başka araştırma daha yayınlanmıştır. Üniversitenin geliştirmek isteyip te düşünce halinde kalan bir tasarısı da ekonomik güçlükler yüzünden gerçekleştirilemeyen "Halı-Çini Köy Projesi"dir.

3.2. Önerilen Halı Tasarım Örnekleri

3.2.1. Tasarımların Amacı, Araştırma Aşamaları

Isparta desen yönünden özgün bir tabana sahip değildir. Halıların üzerinde görülen desenlerin çoğu İran kökenli olup, natüralist çiçeklerle bezemelidir.

Benim, Isparta'ya ait bir çizgi oluşturmak ve Isparta'da yaşamış uygarlıklardan günümüze ulaşmış olan çeşitli kazı buluntularının yeni desen tasarımlarına ve halı do-

(45) "Isparta'da El Halıcılığının Dokuyucu, İmalatçı ve Satıcı Yönünden İncelenmesi" konulu araştırma, S.D.Ü., İsp. M.Y.O., 1990

kunmasına uygulamak amacıyla geliştirdiğim düşünce ile özellikle, araştırmamın başında Isparta'nın eski tarihine fazlaca değindim. Belirteceğim, araştırma aşamalarında da tarihinin hangi dönemlerinden yararlandığımı da görülecektir.

Özellikle Isparta'da yaşamış koloni ve uygarlıkların kullanmış olduğu sikkelerin üzerindeki o yöreye ait çeşitli bayrak, tanrıça, sunak gibi izlerin desen karakterine dönüştürülmesi ilk aşamayı oluşturuyor.

Daha sonra bu yöreye özgü (Pisidia Bölgesi), mezar taşları (stellerin) ve üzerindeki çeşitli izlerin de desen karakterine dönüştürülmesi de ikinci aşamayı oluşturuyor.

Bunun için Isparta Arkeoloji Müzesinde, çizim fotoğraf çekme gibi yöntemler ve çeşitli kaynaklardaki resim ve fotoğraflar yardımı ile aslına bağlı kalarak çeşitli eskizler hazırladım.

Her kentin, her turistik bölgenin tarihi bir simgesi olduğu Anadolu'da, Isparta'nın da tarihi bir simgesinin bulunmasından yana da bir proje olabileceğine inanmaktayım.

Isparta müzesindeki bir grup mezar taşı, Sofular ve Aksu'dan gelmiştir. Bunlar bu güne kadar yayınlanmamıştı. Bunlar Pisidia bölgesi'ne özgü mezar taşlarıdır. (Isparta'yı da içine alan mezar taşları)

Timbriada, Sofular ve Aksu bucağı arasındaki Akpınar dağı üzerindedir. Sofular köyü, Eğirdir'e bağlı ve 26 km. uzaklıktadır. Sofular, Yılanlı ovasının kuzeyinde, Akpınar dağı'nın batı yamacında yer alır... Yılanlı ovası Anamas dağları içinde yer alır. Anamas dağları Toros dağlarının kuzey bölümünü oluşturur...

Bugün Göller Bölgesi olarak bilinen "Pisidia Bölgesi" Toros dağları ile güneyinden, Acı Tuz Gölü ile Burdur Gölü arasından geçen Söğüt dağlarının uzantılarıyla dik olarak birleşen Sultan Dağları'yla kuzeyden çevrelenmiştir... Bu bölgeden üç büyük nehir Akdeniz'e dökülür. Bunlar Aksu (Catrus), Köprüçay (Eurymedon) ve Manavgat Çayı (Melas)'dır...

Bu bölgenin en önemli antik şehri Timbriada'dır. Sikkelerin gösterdiğine göre kent Eurymedon nehri üzerinde idi. W.Ramsey Timbriada'nın yüksek Pisidia'nın kuvvetli bir şehri olduğunu söyler...

Dağlık bölgelerde yaşayan Pisidia'lılar Tiranlar tarafından yönetiliyor ve korsanlık yapıyorlardı. Bu bölgede çok güzel üzüm bağları, sığırlar için bol otlaklar vardır ve ormanlık bölgelerden kereste elde edildiğini yazar.

Pisidia Bölgesi, M.Ö.II.binde Arzava Krallığı içinde yer almıştır. Bölge kolay istila edilemeyen, istila edilse bile tam olarak otorite altına alınamayan bölgedir... M.Ö.8.yy.'da Anadolu'da Frig'lerin bir devlet olarak ortaya çıkmasıyla Pisidia Bölgesi'nin batı bölümü, bu devletin egemenliği altına girmiştir.

Frig ve Lidya devrinde Pisidia hakkında pek fazla bilgi edinemiyoruz... M.Ö. 5.yy. sonunda batı Anadolu, genç Kyros'un ağabeyi Pers Kralı II. Artakserkses'e yapacağı seferin gerçek sebebini gizlemek için Frigya'ya yağma akınlar yapan Pisidia'lılara karşı ceza seferi yapacağını bildirmiştir...

Pers egemenliğinin bitmesiyle Helen etkisi Pisidia'da yayılmaya başladı. Bazı barbar Pisidia şehirleri kendilerini ilkel şehirleri kendilerini ilkel şehirleri içinde organize ettiler. böylece Pisidia'da Helenistik Krallıklar kurulmuş oldu...

Roma İmparatorluk devrinde bu bölge en parlak dönemini yaşadı. Timbriada'nın Roma İmparatorluk devrine ait sikkeleri Madrian (117-138) zamanından Maximinus (235-238) zamanına kadar basılmıştır...

M.S.6.yy.'da Kuzey Pisidia'da eşkiya baskısı vardır... 712'de Arap akınlarının İstanbul'a kadar uzanmasıyla Yalvaç ve Eğirdir bir süre Arapların eline geçtiyse de tekrar

Bizanslıların egemenliğine geçmiştir.

Anadolu'nun 1080'de fethinin tamamlanması ile bu bölge Anadolu Selçuklu Devleti'nin egemenliğine girdi... (46)

Bundan sonraki tarihi gelişimini araştırmanın başında verilmiştir. tasarımlara konu olan mezar taşları ve sikkelerin bu devirlerde yoğunlukla Pisidia bölgesinde bulunduğu için, öncelikle bölgeyi tanımlamayı uygun gördüm.

Isparta müzesine Sofular ve Aksu'dan gelen mezar taşlarının çoğu yazısızdır. Bunlar biçimlerine göre iki gruba ayrıldı:

Birinci grup mezar taşlarının karakteristik özelliği, üçgen tepeli ve tek figürlü oluşlarıdır. Gövde tepeye doğru bir piramid gibi yükselir. Ön yüz düzgün kesilmiş ve kabartmalıdır. Figürler tektir ve büst yada boydan tasvir edilmişlerdir. Üçgen tepelerde stilize palmet desenleri vardır.

Ayakta olan erkek figürleri dikdörtgen bir çıkıntı üzerinde dururlar. Diz kapakların altına kadar inen chiton ve himation giyerler. Sağ eller göbek üzerinde ve sol omuzdan gelen himation kıvrımını tutarlar.

Oturan kadın dikdörtgen düz bir çıkıntı üzerinde arkalıksız bir iskemleye oturur. Ayak parmak uçlarına kadar uzanan chiton ve himation giyer. 1.Grubun büst figürleri çıkıntısız düz yüzey üzerindedirler. Bu grubun üçgen tepeleri bazılarında, yan kenarlardan içe doğru kesik ve tepe ucu yuvarlaktır.

İkinci grup mezar taşlarının orijini Anamas olarak gösterilmiştir... Burası Eurymedon kutsal yeridir ve Aksu'nun 2 km. kuzey doğusundadır. Bu grubun genel özelliği üçgen alınlıklı, akroterlidir. Bu grubun işçiliği daha kalitelidir. Figürlerdeki bütün ayrıntılar işlenmiş fakat yüzlerde bir ifade yoktur. Yazıtlar grekçe ve yerli isimlidir. Alınlıklarda yan akroterler küçük, taç akroterler küçük, taç akroter büyüktür. Akroterler palmet desenlidir. Üçgen alınlık içinde rozet, büst yada kartal figürü vardır. Alınlık gövdeden tek yada çift sima ile ayrılır. Dipte iki sima ve silme vardır. Yuvarlak kemerli olanlarda dip dört köşelidir, kemerli sövelidir. Söve kendiliğinden bir ayırt edici ile süslenmiştir... Bu parçaların yan akroterleri ve taç akroterleri palmet desenlidir.

Erkek figürleri düz bir çıkıntı üzerinde ayakta dururlar. Kadınlar ise iskemle veya daha yüksek bir sıra üzerinde otururlar. Erkek figürleri diz kapakların altına kadar uzanan chiton ve himation giyerler. Sağ eller göbek üzerinde, sol eller sol yanda himation kenarından tutarak yukarı doğru çekerler. Kadınlar ayak parmak uçlarına kadar inen chiton ve dizlerin altına kadar uzanan himation giyerler. Himation saçlarını da örter. (47)

Bu bölgede çıkan mezar taşları akrotellerinde ve sikkelerin üzerinde bulunan formların oylumlu süslemelerinin, palmet ve akantusların Isparta halılarında görülen desenlerle benzerlik görüldüğünü saptıyoruz.

3.2.2. Tasarımlara Konu Olan Formlar

Arkeolojik kazılardan elde edilen Pisidia Bölgesi sikke ve sitellerinden desen araştırmama konu olan elemanların tanıtımı ise şöyledir.

1) Şu anda Isparta müzesinde bulunan ve envanterlerine giren Envanter no.su:10.10.81, yüksekliği: 0.705 m. Dip eni: 0,31 m, üst eni: 0,28 m. olan Beyaz kireç taşı mezar stelidir. Üçgen alınlıklı, akroterli, simalı, dip çıkıntılı simalı, kabartmalı ve yazılıdır. Sağ akroter, orta akroter, sol alınlık köşesi kırıktır. Dip ön yüzdeki bir çatlak simayı enine böler.

(46) Durmuş, Kaya, Isparta Müzesi Stelleri, 1992 sayfa:1-5

(47) Durmuş, Kaya, A.G.Y., sh:6-8

Bir kadın ileriye çıkık düz bir çıkıntı üzerinde arkalıklı bir sandalyeye oturur. Ayak parmak uçlarına kadar inen chiton ve himation giyer. Himation dizlerde iki yana açılarak topuklara kadar iner. Himation saçlarını da örter. Sağ kol dirsekten yukarıya kıvrılır ve eli peçesini tutar. Sol kol karın üzerinde durur. Alında iki yana inen boncuk dizisi vardır.

Kadının oturduğu arkalıklı iskemlenin uçları volütlüdür. İskemlenin sol üst yanında, ağız yukarıya dönük bir kama vardır. Başın üstünde sağ ve solda birer rozet yer alır. Rozetler ortada yuvarlak, kenarlara doğru dik çizgilerden oluşmuştur.

Üçgen alınlık içinde yuvarlak bir rozet yer alır. Alınlık altındaki simanın altında, rozetlerin üzerinde bir satır yazıt vardır.⁽⁴⁸⁾

2) Isparta müzesinde bulunan diğer bir stel'de Envanter no.su : 10.11.81 , yüksekliği: 0.73 m. Dip eni: 0.313 m., üst eni: 0.305 m. olan beyaz kireç taşı mezar steli'dir. Yuvarlak kemerli lentolu, akroterli, kabartmalı ve yazıtlıdır. Sağ alt köşe ve yan kıraktır.

Bir erkek ve iki kadın yuvarlak kemerin altında, düz bir şerit üzerinde, erkek ayakta, kadınlar oturarak dururlar. Adam dizlerin altına kadar inen chiton ve himation giyer. Sağ kol dirsekten kıvrılır, himationun altından geçer ve göbek üzerinde durur. Ayaklarına bot giymiştir. Saçlar kabarık ve arkaya taralıdır. Üstü baklava dilimleri gibidir. Gözler iridir.

Kadınlar daha yüksek bir çıkıntı üzerinde bir yerde otururlar. Ortadaki kadın ayak parmak uçlarına kadar inen chiton ve dizlerinin altına kadar uzanan himation giyer. Himation saçlarını da örter. Sağ kol dirsekten kıvrılır ve göbek üzerinde durur. Parmak uçları peçeye dokunur. Sol kol dizlerin üstünde durur. Gözler iridir. Soldaki kadın ayak parmak uçlarına kadar inen chiton ve dizlerin altına kadar uzanan himation giyer, Himation saçlarını da örter. Sağ kol dizlerin üstünde durur. Sol kol dirsekten yukarıya bükülür ve eliyle peçesini tutar.

Lentolu yuvarlak kemer pilasterler üzerinde durur. Kemerin ortasında altı yapraklı bir çiçek vardır. Çiçeğin altında üç satır yazıt vardır. Akroterler palmet desenlidir.

3) Isparta Müzesinde bulunan diğer bir stel de envanter no.su: 6.1.82, yüksekliği: 0.50 m, dip eni: 0.29 m, üst eni: 0.27 m. olan beyaz kireç taşı mezar stelidir. Çıkıntılı, simalı, şerit silmeli, üçgen alınlıklı, dipte çıkıntılı şerit silmeli ve ortada daire içinde üçlü ayak kabartmalıdır. Üst, sol yan ve alt kıraktır.

Simalı ve şerit silmeli üçgen alınlığın altında daire içinde döner biçimli üçlü ayak (Triskeles) figürü vardır. Döner üç ayak birbiri içine girmiş üç dairenin en dıştakinden çıkarlar. Ayaklar dizlerin hemen üzerinden başlar ve dizden bükülürler. Üçgen alınlık içinde belirsiz bir figür vardır.⁽⁴⁹⁾

4) Diğer figürler, stilize motif haline dönüştürdüğüm Pisidia Uygarlığı sikkeleri üzerinde bulunan figürlerdir.

4.1. Pisidia'nın Isında (Burdur) kentinin sikkesinde Tanrıça Artemis figürlü paranın arka yüzünden başak figürü (M.Ö. 1.yy.)

4.2. Pisidia'nın Andeda (Burdur-Bucak) kentinin sikkesinde; İmparatoriçe Julia Domna figürlü paranın arka yüzünden mabet içinde sunak (Altar). (M.Ö.2.yy.)

4.3. Pisidia'nın Andeda kentinin sikkesinde; İmparator Maximinus figürlü paranın arka yüzünden mabet içinde sunak (Altar). (M.Ö. 2.yy.)

4.4. Pisidia'nın Adada (Sütçüler) kentinin sikkesinde; Kutsal Hayvan Boğa başı figürlü paranın arka yüzünden Triskeles (üç bacak). Bu figür Pisidia'nın sembolüdür. (M.Ö. 1.yy.)

(48) Durmuş, Kaya,(Isparta Müzesi Sanat Tarihi Uzmanı) Isparta Müzesi Stelleri, 1992 sh:14

(49) Durmuş, Kaya, (Isparta Müzesi Sanat Tarihi Uzmanı) Isparta Bölgesi Stelleri, sh:31

4.5. Pisidia'nın Apollonia Mordiaion (Uluborlu) kentinin sikkesinde; İmparator Severus Alexander figürlü paranın arka yüzünden sunak. (222-235 yılları)

4.6. Pisidia'nın Antiochia (Yalvaç) kentinin sikkesinde; İmparator Phillippus I. figürlü paranın arka yüzünden tek kuşlu tuğ. 244-249)

4.7. Pisidia'nın Antiochia kentinin sikkesinde; Phillippus I. figürlü paranın arka yüzünden üç kuşlu tuğ. (244-249 yılları)

4.8. Pisidia'nın Kommama (Beyşehir Civarı) kentinin sikkesinde, Jilia Domna figürlü paralarının arka yüzlerinden âlemler.

4.8.1. İmparator Lucius Verus figürlü (Kremna) paranın arka yüzünden âlem. (161-169 yılları)

4.8.2. İmparator Maximinus figürlü paranın arka yüzünden âlem. (235-238 yılları)

4.8.3. İmparator Antonius Pius figürlü paranın arka yüzünden âlem (138-161 yılları)
(50).

---

(50) V.Aulock, Sammlung, Pisidien, Lykaonien, Isaurien (Pisidia, Lykia, Isauria Uygurlığı Sikkeleri), Berlin 1964, sh:160-167

SONUÇ

El halıcılığı, eğitilmiş, pahalıya mal olan insan gücüne en az gereksinim duyulan bir çalışma alanı olması ve gizli işsizliği önleyen bir işkolu olması nedeniyle sosyo-kültürel hayat ve aile yapısı yönünden de büyük önem taşımaktadır. Halıcılık şehirlere göç akınının azalmasında, bazı yörelerimizin kalkınmasında özel bir önem taşımaktadır. Kırsal kesimin ekonomik yapısında böylesi önemli bir yeri olan halıcılık ihmal edilmemesi gereken bir sektördür.

Ancak, konvertibil olmayan para birimleri, yüksek enflasyon, ağır işleyen bürokrasi gibi sorunlar El Halısının önünde her zaman engel konumundadır. Hızla değişen sosyo-ekonomik ve kültürel dengeler firmaları, yapılarını, anlayışlarını güncelleştirmeye zorlamalıdır.

Isparta halıcılığı, gerek resmi gerekse özel kuruluşların biraraya gelip, kalite, desen ve işçilikde ortak ve çağdaş standartlarda birleşerek ve merkezîyetçi bir anlayışla Isparta'nın bir "halı merkezi" olması için devlet desteğinin de sağlanmasıyla yok olmaktan kurtulabilir.

Çağdaş tasarımlarla, katı kalıplardan kurtularak özgün araştırmalarla, Isparta Halıcılığı'na yeni bir yön verilmesi sağlanabilir. Böyle bir Isparta Halıcılığının, dış piyasalarda boy ölçüşebileceğine inanıyorum.

Isparta El Halısı'nın günümüzdeki durumu ile gelecek yirmi yıl içinde, ansiklopedilerdeki Geleneksel Türk El Sanatları bölümünde, tarihin sararmış sayfalarında yok olabileceği endişesindeyim. Tıpkı Ebru Sanatı, Konya Kaşıkçılığı ya da Kuklacılık gibi anılarda kalabilir.

KAYNAKÇA

- 1) Aytaç, Çetin, El Dokumacılığı, İST. 1982, M.E.Basımevi.
- 2) Böcüzade, Süleyman Sami, Isparta Tarihi, Isparta, 1983. (Yeni Basım)
- 3) Katırcıoğlu, Nuri, Bütün Isparta, Isparta, 1958. (B.Y.)
- 4) Küçükerman, Prof. Dr. Önder, Isparta Limanı ve Isparta Halı Fabrikası, Sümerbank/Sümerhalı, 1.Basım, İST., 1990.
- 5) Öztürk, Cevdet, Halıcılık Öğretim El Kitabı, Isparta, 1986, T.C. Akdeniz Üniversitesi, Isp. Müh. Fak. Isp. M.Y.O. Müdürlüğü Koruma ve Yaşatma Derneği Yayını.
- 6) Temizalp, Ahmet Selim, Isparta İlinin Ekonomik Gelişiminde Halıcılığın ve Gülcülüğün Yeri ve Önemi, (Uzmanlık Tezi) Ankara 1987, Ankara İçişleri Bakanlığı.
- 7) Haack, Herman, Doğu Halıları, Çev: Doç. Dr. Neriman Girişken, Ankara 1975, Baylan Matbaası.
"Atatürk Üniversitesi, Yayın no: 404"
- 8) Isparta İl Yıllığı, Cumhuriyetimizin 60.Yılında Isparta, ANK. 1983, İlk-San Matbaası Ltd. Şti.
- 9) Isparta Ticaret ve Sanayi Odası Rehberi, Isparta, 1991.

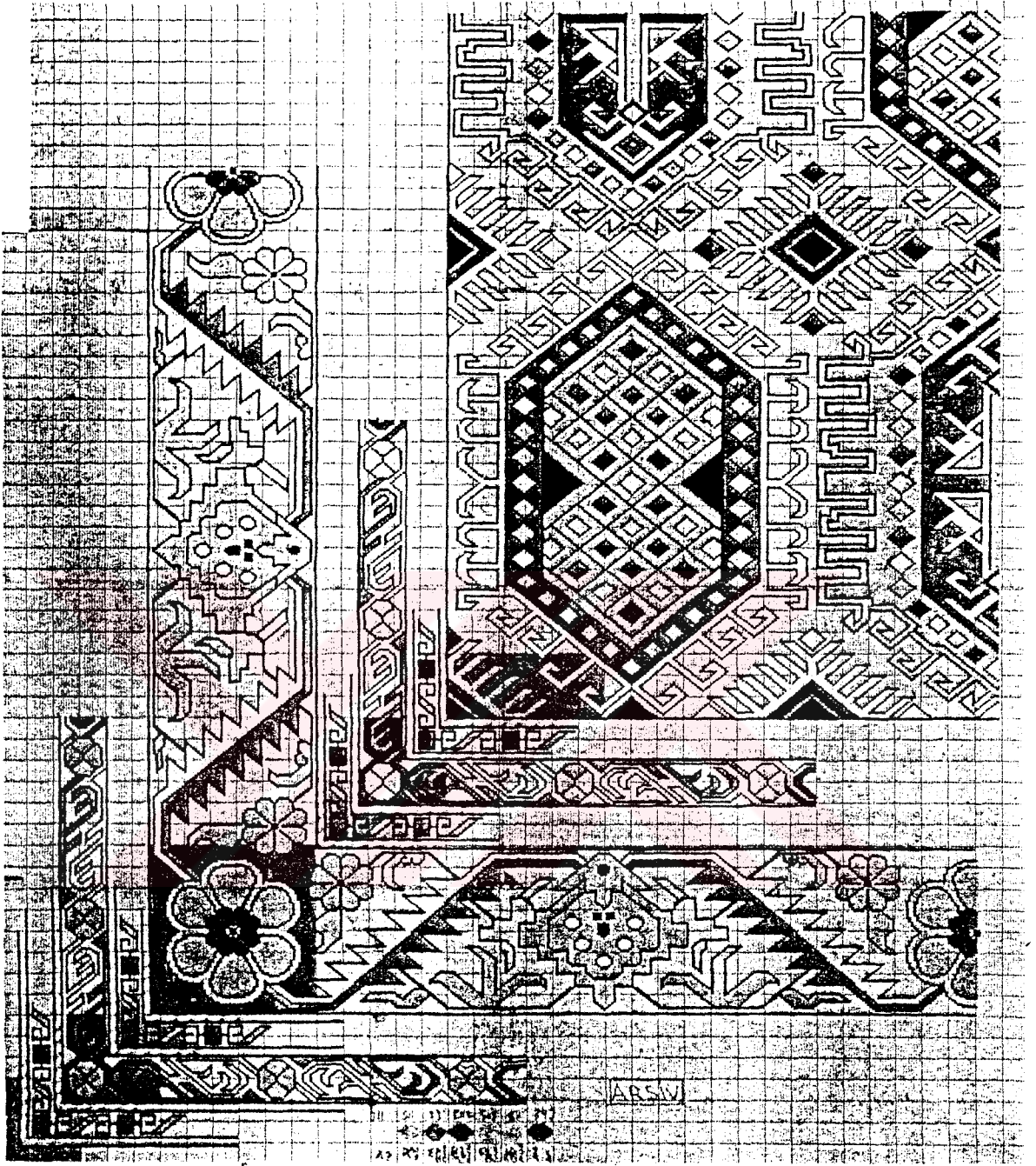
MAKALELER

- 10) "Üniversitemizin bir yılı"
Süleyman Demirel Üniversitesi Bülteni, Sayı:2, 11/1993.
- 11) "Yüksek Okullarımız"
Süleyman Demirel Üniversitesi Bülteni, Sayı:1, 9/1993.
- 12) Dilmen, Yavuz, "1992'de Isparta ve Çevresinde Turizm Hareketleri ve 2000'li Yıllara Bakış" -Bildiri- Isparta'nın Dünü, Bugünü ve Yarını Sempozyumu, Ankara 1992.
- 13) Eğrioğlu, Eyüp, "Geçmişten Günümüze Kültür Elçisi Türk El Halıları" T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, İst. Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği (Aylık Bülten), Yıl:3, Sayı:5, İstanbul, 1991.
- 14) Ercan, Ali Rıza (Sümerbank Genel Md. Yrd.) "Sümerbank'ın Kuruluşundan İtibaren Halıcılık Faaliyetleri", V. Vakıf Haftası Halıcılık Semineri, Türk El Halıcılığının Sorunları ve Çözüm Önerileri, Ankara, 1988.
- 15) Sakarya, Oğuz, "Isparta Halıcılığının Dünü, Bugünü ve Geleceği" -Bildiri- Isparta'nın Dünü, Bugünü ve Yarını Sempozyumu, Ankara, 1992.
- 16) Kaya, Durmuş, Isparta Müzesi Stelleri (Araştırma), Isparta, 1992.
(Metin Teksirdir)
- 17) S.D. Üniversitesi, Isp.M.Y.O., "Isparta'da El Halıcılığının Dokuyucu, İmalatçı, ve Satıcı Yönünden İncelenmesi" -Bildiri- Isparta'nın Dünü, Bugünü ve Yarını Sempozyumu, Ankara, 1992.
- 18) İGEME Halı İhraç Formaliteleri Nb. 103. Ağustos, 1986.
- 19) VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı Doküman Giyim Sektörü Halıcılık Alt Komisyon Raporu, Cilt:2
- 20) Koç, Mustafa, Isparta Halıcılık Albümü, İstanbul, 1954, Şevket Ünal Matbaası.

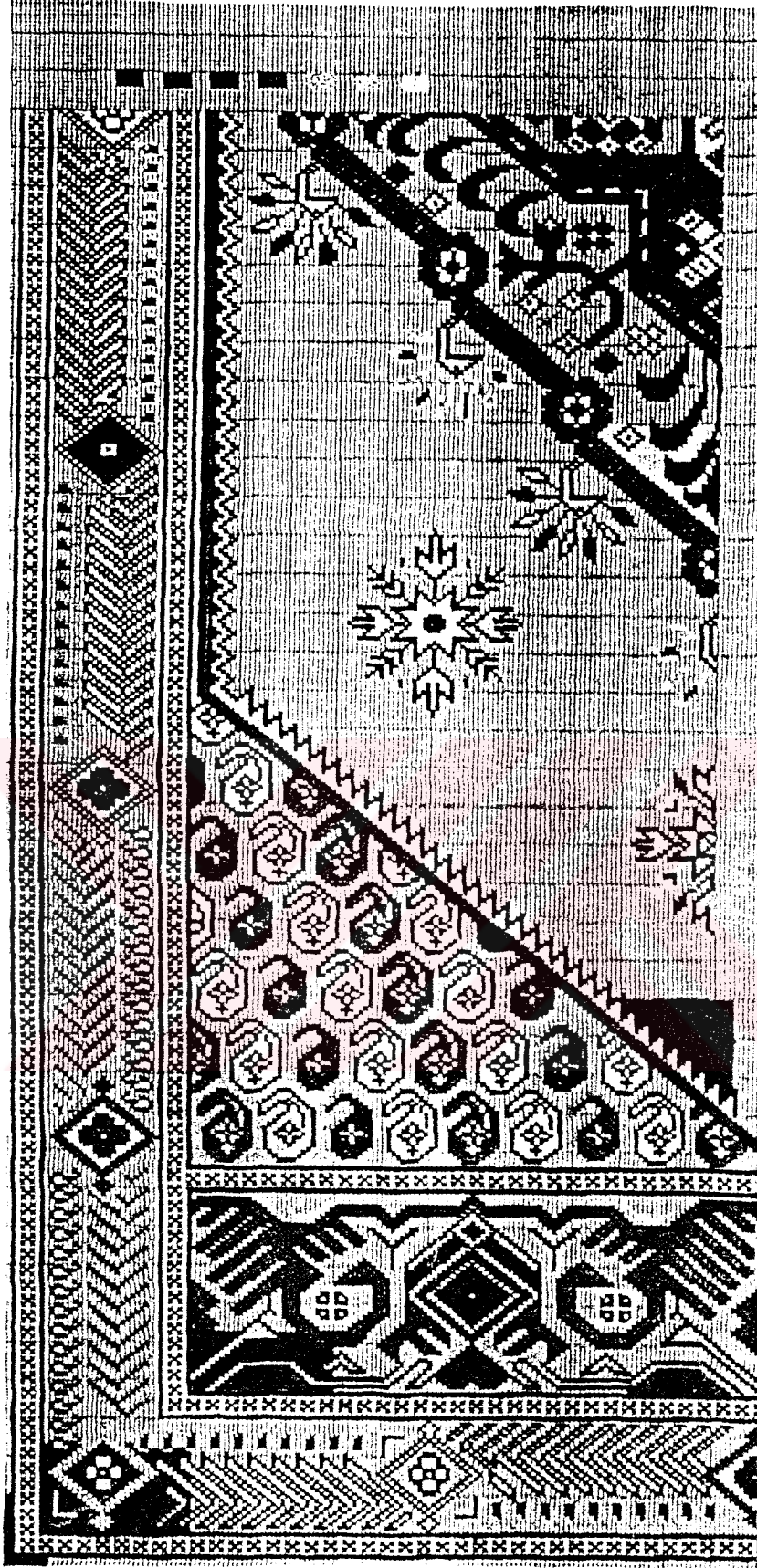
KAYNAK KİŞİ LİSTESİ

- 1) Adı-Soyadı : Oğuz Sakarya
İşi ve Mesleği : Sümer Halı A.Ş. Ürün Geliştirme Şube Müdürü
Açık Adresi : Sümer Halı A.Ş. ISPARTA
- 2) Adı-Soyadı : Musa Kaynak
İşi ve Mesleği : Isparta Yarı Açık Cezaevi Halıcılık Şefi
Açık Adresi : Isparta Yarı Açık Cezaevi - ISPARTA
- 3) Adı-Soyadı : Dursun Çoban
İşi ve Mesleği : Aşevi-İşevi Müdürü
Açık Adresi :
- 4) Adı-Soyadı : Abdullah Gülcemal
İşi ve Mesleği : Halı Teknikeri
Açık Adresi : 60.Yıl El Sanatları Eğitim Merkezi Müd. - ISPARTA
- 5) Adı-Soyadı : Metin Bilginer
İşi ve Mesleği : Halıcı
Açık Adresi : 2218 Sok. No:10 ISPARTA (Bilginer Halı)
- 6) Adı-Soyadı : Bekir Büyükçam
İşi ve Mesleği : Çam Halı A.Ş. Sahibi ve Md.
Açık Adresi :
- 7) Adı-Soyadı : Mehmet Büyükçam
İşi ve Mesleği : Çam Halı Alım-Satım Sahibi ve Md.
Açık Adresi : Halı Sarayı Zemin Kat - ISPARTA
- 8) Adı-Soyadı : H.Hüseyin Yeşilot
İşi ve Mesleği : Yeşilot Halı ve Yün Sanayi sahibi
Açık Adresi :
- 9) Adı-Soyadı : İbrahim Yıldırımkaya
İşi ve Mesleği : Yıldırımkaya Halıcılık sahibi
Açık Adresi :
- 10) Adı-Soyadı : Ali Toka
İşi ve Mesleği : Toka Tekstil ve Tic. A.Ş. sahibi
Açık Adresi :
- 11) Adı-Soyadı : Osman Demiralay
İşi ve Mesleği : Isparta Belediyesi Gelir Md.
Açık Adresi : Isparta Belediyesi - ISPARTA

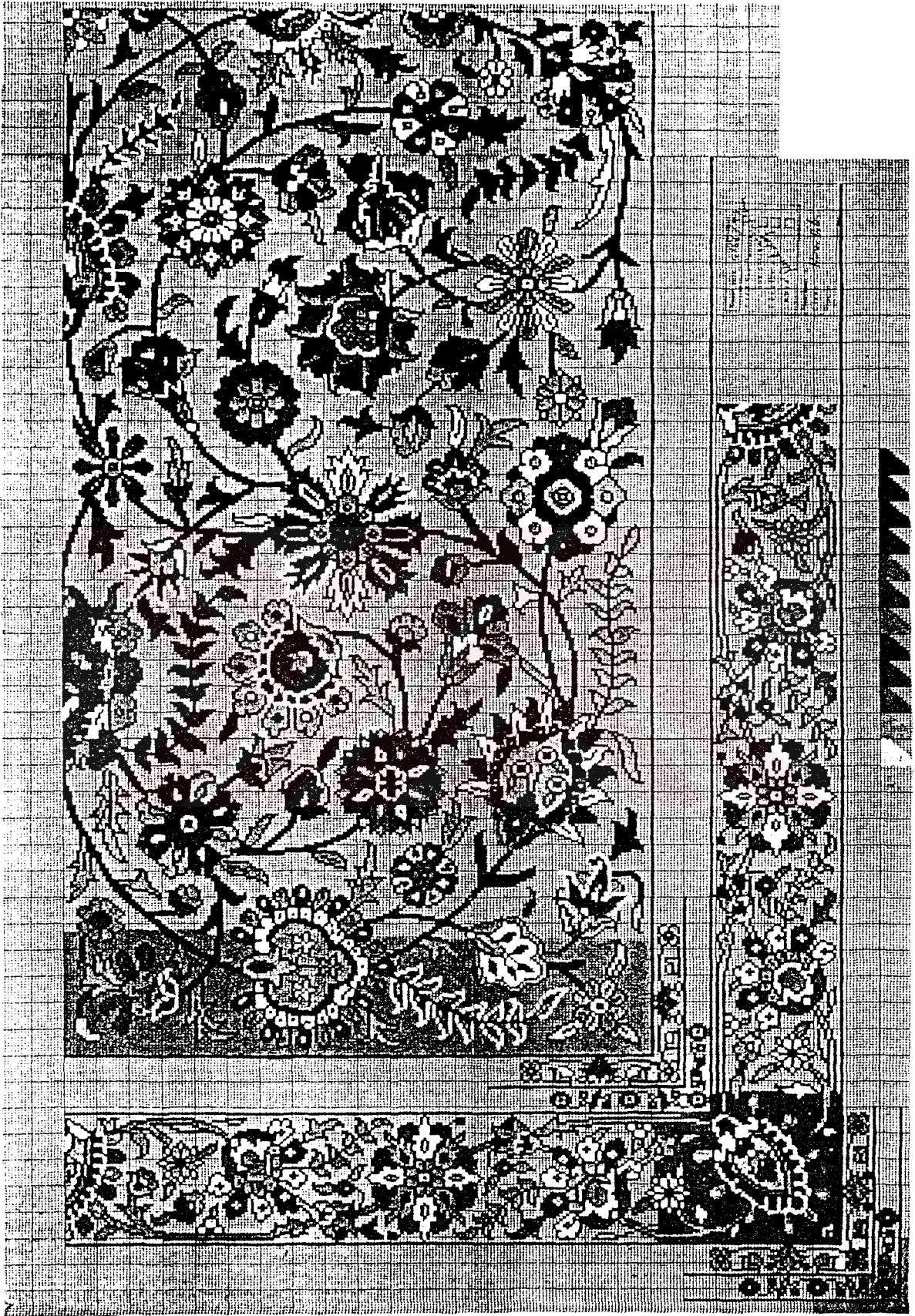
RESİMLER VE FOTOĞRAFLAR

Resim 1) Isparta Fabrikasının koleksiyonundan bir halı modeli (4159/12)

Resim 2) Isparta Fabrikasının koleksiyonundan bir halı modeli (800/24)

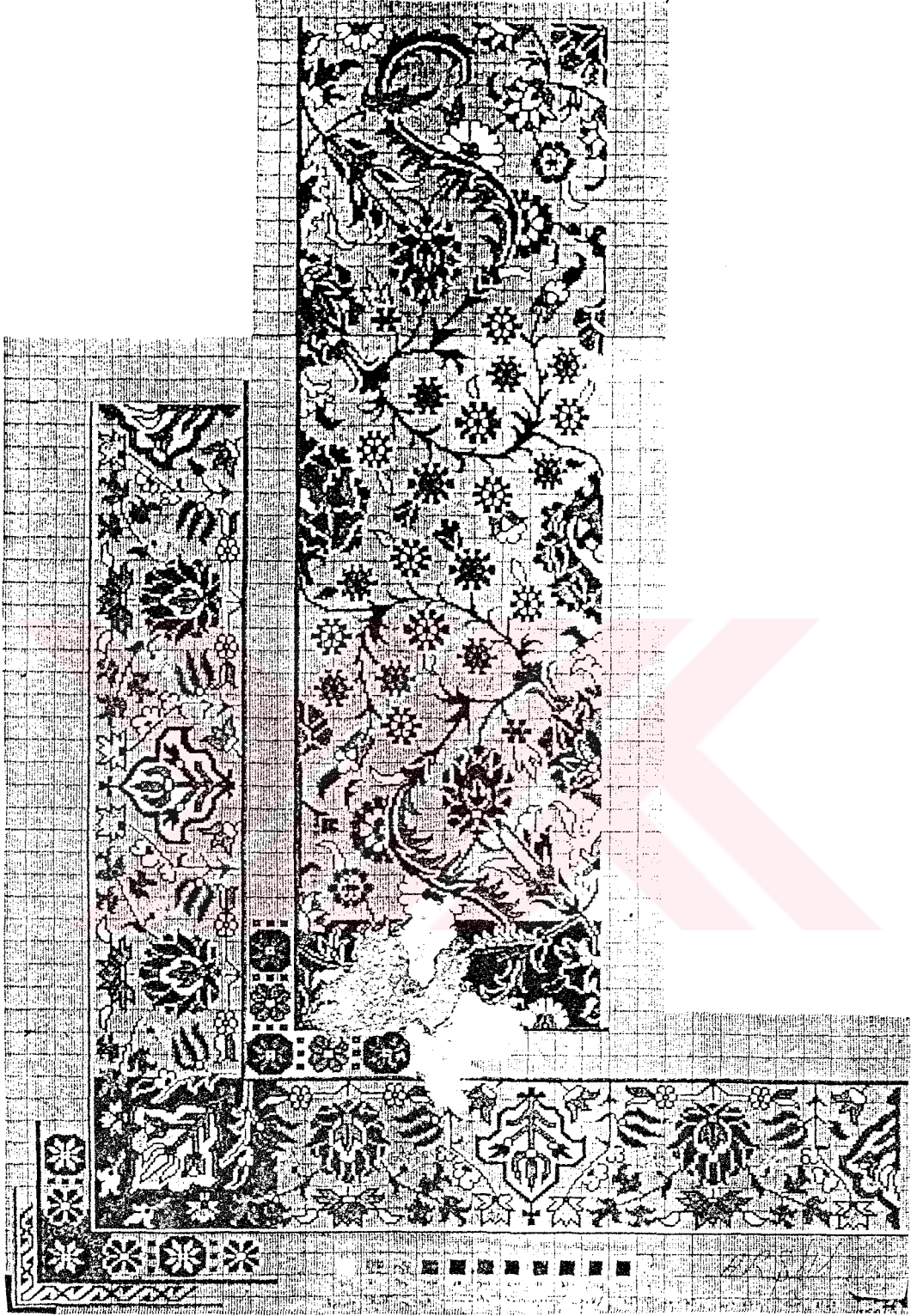

Resim 3) Isparta Fabrikasının koleksiyonundan bir halı modeli (4156/39)

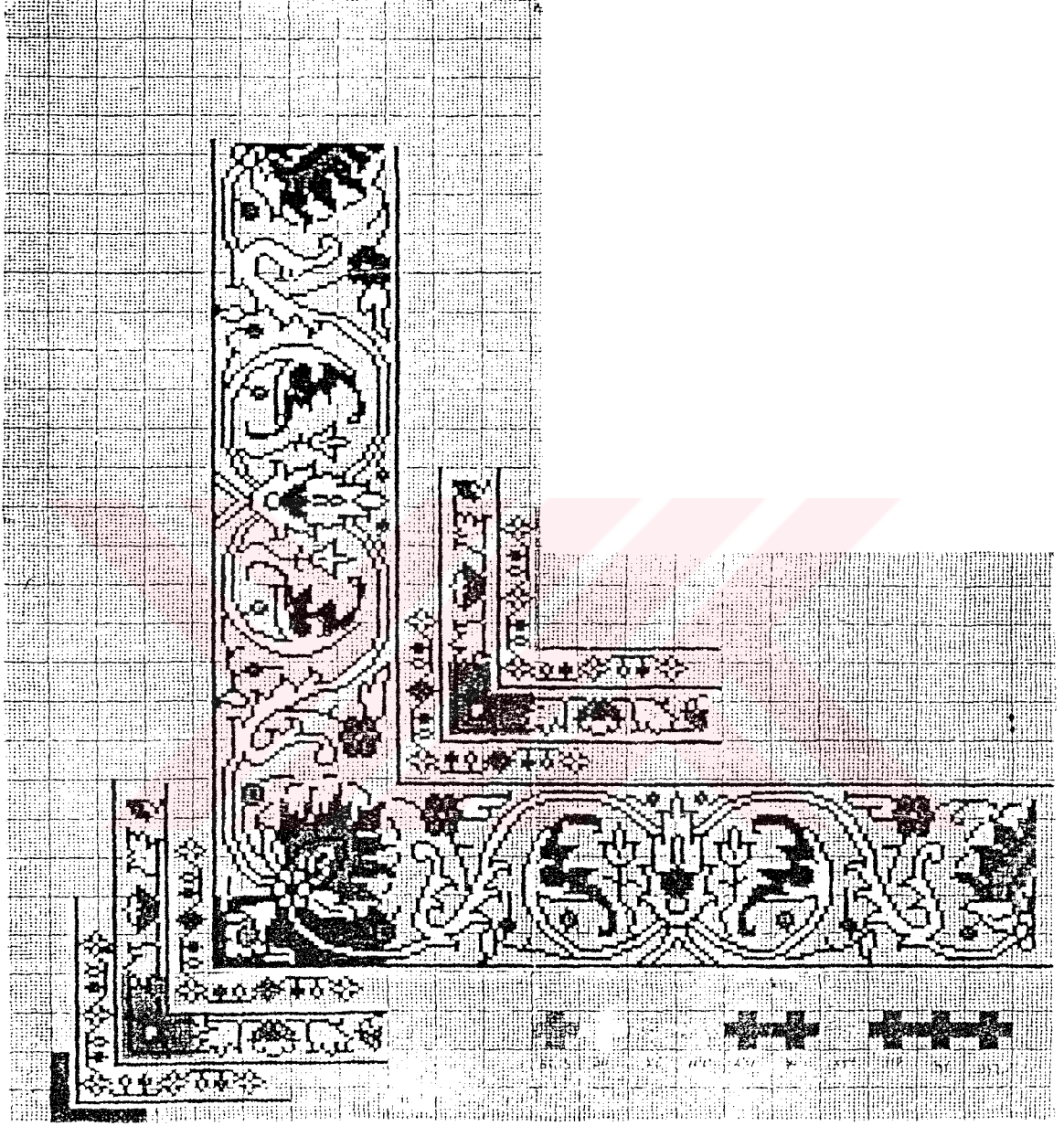

Resim 4) Isparta Fabrikasının koleksiyonundan bir halı modeli (4153/42)

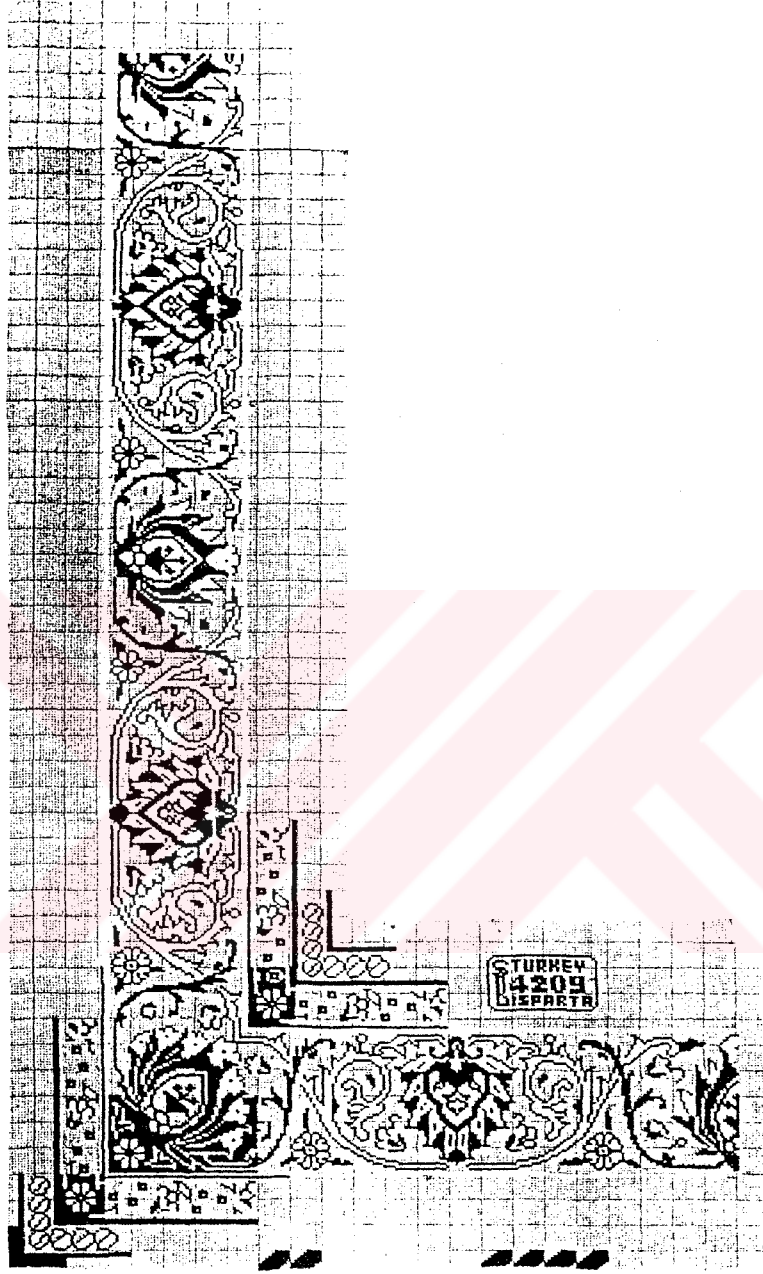
Resim 5) Isparta Fabrikasının koleksiyonundan bir halı modeli (4028/42)

Resim 6) Isparta Fabrikasının koleksiyonundan bir halı modeli (4215/42)

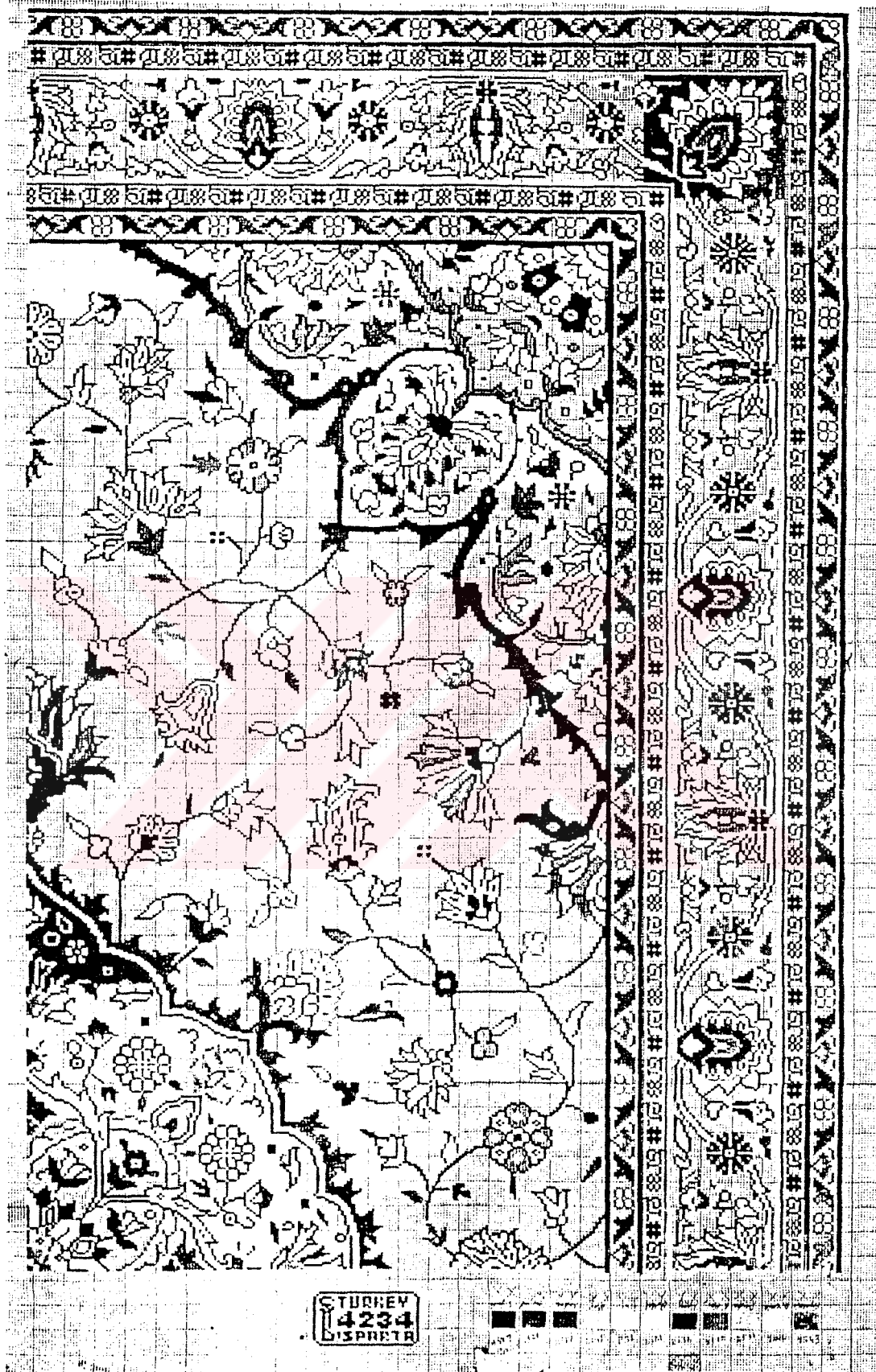
Resim 7) Isparta Fabrikasının koleksiyonundan bir halı modeli (4215/42)

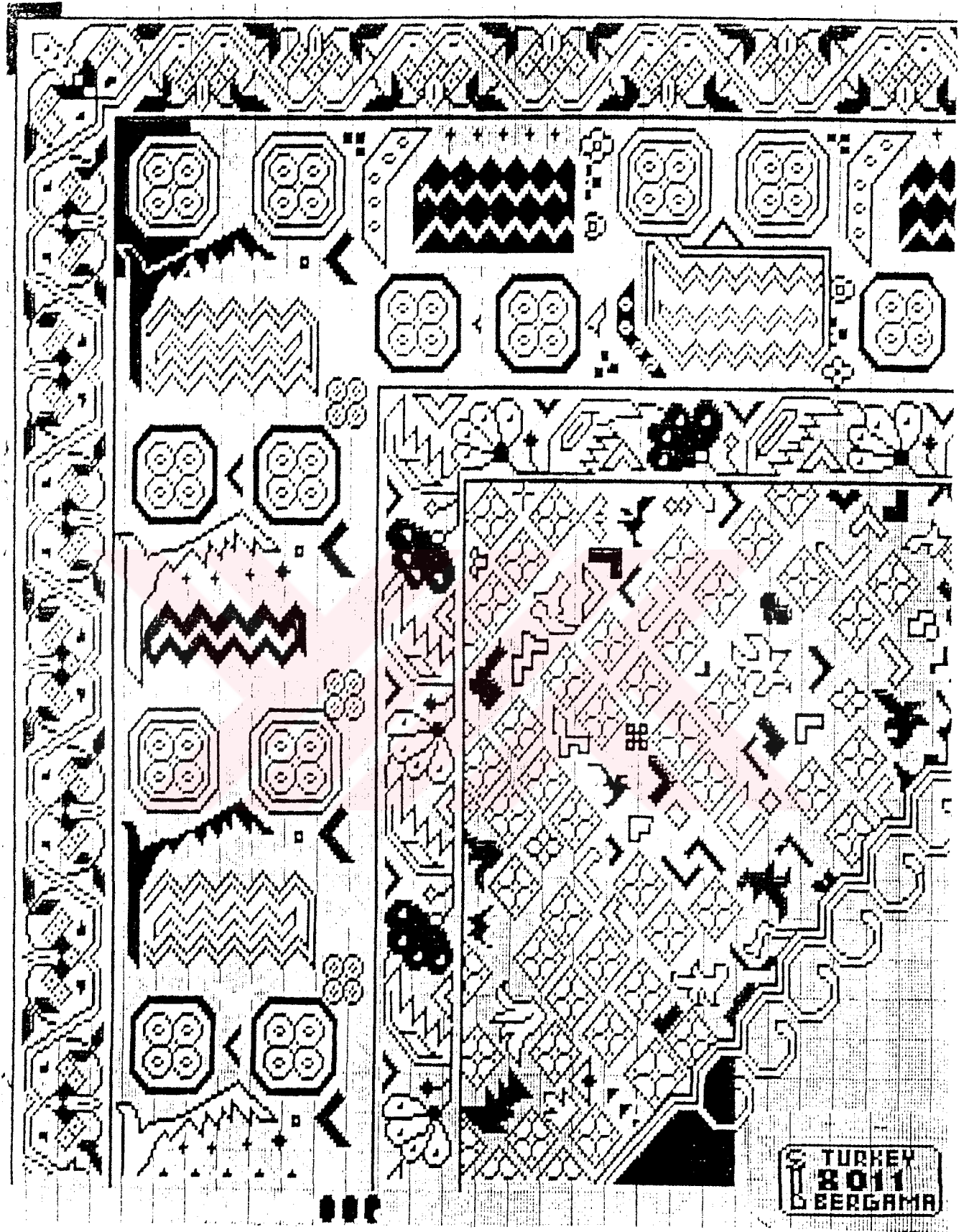
Resim 8) Isparta Fabrikasının koleksiyonundan bir halı modeli (4209/24)

Resim 9) Isparta Fabrikasının koleksiyonundan bir halı modeli (4209/24)

Resim 10) Isparta Fabrikasının koleksiyonundan bir halı modeli (4264/12)

Resim 11) Isparta Fabrikasının koleksiyonundan bir halı modeli (8011/24)

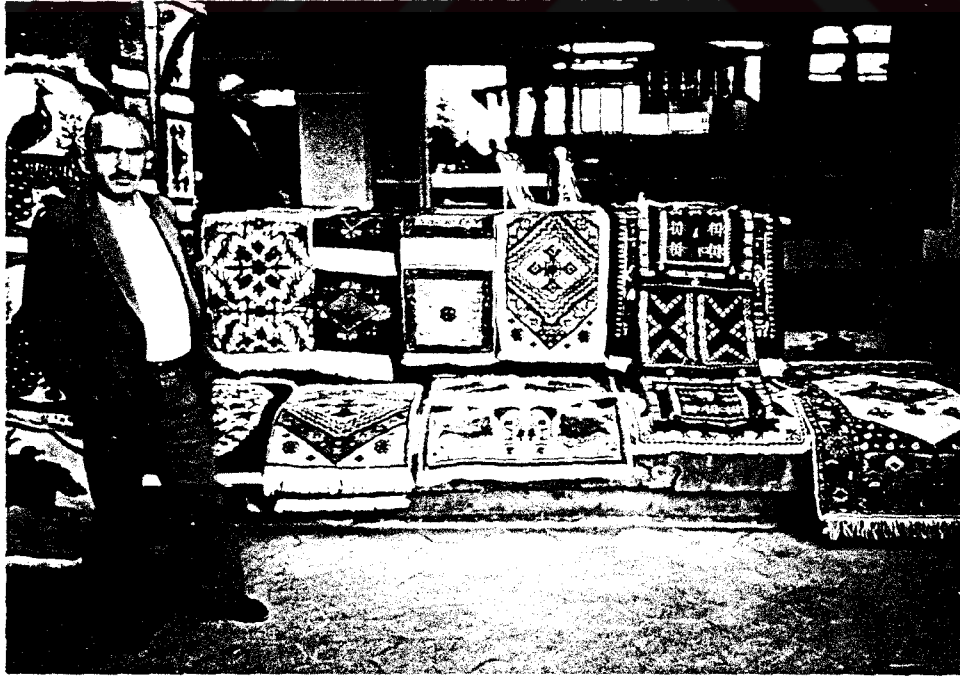
ISPARTA

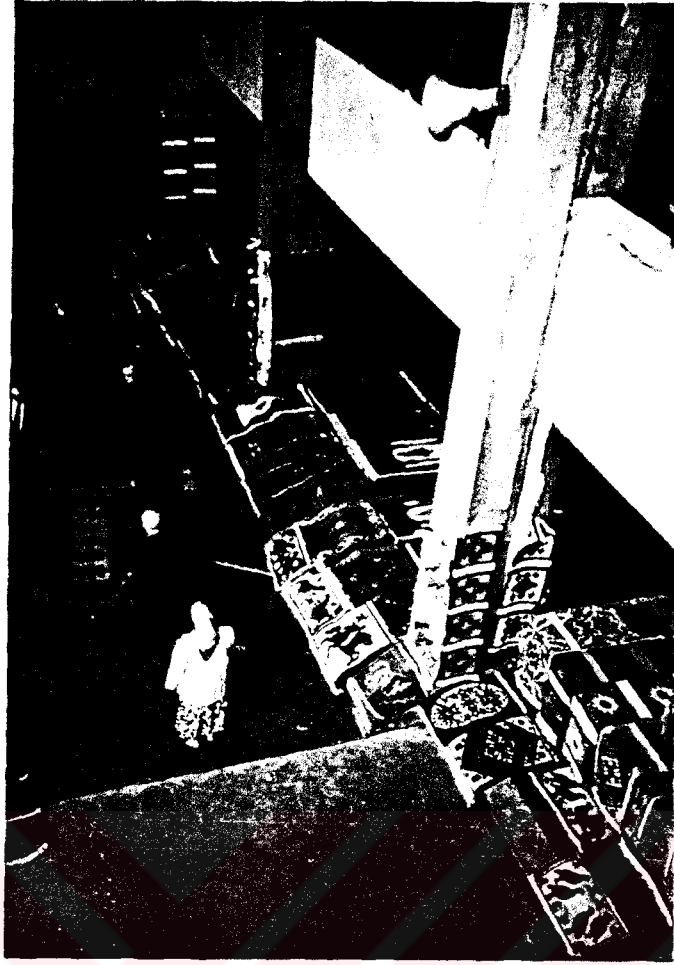
Fotoğ.12) Halı Pazarından Genel Bir Görünüm

Fotoğ.13) Halı Pazarından Genel Bir Görünüm

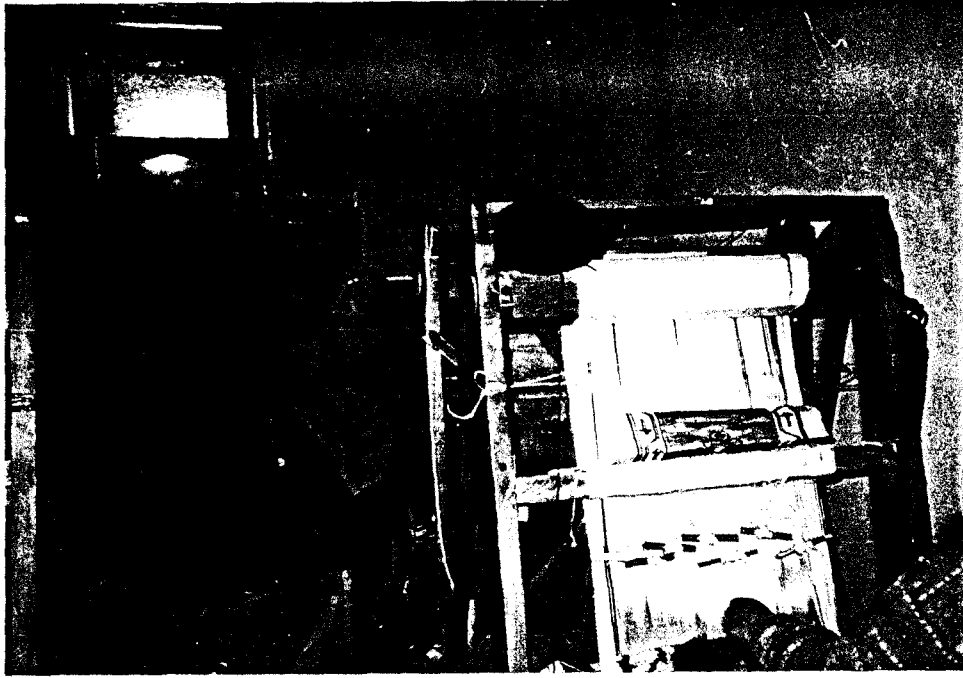
Fotoğ.14) Halı Pazarından Genel Bir Görünüm

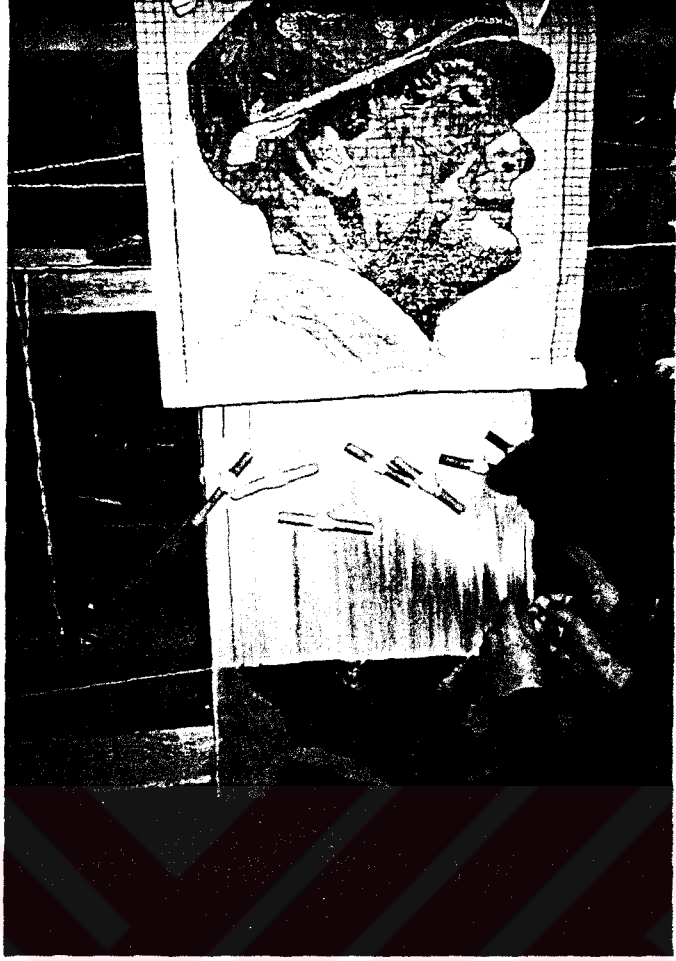
Fotoğ.15) Halı Pazarından Genel Bir Görünüm

Fotoğ.16) Halı Pazarındaki Satış Mağazaları

Fotoğ.17) Isp.M.Y.O. Halıcılık Programında dokuma yapan öğrencilerden bir görünüm

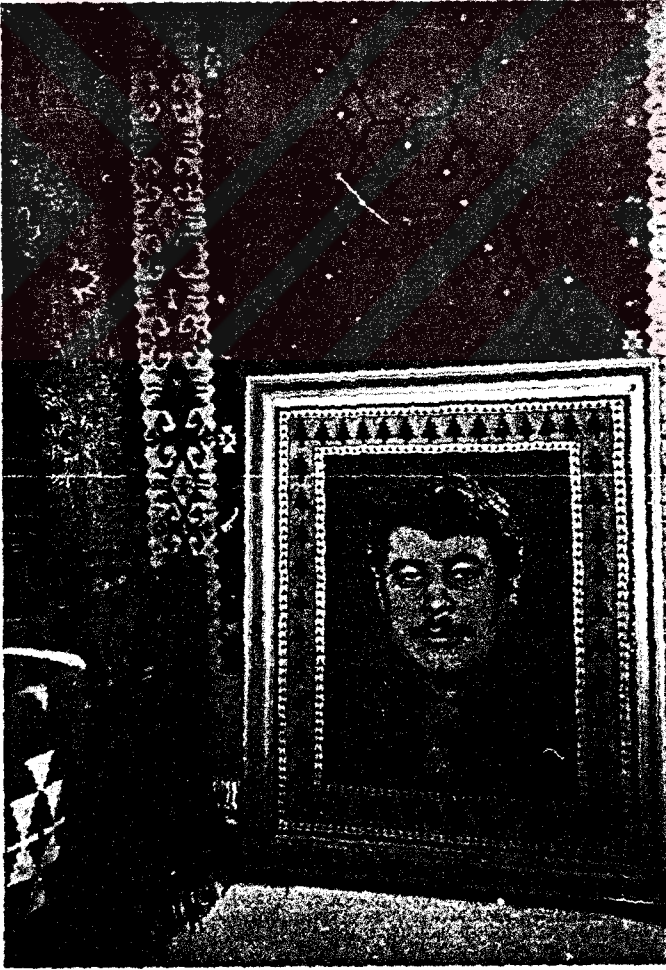
Fotoğ.18) Isp.M.Y.O. Halıcılık Programında dokuma yapan bir öğrenci

Fotoğ.19) Çam Halı'nın (Mehmet Büyükçam) dışarıdan görünümü

Fotoğ.20) Çam Halı'nın Halı ve düz dokuma stokları

Fotoğ.21) Mehmet Büyükçam'ın kendi portresi (Havlı dokuma)

Fotoğ.22) am Halı'da halı onarımı yapan usta

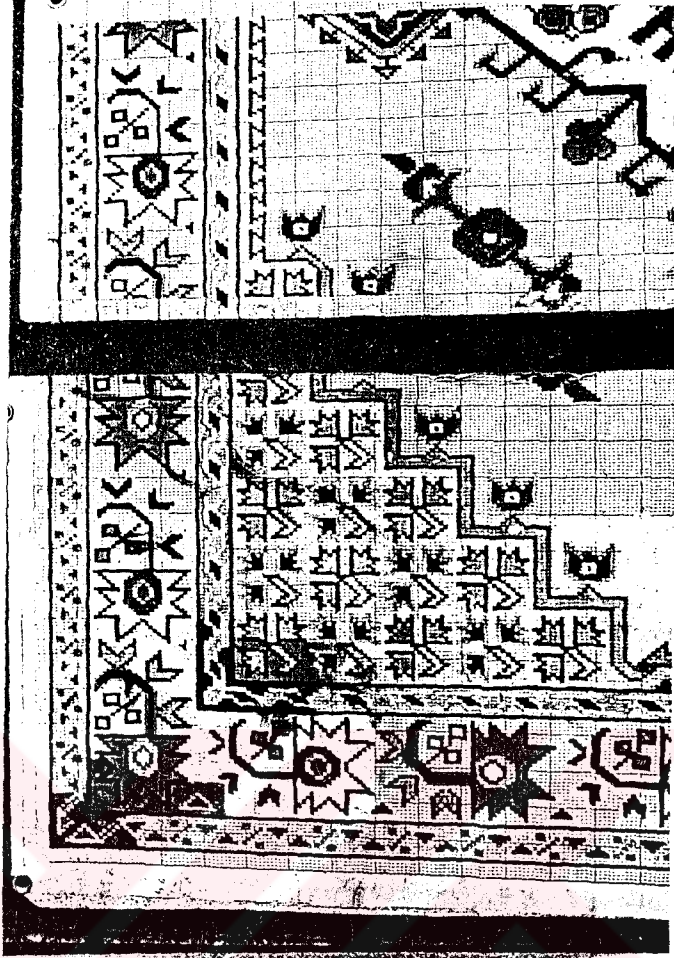
Fotoğ.24) İbrahim Yıldırımkaaya firmasından bazı halılar

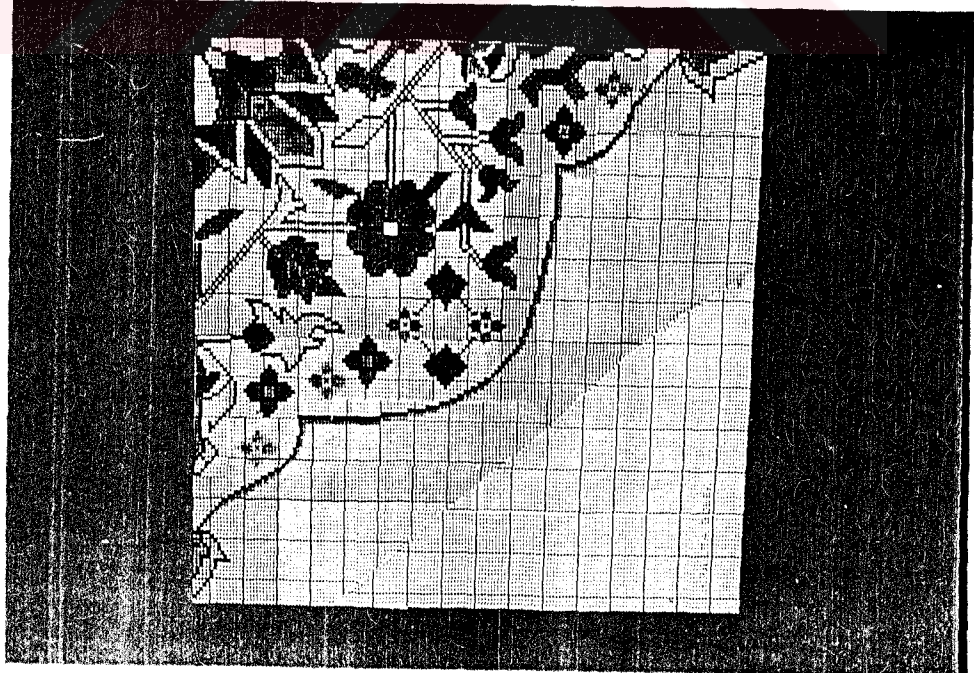
Fotoğ.25) İbrahim Yıldırımkaaya firmasından bazı halılar

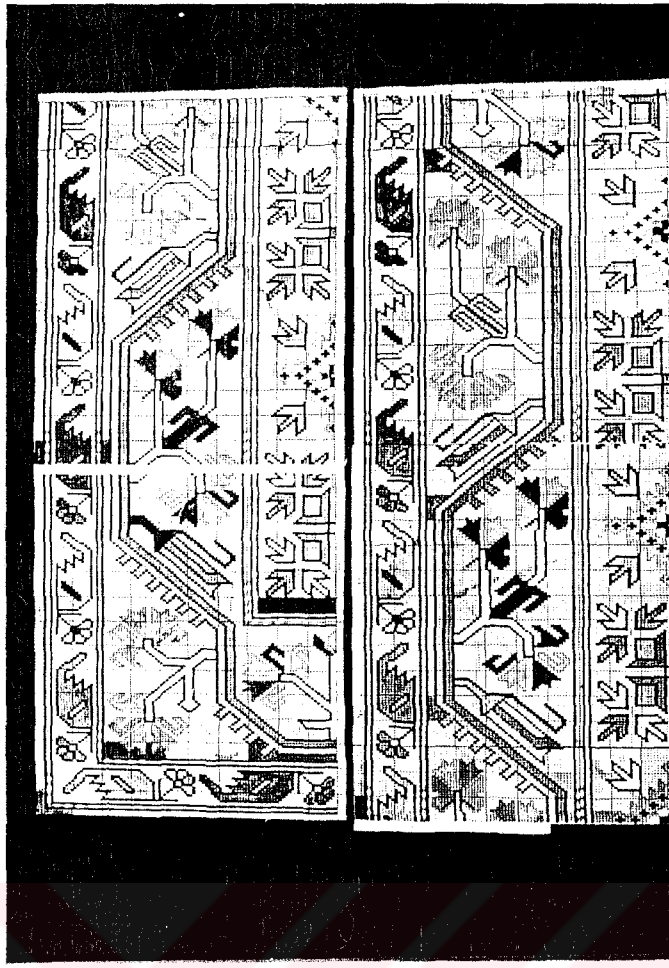
ÖNERİLEN HALI TASARIM ÖRNEKLERİ

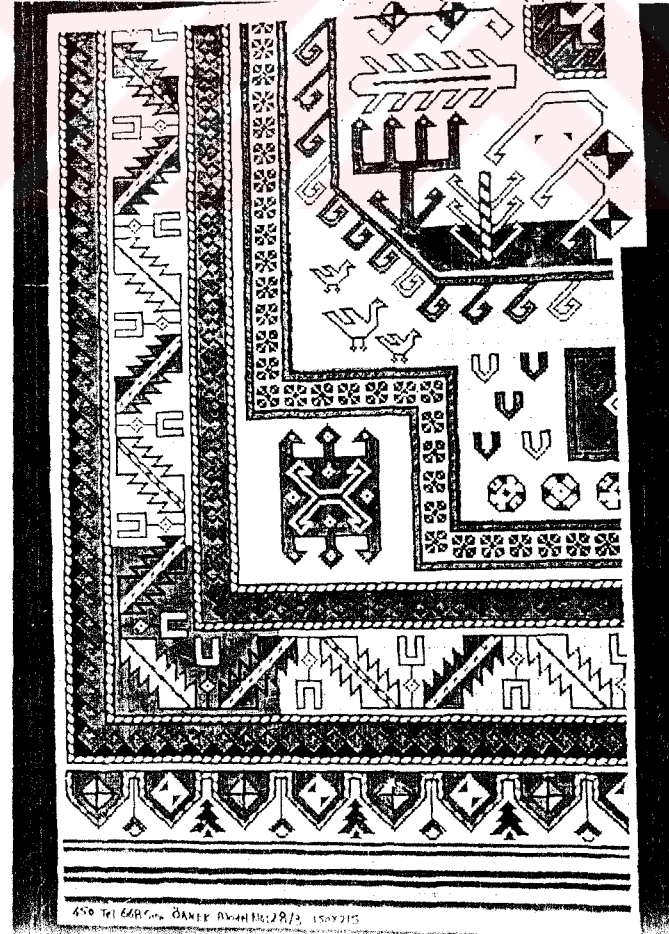
1. Ali Toka firmasının üretimde olan Kula desenlerinden biri. İhracatı yapılmakta olan bu desenin dokuyucuya verilen duralite yapıştırılmış durumudur.

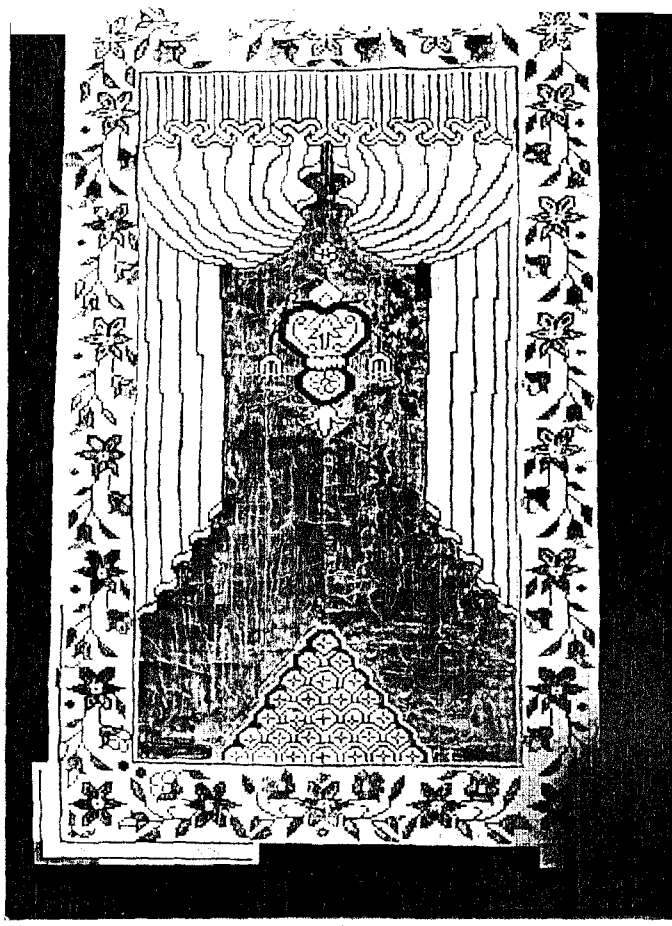

2. Metin Bilginer firmasının üretimde olan Isparta göbek desenlerinden biri. Göbek desen çeşitli bordür ve sedeflere Isparta kalitesinde uygulanmaktadır.

3. İbrahim Yıldırımkaaya firmasının üretimde olan Milas yolluk desenlerinden biri. Tel sayısı = 200, Sıra sayısı = 1.160 olan bu yolluk iç ve dış piyasada satılmaktadır.

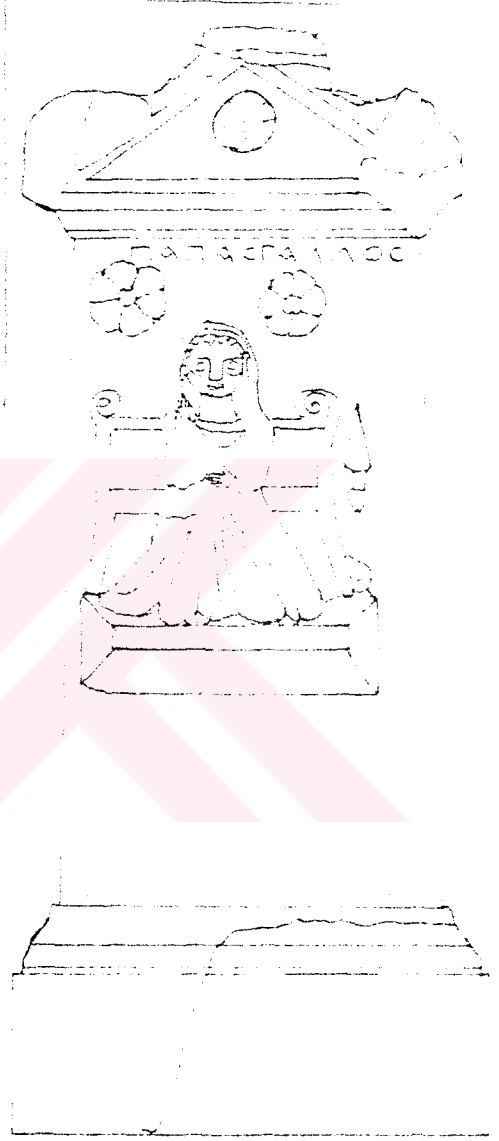

5. Isparta Meslek Yüksekokulu Halıcılık Programı öğrencilerinden birinin hazırladığı 26 x 33 kalitede namazlık tasarımı. Bu desen Isparta'nın karakteristik namazlıklarıdır.

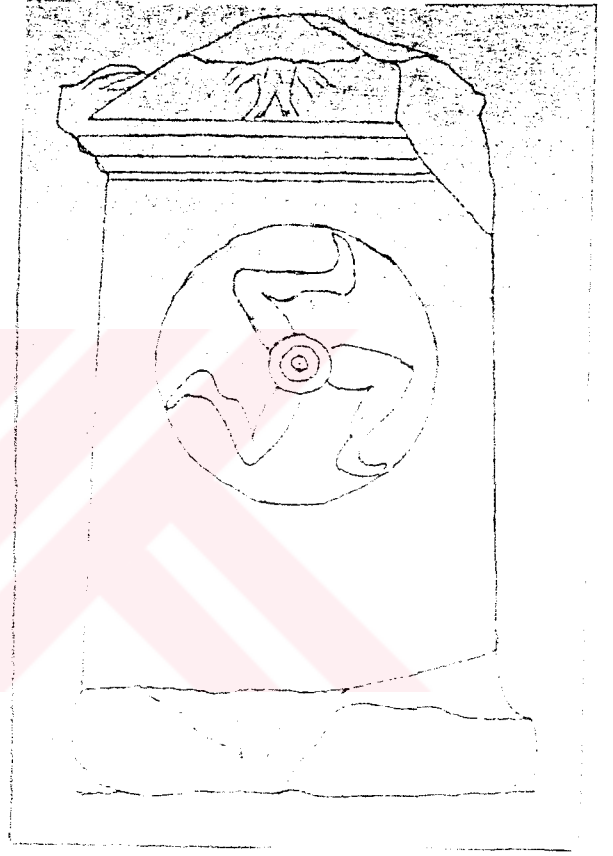
6. Isparta Meslek Yüksekokulu Halıcılık Programı öğrencilerinden birinin hazırladığı

Resim 27) (1 no.lu form) Beyaz kireç taşı mezar steli.

Resim 28) (2 no.lu form) Beyaz kireç taşı mezar steli.

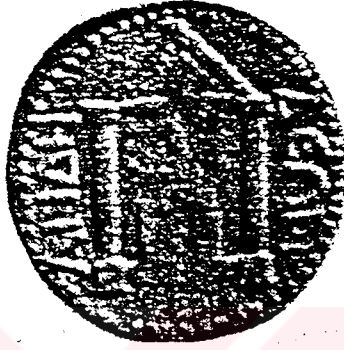

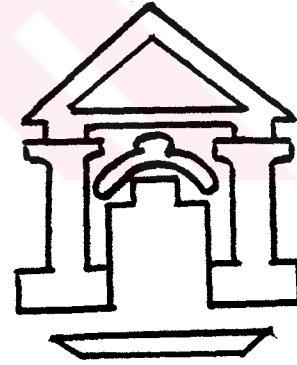
Resim 29) (3 no.lu form) Beyaz kireç taşı mezar steli.

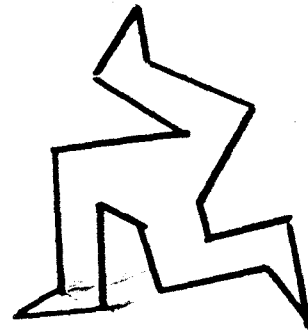
Resim 30) (4.1 no.lu form) Başak figürü

Resim 31) (4.2 no.lu form) Mabet içinde sunak.

Resim 32) (4.3 no.lu form) Mabet içinde sunak.

Resim 33) (4.4 no.lu form) Triskeles (üç bacak) figürü

Resim 34) (4.5. no.lu form) Sunak figürü

Resim 35) (4.6. no.lu form) Tek kuşlu tuğ.

Resim 36) (4.7 no.lu form) Üç kuşlu tuğ

Resim 37) (4.8.1no.lu form) Âlem

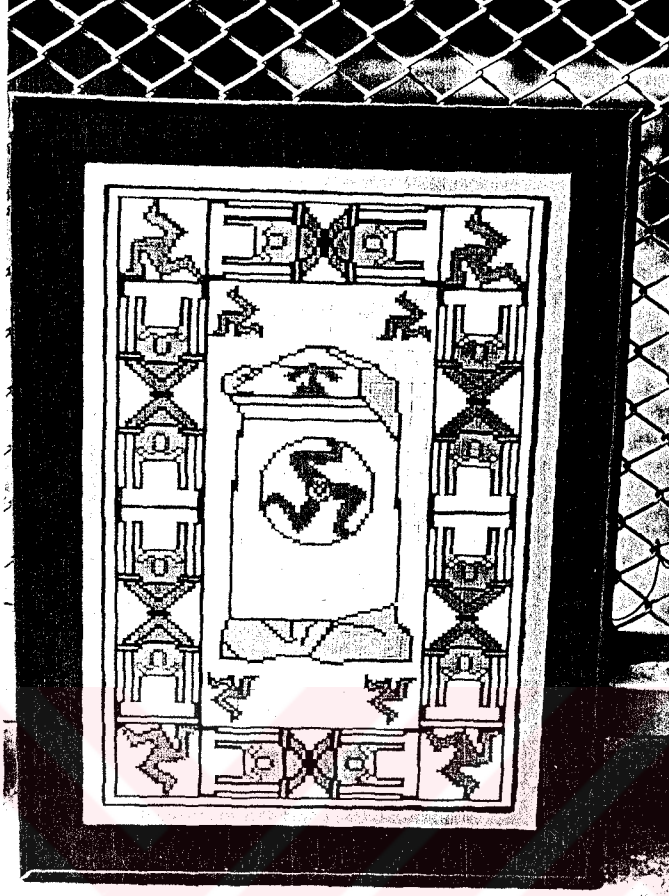

Resim 38) (4.8.2 no.lu form) Âlem

Resim 39) (4.8.3 no.lu form) Âlem

ÖNERİLEN HALI TASARIMLARI

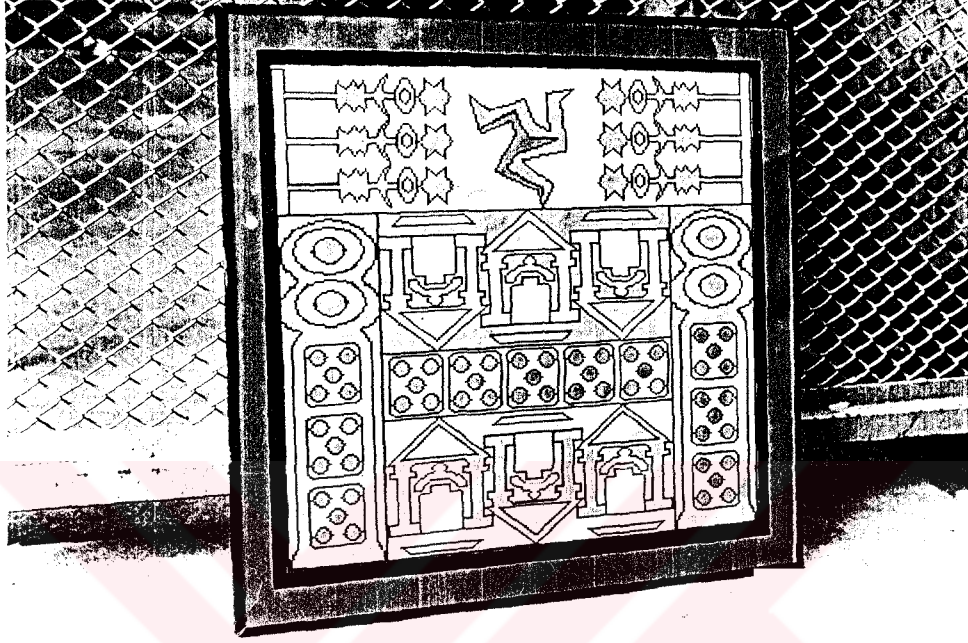

1. Duvar panosu olarak 40 x 60 boyutunda 26 x 33 Isparta kalitesinde tasarlanmıştır. Tek bordüründe mabet içinde sunak formları'nın simetrisiyle bütünleşerek farklı form anlayışı doğmuştur. Tasarım köşelere konar triskeles (üç bacak) formu ile bordür bütünlüğünü tamamlamıştır. Psidia Bölgesi sembolü olan Triskeles formu iç zeminde gerek mezar stelinde, gerekse iç zemin köşelerinde bütünleyici biçimde kullanılmıştır. Renkler de pastele yakın tonlar seçilerek doğal form anlayışına sadık kalmıştır.

Tasarım aşamasında sikkelerin üzerinde özellikle Isparta bölgesine özgü formlar saptanmıştır. Bu formlar 1/5 oranında büyütülüp gerekli yerleri stilize edilmiştir. Grafik ve çağdaş bir biçim anlayışıyla tasarım, kompozisyon aşamasına gelmiştir.

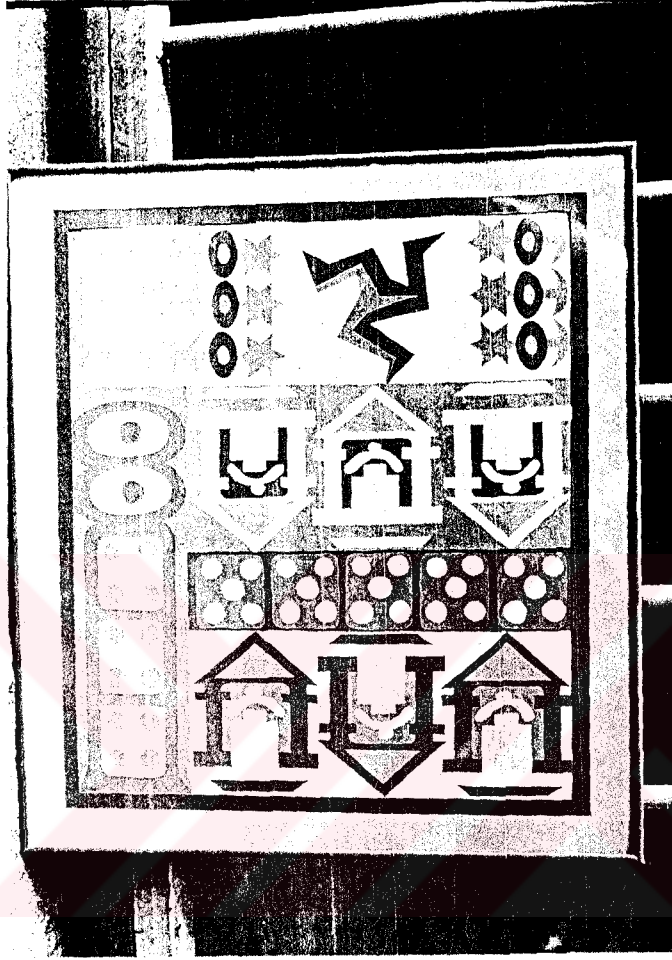
2. Bu tasarımın 26 x 33 kalitesinde değişik renk varyantı ile dokunmuş biçimi. Duvar panosu işlevselliğini alması için gerekli yan elemanlar (askı için yün ipliği, tahta ağırlıklar) kullanılmıştır. Bu havlı dokumada 6/9 Ne Pamuk çözümlük, 6/8 Ne Pamuk atkılık, 2,5 Nm. Yün ilmelik ip kullanılmıştır.

3. 60 x 90 boyutunda yaygı işleviyle 26 x 40 Milas kalitesinde tasarlanmıştır. 1/2'si milimetrik kağıt üzerine işlenmiştir. Çeşitli bölmelerle geometrik formların yerleştirilmesi bir sistem içinde olmuştur. Bordür anlamında kullanılan sunak figürü tasarımın dört kenarında da tekrarlanmıştır. Sunak içinde yer alan kare formları ve içindeki daireler, görsel bütünlüğü tamamlayıcı öğeler olarak göze çarpıyor. Sunak içinde yer alan bu kare formlarının ne anlama geldiği bilinmiyor, iç zeminde yer alan mabet içinde, sunak formuda sistemik olarak tekrarlanmıştır. Mabet içindeki sunak da bir tanrıça görkeni insansal forma dönüştürülmüştür. İç zeminin orta bölümünde yine Pisidia Bölgesinin sembolü olan Triskeles yer almıştır. Triskeles'in karşılıklı iki kenarında; yine o bölgenin alemleri yer almıştır. bu alem formu yıldız ve yarım ay biçimindeki figürsel oluşumlarıyla Anadolu alem ve bayraklarımızda anımsatıyor.

Kendi içinde de kare ve dikdörtgen yapılardan oluştuğu için zemin bölmelendirmesi de bu geometrik biçimlendirme anlayışı ile yapılmıştır.

Renklendirme yine pastele yakın birbirini tamamlayıcı tonlarla yapılmıştır.

4) Aynı tasarımın değişik varyantı guvaş boya ile resim kağıdın üzerine çalışılmıştır. Buna aynı tasarımın iki farklı görüş biçimi de denilebilir.

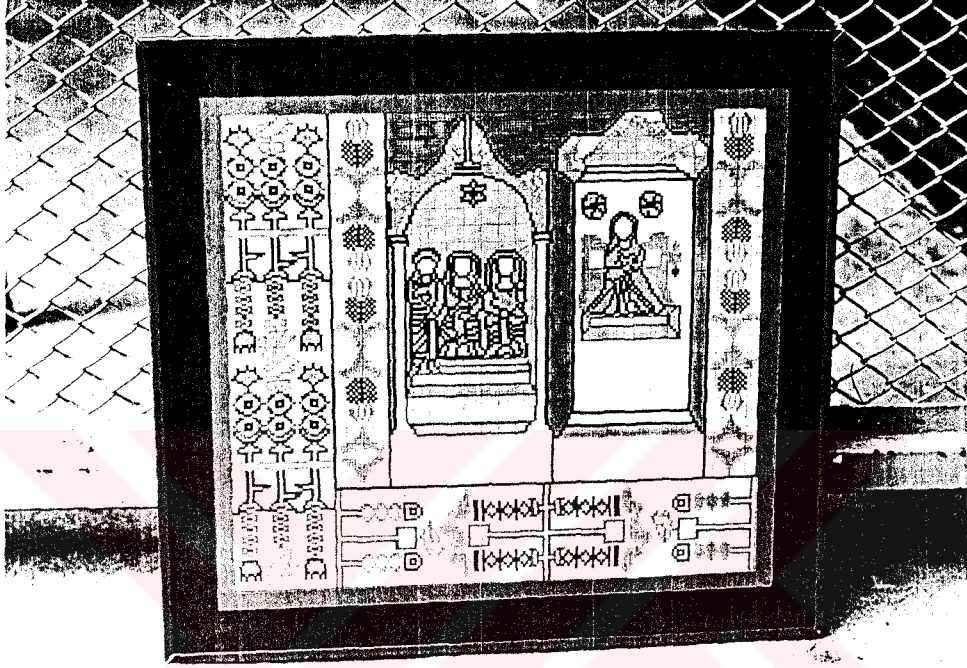

5. 80 x 120 boyutunda 38 x 38 ince Isparta kalitesinde milimetrik kağıt üzerine tasarlanmıştır. Daha önceki 26 x 33 Isparta ve 26 x 40 Milas kalitesinde desenlerin kaliteye uygun oturması için (teknik açıdan) formlar büyük olarak kompoze edilmiştir. Oysa 38 x 38 ince Isparta kalitesinde formlar daha küçük tutulabilmiştir. Daha ince ve ayrıntısı fazla olan formlar 38 x 38 kalite ve daha ince kalitelere teknik açıdan daha rahat uyarlanabilir.

Dış bordürde kullanılan alemler, simetrik olarak tekrarlanmıştır. Sedefde kullanılan başak formu, Pisidia bölgesinde sık sık rastlanır ve bereket sembolü olarak görülür.

İç zeminde yer alan mezar stelleri, bu bölgenin en belli başlı stelleridir.

1/4 oranında tasarlanan bu kompozisyon 38 x 38 ince Isparta kalitesinde rastlanan ve Isparta'ya özgü renklerdir. Mezar stellerinin başlıklarında görülen akantus yaprakları ve rozetler Isparta İran ve bazı Anadolu halılarında görülen ariental formlarla benzerlik gösterir.

6. 70 x 100 boyutunda 38 x 38 ince Isparta kalitesinde eşiklik olarak tasarlanmış ve dokunmuştur. Deseni Sümerbank'ın arşiv desenlerinden, kendi tasarım anlayışımıyla yorumlanmıştır. Renkler yine 38 x 38 ince Ispartada görülen renklerdir. Sümerhalı'nın 20/18 Ne Pamuk Çözgünlük, 6/12 Ne Pamuk Alt Alkılık, 20/5 Ne Pamuk Üst Atkılık ve 3,5/2 yün ilmelik sümer halı ipleri kullanılmıştır.

Bu kaliteye uyan ve yine geometrik formların tekrarı biçiminde tasarlanmış bu kompozisyon "Amerikan Serpme" denilen Isparta desenlerini anımsatmaktadır.